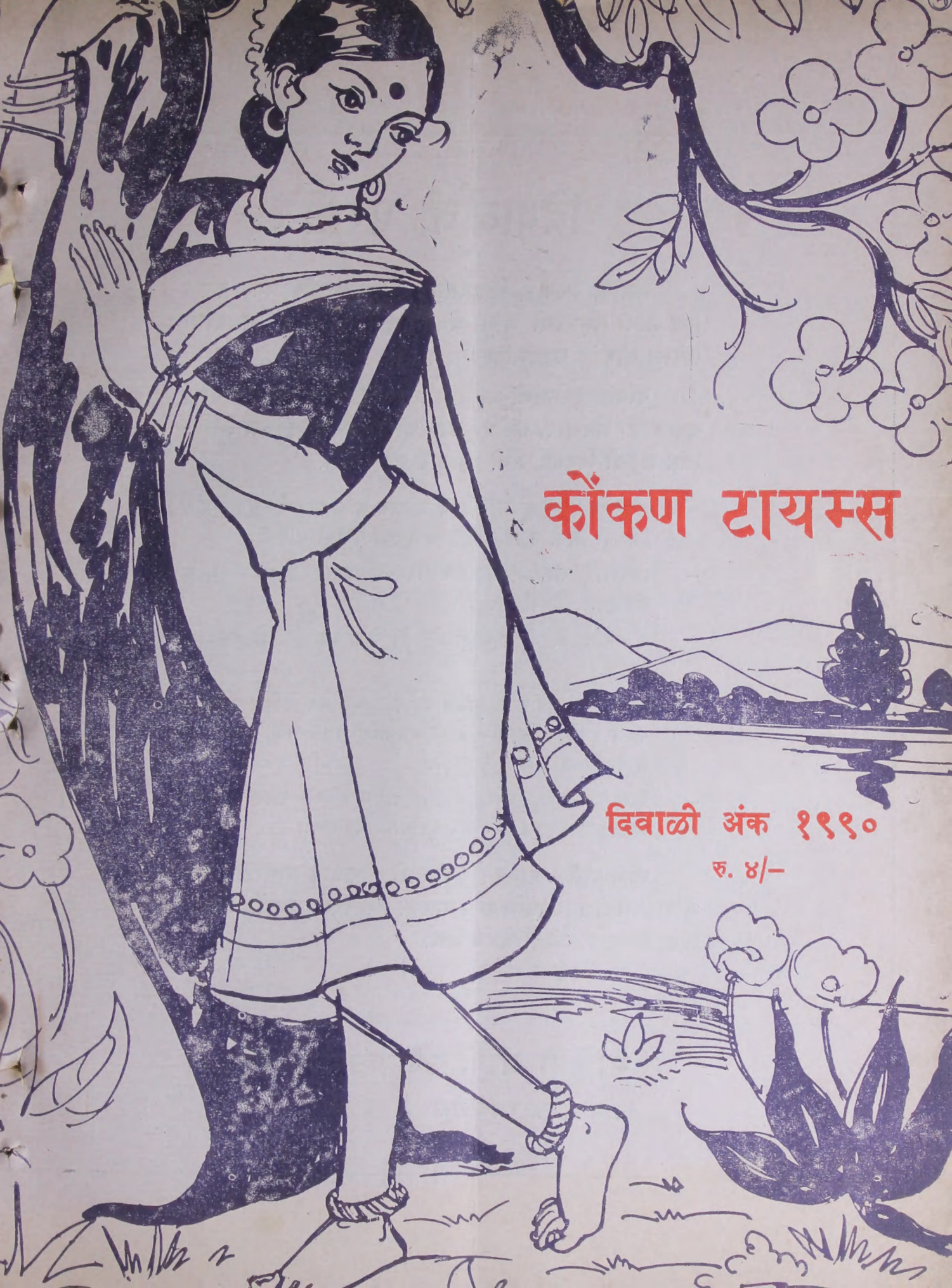

कोंकण टायम्स

दिवाळी अंक १९९०

रु. ४/-

दिवाळेची परबी

अज्ञान, दळदीर, विशमताय, हांचो काळोख पयस करून सुख आनी समृद्धीची सुलूस घेवन येवपी दिव्यांच्या उत्सवाची समेस्त लोकांक काळजांतल्यान परबी.

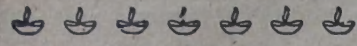
गोंयांत पुरोगामी आघाडी सरकाराच्या रुपान कामदार, कष्टकार, शेतकार, गरीब दुर्बळ, फाटी उरलेले हांच्या जिवितांत अंदूची दिवाळी नवो उजवाड घेवन येता.

- शेतकार आनी मुंडकार हांचे शोशण थांबोवन, खऱ्या कसप्याक शेताची आनी मुंडकाराक रावता त्या घराची मालकी.
- निरादार जाण्ट्यांक आदार दिवपी दयानंद निरादार मदत येवजण.
- १० हजार मेरेन रुपयांची शेताची रीणां भोगसून शेतकाऱ्यांक पालव.
- मागासवर्गाखातीर महामंडळाची स्थापणूक करून कितल्याश्याच फाटी उरलेल्या जातीक आनी जमातींक शिक्षणीक, वेवसायीक आनी दिसवड्याच्यो सवलती.
- शिक्षण, उद्देग, पर्यटन, सहकार, गांवगिरी उदरगत अश्या कितल्याश्याच मळांचेर खूब पुरोगामी येवजण्यो.

काम करीत रावप हें पुरोगामी लोकशाय आघाडी सरकाराचें विशेश आसलेल्यान सगल्या लोकांच्या जिणेंत अंदूची दिवाळी खासा खोशी घेवन येता.

माहिती आनी उजवाडावणी विभाग

गोंय सरकारचेवतीन

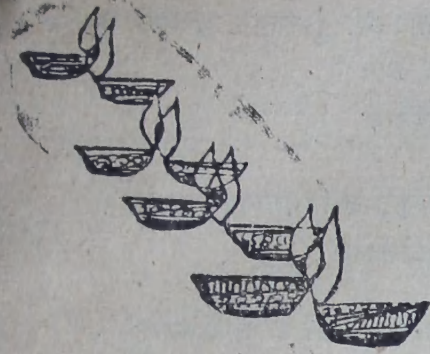

कोंकण टायम्स

Regd. R. N. No. 39874/83

दिवाळी अंक १९९०

रु. ४/-

कोंकणी शिक्षणाची चळवळ उभारूंक जाय

नमस्कार.

कोंकण टायम्साचो अंक भेटयताना आमकां खोस भोगता आनी अश्या खोशेच्या वेळार आमी मागतात, सगल्या वांगडा सगळे गोंयकार शिक्षण, कला, खेळ, सस्कृती, उद्देग, वेपार, राजकरण अश्या वेगवेगळ्या मळार फुडें सरूं आनी समृद्धीच्या वांगडा तांच्या काळजांत कोंकणी मातयेचो अभिमान दिसान दीस परजळूं.

गोंयांत राजभाशेची चळवळ जाली. तांतूत गोंयच्या लोकांनी भाग घेतलो आनी सरकाराक कोंकणी राजभाशेचो कायदो विधानसभेत मानून घेवचो पडलो. आतां कोंकणी शिक्षणाची चळवळ उभारूंक जाय. हे चळवळीचें सरूप वेगळे आसतलें. हे चळवळींत लोकांकूच जागृत करपाक जाय, चड करून पालकांक आनी शिक्षण संस्थांच्या जाळवणदाराक. मुळावें शिक्षण आवयभाशेतल्यान दिवचें याखातीर पालकांक पटोवन दिवपाक जाय. ताचे दुभाव, असमज पयस करपाक जाय. कोंकणी शिक्षण हे भुरग्यांक कितलें बरें याविशी लोकमत तयार करपाक जाय. म्हणजे ही चळवळ लोकांकडल्यान लोकांकडेन व्हरची पडटली.

ही विधायक चळवळ कोंकणी शिक्षणाची बुन्याद बांदून काडटली. विद्यार्थ्यांच्यो मुळाव्यो गरजो भागयतली आनी तांका बऱ्यांत बरें शिक्षण मेळटलें याखातीर पाथावळ उभारतली. भुरग्यांक बऱ्यांतली बरी पाठ्य-पुस्तकां, चार्ट, संदर्भग्रंथ तशेच हालायती पुस्तकां तयार करून दितली आनी सरकाराक तयार करपाक लायतली. शिक्षकांक फाव तें प्रशिक्षण दिवन तांका कोंकणी माध्यमांतल्यान गिकोवपाक प्रवीण करतली.

कोंकणी शिक्षणाच्या मळार कोंकणी भाशा मंडळ, राज्य शिक्षण संस्था, गोवा कोंकणी अकादेमी, फा. तोमास स्टीफन कोंकणी केंद्र, बालगीत निकेतन अश्यो कांय संस्था कोंकणी शिक्षणाच्या मळार वावुरतात. पूण जितलो वावर जावपाक जाय आसलो तितलो जांवक ना. साप्प थोडो जाला. याखातीर कोंकणी शिक्षणाच्या मळार वेगवेगळ्यो संस्था स्थापन करपाक जाय, ज्यो शिक्षणाक जाय त्यो गरजो भागयतल्यो आनी प्रत्यक्ष भुरग्यांक शिक्षण दितल्यो. चड करून कोंकणीतल्यान मुळावे शिक्षण दिवपी शिक्षण संस्था चडांत चड स्थापन करपाक जाय. अशी कोंकणी शिक्षणाची बांदावळ उभारपी चळवळ जावपाक जाय, ज्यांतुतल्यान फुडलें बरें गोंय आनी वेग-वेगळ्या मळार वावुरपी तेजवंत गोंयकार घडटले.

संपादक :

तुकाराम शेट

संपादन पालव :

प्रकाश द. नायक

महादेव भोसले

उजवाडावपी :

हिरा शेट

छापपी :

रवि मुद्रणालय

बेळगांव

फोन : २३०७९

कोंकण टायम्स पब्लिकेशन

बेती, बार्देश गोंय ४०३१०१

लेखांतली मतां त्या त्या लेखकाचीं

— संपादक

बरपावळ

- 'बॅक टू गांधी'
- रवीन्द्र केळेकार
- पट्टराणी
- चंद्रकांत केणी
- अर्थ-अनर्थ
- महाबळेश्वर सैल
- सैमाच्या गोपांतलो आनंद
- नागेश करमली
- र. वि. पंडीताले एक पत्र
- परेश वासुदेव प्रभू
- पंजाब
- निलबा खांडेकार
- आवयची काणो
- उल्हास यशवंत नायक
- वोठांवयली बालगीतां
- तुकाराम रामा शेट
- कसता ताची जमीन कायदयाचे परीणाम
- सखाराम गोविंद शेणवी बोरकार
- म्हाका आवडलेलें कोंकणी पुस्तक
'कोंकणी कथासंग्रह'
- सुरेखा तोटेकार
- शणै गोंयबाब-अविल्या
कोंकणी साहीत्याचे शिल्पकार
- स्मिता गोविंद हेदे
- कसता ताची जमीन कायदयाचे परिणाम
- प्रकाश वि. तळवणेकार
- गोंयची संस्कृताय तिगोवपाचे उपाय
- गिरीश भट
- साहीत्य अकादमी पुरस्कार लाभलेले पुस्तक
'सोंश्याचे कान'
- शैलेश सरदेसाय
- गोंयची संस्कृताय तिगोवपाचे उपाय
- निळकंठ हळर्णकार
- गोंयचें शिक्षण ज्ञानी कोंकणी भास
- महेश पारकार
- शितीदान पावल घाल
- सुफला शंभू किर्तनी
- कविता :
- प्रकाश पाडगांवकार
- शंकर रामाणी
- प्रकाश रमाकांत वजरीकार
- अशोक शिलकार
- धाकटू दा. परवार
- निर्मला भा. देसाय
- भालचंद्र गांवकार
- बालकविता :
- शीला कोळंबकार

इकरावे निबंध सर्तीतली कोंकण टायम्स इनामां :

सखाराम गोविंद शेणवी बोरकार, सुरेखा तोटेकार, स्मिता गोविंद हेदे

खास इनामां : प्रकाश वि. तळवणेकार, गिरीश भट, शैलेश सरदेसाय, निळकंठ हळर्णकार

कोंकण टायम्साकडल्यान सगळ्यांक दिवाळेची परबी !

खूब जाणांच्या कश्टान तयार जाल्लो कोंकण टायम्स दिवाळी अंक भेटयताना आमकां खोस भोगता !

- उजवाडावपी

‘ बँक टू गांधी ’

— रवीन्द्र केळेकार

गांधीक सत्याग्रहाची वाट येवजूंक नाशिल्ली जाल्यार दुसऱ्या कोणाक ती येवजतलीच आशिल्ली. कित्याक—

देशाक स्वातंत्र्याची भूक लागिल्ली. आनी— शस्त्रां देशांत कोणाच्याच हातांत नाशिल्लीं.

परिस्थितीच लोकांक शस्त्रां बगर झुजपाची वाट सोडून काडपाक लायतली आशिल्ली.

पुणून—

म्हाका दिसना, गांधीन चरखो सोदून काडूंक नाशिल्लो जाल्यार, जी अर्थनीत आयज संवसारांतल्या विचारवंतांचें लक्ष ओडूंक लागल्या ती ecological economics आनीक कोणाक येवजतली आशिल्ली म्हण. निदान, अितले बेगीन तरी. Ecological economics हें हालिचें नांव. काल पयर मेरेन लोक तिका Gandhian economics म्हणटाले.

गांधींची प्रतिभा हे अर्थनितिच्या सोदांत बेस बरी अक्ताडा आयल्या.

‘मगवद् गीतेचो जल्म झुजा मळार जाल्लो.

गांधीचे अर्थनितिचोय जल्म झुजा-मळारूच जाल्लो म्हणूंक जाय.

जालें अशें—

गांधी दक्षिण आफ्रिकेंत गेल्ले. वकिलकी करून जोडपाक. थंय ते आफ्रिकेंत येवन राविल्ल्या भारतीय लोकांच्या प्रस्नांत लक्ष घालपाक लागले आनी करतां करतां तांगेले फुडारी जावन थंयच्या रंगभेदवादी सरकारा लागीं झुजपाक लागले. ह्या झुजांत लोकांचो सांगात मेळचो म्हण, तांकां तयार करपा खातीर, ‘अिन्डियन ओपीनियन’ नांवाचें अँक सप्तकी नेमाळें ते चलयताले. ह्या सप्तकी नेमाळ्यांत ते आपणालो आत्मो ओतताले.

नेमाळें चलताले डरबन शारांत.

आनी झूज चलतालें जोहानिसबर्गाक.

नेमाळ्याची घडी मात्ही विसकल्ली. ती सारकी करपाक ते जोहानिसबर्गाच्यान अँक खेपे डरबनाक वचपाक भायर सरले.

गाडयेन चोवीस वरांची वाट ही.

जोहानिसबर्ग स्टेशनार तांकां पावोवपाक तांगेलो अँक अिग्रज अिष्ट हेन्री पोलाक आयिल्लो. ताणे गांधींच्या हातांत जॉन

रस्किनचें unto this last नांवाचें अँक पुस्तक दिलें आनी म्हळें, ‘वाटेर वाचून जातलें हें. तुमकां आवडलें.’

गांधींनी पुस्तक हातांत घेतलें आनी गाडी सुटनाफुडें वाचूंक सुरू केलें. डरबनाक पावतासर वाचुनूय सोंपयल्लें. ह्या पुस्तकाचो तांच्या मनाचेर येदो परिणाम जालो कीं दुसऱ्या दिसाच्यान पुस्तकांत सांगिल्ल्या तत्वांक धरून जियेवपाचो तांणी नित्शय केलो.

कितें मेळ्ळें तांकां ह्या पुस्तकांत ?

संपत्तिशास्त्राक—म्हळ्यार economics क आयज आमी जें सुमारा भायर म्हत्व दितात तितलें म्हत्व तांकां खरेपणानशीं फावना म्हण. संपत्ती—शास्त्र म्हळ्यार संपत्ती वाडोवपाचें शास्त्र. पुणून संपत्ती दरवडे घालुनूय वाडोवं येता. चोरी करुनूय वाडोवं येता. दुसऱ्यांक नाडून लुटून लेगीत वाडोवं येता. म्हण कितें दरवडे घालप, चोरी, करप, नडप, लुटप हांकां ‘शास्त्र’ म्हणूं येत व्हय. असल्या ‘शास्त्रां’ चेर आधारून समाज घडोवंक येत व्हय ? निखालूस ना. म्हणटकूच, कितें करूंक जाय ?—संपत्ती—शास्त्राक जे संपत्ती—शास्त्राचे न्हय असल्या कांय निती—नेमांनी बांदून काडूंक जाय.

तीन गजाली म्हत्वाच्यो—

१ — चडांत चड लोकांचें न्हय, तर सगळ्यांचेच कल्याण संपत्तीशास्त्रान आंवडेवंक जाय.

२ — वकिलाच्या आनी म्हात्याच्या कामाक सारकेंच मोल आसा. दोनांचोय पांवडो सारको अशें तरेन अर्थीक जिविताची आंखणी करूंक जाय. आनी—

३ — श्रमांचेर आधारलेलें जिवितूय—म्हळ्यार, सादें, शेतकामत्याचें जिवितूच—आदर्श जिवीत लेखूंक जाय. आनी ते प्रमाण देश बांदून काडूंक जाय.

अितलें हें पटना फुडें तें चलणुकेंत हाडपाच्या वावराक गांधीं लागले आनीं म्हयन्या—देड म्हयन्या भितर तांणी डरबनच्या लागसारूच—फिनिक्स नांवाचे अँके सुवातेर—आपणालो आश्रम सुरू केलो.

१९०४ तली खबर ही. चार वर्सांच्या अणभवान तांणी आपणाल्या विचारांक अँक रूप दिलें. अण्टू दिस लास्ट ह्या रस्किनाच्या पुस्तकाचो तांणी आपरोस काडलो आनी तांकां नांव दिलें: सर्वोदय.

गांधींनी संवसाराक दिल्लें अेक नवें अुतर हें.

मनशाक जेन्ना खंयचाच अेका आदर्शाचो ध्यास लागता तेन्ना तो आदर्शूय ताच्या मुखार आपणालीं सगळीं आंगां अिल्लीं अिल्लीं स्पष्ट करीत वता. गांधीक सर्वोदयाचो ध्यास लागलो आनी सर्वोदय तांच्या मुखार आपणालीं सगळीं आंगां अिल्लीं अिल्लीं स्पष्ट करीत रावलो.

अुपरांत गांधींच्या हातान जें कितें घडलें तें सगळें सर्वोदयाच्या ह्या आदर्शाक धरून घडलें. जिका आयज आनी गांधीयन अिकॉनॉ-मिक्स, म्हणटात तें ताचें अेक अुपफल. -अेक बाय-प्रोडक्ट. खादी, ग्रामोद्योग, गोसेवा, बुन्यादी तालीम; अस्पृश्यता निवारण, हिन्दू-मुस्लिम अेकचार-हीं सगळीं सर्वोदयाचीं वेगळीं वेगळीं आंगां. हांतल्यां अेका आंगा संबंदान अिल्लेंशें आयज सांगूंक सोदतां-

ते आंग म्हळ्यार- **rural development** चें- ग्रामो-दयाचें, ग्राम-स्वराज्याचें.

आयच्याच संदर्भांत चिंतुंया-

स्वराज्याच्या त्रेचाळीस वर्सांच्या काळांत म्हळ्यार, सात पांच- वर्सुकी येवजण्यो चलणुकेंत आयल्या अुपरांतूय आमो पळेतात- देश अजून पांच लाख गांवांनीच रावता.

पांच- वर्सुकी येवजण्यांचो लाव शारां आनी तांचे भोंवतणचो वाटार- अितल्यांकूच जाला. म्हळ्यार सुमार पंदरा वीस कोड लोकांकूच जाला. अजून साठ-पांसस्ट कोड लोक गांवांतूच रावतात आनी चडशें **below poverty line** गरिबायेच्या सकयल्या पांवड्याचें जिवीत जियेतात. तांचेमेरेन ह्यो येवजण्यो पावूंक नात. आनीक असल्यो धा पांच- वर्सुकी येवजण्यो येवनूय गांव ना जाव-पाचे नात आनी गांवांतली गरिबीय ना जावपाची आस्त ना. गांधी म्हणटाले-

ही दिशाच आमी सोडून दिवंक जाय.

आनी सगळें लक्ष गांवांचेरूच केन्द्रीत करूंक जाय.

गांवांत. जो सगळ्यांत सकल- सगळ्यांत चड नागवल्लो फटवल्लो कोण आसतलो, ताका काम कशें मेळटलें, त्या कामांतल्यान जियेवपाक जाय तितलें कशें कशे मेळटलें, हाचोच विचार करूंक जाय. आनी ते प्रमाण विकासाची येवजण आंखूंक जाय.

हाका ते **planning from below** म्हणटाले. सकलच्यान देश बांदून काडपाची तांगेली ही येवजण आशिल्ली.

गांवांतल्या लोकाचें जिवीत चडशें शेतकामाचेर निबून आसता. देखून येवजण आंखतना शेतकामाचेर चड लक्ष दिवंक जाय. कसतल्यांक शेत मेळूंक जाय पुणून शेतां-भाटां सगळीं गांवचे मालकिचीं आसूंक जाय. कसतल्याचे मालकिचीं न्हय. धडंभा, अेक अेकड भुंयेर चौग जाण काम करतात जाले जाल्यार आयज अुत्पन्न चौगांक वांटून वतलें. देखून ह्या चौगांतल्या तिगांक- निशान, दोगांक तरी कसपाच्या कामांतल्यान कुशीक काडूंक जाय आनी तांकां गायो, म्हशी, कुकडां पोसूंक दिवंक जाय- शेतकामाक पूरक असलें कसलेंय तरी स्वतंत्र काम सोदून दिवंक जाय. म्हणटकूच शेतांत पिकता तें

अेकल्याक मेळटलें वा दोगांभितर वांटून वतलें आनी अुरिल्ल्या दोगांक दुसरे तरेन दुसऱ्या मळांचेर अुत्पन्न काडूंक मेळटलें.

पयलीं, गांवांत तरांतरांचे अुद्योग चलताले. अिग्रजांनी ते सगळे मारून अुडयले. हे सगळे अुद्योग आतां परते जिवे करूंक जाय.

ते भायर, सगळ्यांच्या हातांत चरखो दिवन तुमचें लुगट तुमीच कांतात, तुमीच विणात आनी तुमीच घालात हे तरेची सगळ्यांक देख दिवंक जाय.

आनी हें सगळें सैमाचे संतुलेक- **ecology** मान दिवन करूंक जाय.

शिक्षणूय ह्या अुद्योगां भोंवतणीच अुबें करूंक जाय. म्हळ्यार-

गांव अर्थीक नदरेन स्वावलंबी आनी समृद्ध करून देश सकयल्यान बांदून काडूंक जाय. हे भाशेन, गांव स्वावलंबी जातकूच जें **surplus** अुत्पन्न जातलें- तें मागीर अन्नाचें, फळांचें, भाजी पाल्याचें, दुदाचें, तातयांचें, लुगटाचें वा हेर गांवगरी अुद्योगाचें, तें शारांतल्या लोकांक घेयात म्हूण सांगूंक जाय.

स्वराज्य मेळूंक नाशिल्लें तेन्ना सावन गांधींनी ही कार्यावळ चलणुकेंत हाडिल्ली. स्वराज्य मेळटकूच ती नेटान फुडें वतली अशी अुमेद्दय तांणी बाळगिल्ली.

दुर्दैवान योरोपच्या अुद्योगवादान आमी दिपकावले आनी गांधींचे वाटेन मुखार वचपा बदला योरोप जे वाटेन गेला ते वाटेन चलपाक लागले. स्वराज्य मेळून आतां त्रेचाळीस वर्सां जालीं, गांवांचे आनी तांदळाचें अुत्पन्न तीन वांट्यांनी आमी वाडयलें, व्हडले व्हडले कारखाने काडून कितलोसो माल तयार करून भायर धाडूंक लागले- विकासाचे नदरेन कितलें-शे मुखार गेले तरी आसतना स्वराज्य मेळ्ळां त्या वेळार जंय आशिल्ले थंयच अुरल्यात.

गरीबी ना जावंक पावूंक ना.

ना जावपाची आस्तूय दिसना.

ते भायर देश आकांताच्या रिणांत पडला.

Back to Gandhi- दुसरो अुपायूच आयज अुरूंक ना. तंत्रज्ञान-विज्ञान जें कितें आमकां जाय तें सगळें सर्वोदयाच्या नित-नेमांत बसोवन घेवंया, पुणून देश मुळांतल्यान बांदून काडूंया.

१९०८ त गांधींनी आनीक अेक पुस्तक बरयल्लें 'हिन्द स्वराज्य' नांवाचें. परतें मात्शें वाचून काडूंया. अेका कर्मवीराचे लिखणेंतल्यान भायर सरिल्लें पुस्तक हें. तांतूंत सृष्टी आनी द्रष्टो हीं गांधींची दोनूय रुपां आमकां पळोवंक मेळटलीं

आनी अेक विसाव्या शतमानांत संवसारांतले विचारवंत जें येवजितले तें आमी आयजूच येवजूक लागतले.

आर्विल्लो अुद्योगवाद आयज आमकां अिराक, कुवैत, सावदी अरेबियाच्या कुक्षेत्रार घेवन गेला. तो थंय कसो पावलो हें सोडून काडले बगर आमकां गांधी आनी तांगेलो सर्वोदय हांचें म्हत्व कळपाचें ना.

पट्टराणी

— चंद्रकांत केणी

इसवी सन १८१ ची खबर.

रोम शारांत वाऱ्याच्या झोतावांगडा एक खबर सगळ्याक पातळ्ळी. हेलेन परत आयल्या.

शाराच्या एका कोनशाक हेलेनालें घर. सगळें शार हेलेनाल्या घराकडेन जमलें.

चार वर्सांआदीं हेलेन भारतांत गेल्ली. तिका निरोप दिवंक अशेंच सगळें शार जमिल्लें. भारताचे उदेंत देगेर सम्राट सातकर्णीचें राज्य आसा. त्या राजाली पट्टराणी जावंक हेलेन भारतांत गेल्ली. आपल्या शारांतली एक सोबीत सुंदर चली भारतांतल्या सम्राटाची पट्टराणी जाता हाजो रोमांतल्या सगळ्या लोकांक अभिमान भोगतालो.

त्या आदीं लोकांनी हेलेनाच्या रूपाविशीं, आंगलोटाविशीं आयकल्लें. ज्याणी तिका पळयिल्ली ते तिजे सोबितकायेचीं रसाळ वर्णनां करतालें आनी आयकतल्यांची तानभूक न्हिवताली. सुंदर चलयी खूब आसात. पुण हेलेन इतली रूपेस्त कि ती धर्तरेर जल्मल्ली नासत... घडये सर्गांतली अप्सराच धर्तरेर देंविल्ली आसत...

सामान्यतायेन पंदरा-सोळा वर्सांचे पिरायेची सुंदरी पट्टराणी जाता आनी जोमेरेन तिजें रूप... तिजो देह सम्राटाक भाळयता तोमेरेन ती पट्टराणी उरता... उप्रांत सम्राट तिका सात पिळग्यांक पावत इतलें धन दिवन मानान कुळारा धाडटा.

पुण हेलेन चारच वर्सांनी परतल्ली. कित्याक ? कोणाक खबर ना... एक कळी फुलचे आदीच बावली काय, असो लोकांक प्रस्न पडलो.

सम्राटाचें शिष्टमंडळ चार वर्सांआदीं पट्टराणयेचो सोद घेवंक रोमाक आयिल्लें. येतना ताणे रसमी वस्त्रां, चकचकीत माणकां-मोतयां, वज्रां आनी केम्पां हाडिल्लीं. राजवंशांतली एकाद्री चली पसंत करून भारतांत व्हरपाखातीर हें शिष्टमंडळ आयिल्लें. तातूंतल्या एकल्यान हेलेनाक पळयली आनी ती ताज्या मनांत भल्ली.

हेलेन तशी राजवंशांतली न्हय. एका सामान्य कुळांतली चली. पुण इतली रूपेस्त चली सोडून वंशाच्या नांवान किरकोळ चलयेक पसंत करूंक सम्राटाले लोक कबूल जाले नात.

ताणी हेलेनाक पसंत केली आनी तिगेल्या आवयबापायलें भाग्य फळफळलें.

‘आतां तुमची चली पंधरा वर्सां उपरांत परत येतली.’ शिष्ट-

मंडळाच्या मुखेल्यान हेलेनाच्या बापायक सांगिल्लें ही खबर सगळ रोम जाणा आसलें. मागीर चारच वर्सांभोतर हेलेन कशी परतली ?

हेलेनाक जेन्ना सम्राटाच्या दरवारांत उबी केली तेन्ना सम्राटाचे दोळे दिपुन गेले. शिष्टाचार कुशीक सारून सम्राट शिवासनावयलो सकल देंवलो. हेलेनासरीं वचून तिगेलो हात आपल्या हातांत घेवन चुमलो आनी उपरांत तिका मानान आपल्याच आसनाचेर बसोवन आपल्या हातांनी पट्टराणयेचो मुकुट तिज्या माथ्यार दवल्लो.

सम्राट तिजेर भाळ्ळो जाल्यार अजाप कसलें ? दरवारांत आशिल्ले सगळे दादले आनी भितोडेक रावन हेलेनाक पळयतल्यो बायलो लेगीत तिच्या रूपाचेर, आंगलोटाचेर पिशांतर जाल्यो. तिजो रंग वेगळोच. गोरो म्हळ्यार गोरो न्हय. चंद्रिमाचें चान्ने नितळ म्होंवान कालयलें जाल्यार घडये हेलेनाच्या रंगासारको रंग तयार जायत. तिणे आपले लांब काळे केंस फाटीचेर मेकळे सोडिल्ले ते फाटभर सळसळटाले आनी सगळे कमर धांकून सकल पावताले... तिजे दोळे... जाची नदर तांकां भेटत ताजें काळीज रगतवंबाळ जातालें.

हेलेन राजमहलांत रावंक लागली. सेवेक शेंकड्यांनो दासी. माचुलांत बसून भोंवताली... फुलावरी मोव जाजमाचेरच पांय दवरताली... गुलाबपागयान न्हाताली... आनी रोमाक वतल्या भारतीय व्यापाऱ्यांकडच्यान वर्सान वर्स फातमान्यो भरून वस्त्रां आनी अलंकार, फळावळ आनी मसाले आपल्या आवय-बापायक धाडटाली. त्यो वस्तू पळोवंक सगळें रोम लोट्टालें... कांय वस्तू युरोपांतले राजा आनी हेर गिरेस्त विकत्यो घेताले...

चार वर्सांमदीं जितलें धन हेलेनान रोमाक धाडिल्लें ताजेपरस कितलेंशेंच चड धन घेवन ती आतां परत आयिल्ली. त्यो वस्तू पळोवंक... सुंदरीचें दर्शन घेवंक धा दीसमेरेन हेलेनाल्या घरामुखार लोक जमत रावलो.

हे धाय दोस रोमचो राजकुंवर हेलेनागेर येता तो हेलेनान जोडून हाडिल्ले धन पळोवंक न्हय जाल्यार हेलेनाकच वश करून घेवंक येता हें हेलेनावरी तिगेल्या आवयबापायकय खबर आसलें. भारतीय सम्राटाची पट्टराणी जावन पर्तल्ले आपल्या चलयेच्या वाट्याक गिरेस्तकाय आयिल्ली आसलीं तरी तिजे जिणेक स्त्राप लागला, ती आतां कळंकान भल्ल्या म्हणपाचे भान धुवे परसय आवयबापायक चड आसले. एक तर तिणे जुवानपणाच्यो सगळ्यो उमेदी मारून जोडिल्या धनाच्या म्हालवजाचेर एकोडी जीण जगूंक

जाय, नाजाल्यार आपले रूप आनी देह हांचो बाजार मांडूक शिंदळेकची जीण जगूंक जाय. तिचेकडेन कोणच बरो भुरगो लग्न करचो ना. ह्या विचारान कासावीस जातल्या आवय बापायक डाटिमोच्या रूपान एक धीर मेळटालो. राजकुंवर आपल्या चलयेच्या मोगात पडलो जाल्यार तिजो हात मागतलो आनी आपली चली जल्माखातीर राजाची राणी जावन उरतली.

पूण धा दिसां मजगती डाटिमो परसय आवय बापायन देखलें कि हेलेन ताका लागी धरिना. ताणें भावनावश जावन मोग उक्तायलो जाल्यार ती ताजी फकाणां करता.

ती पट्टराणी जावन भारतांत उरिल्ली जाल्यार घडये परत रोमाक पावपाची न्हय पूण पिराय जावच्या आदींच आपले रूप आनी आंगलोट सांबाळून हेलेन परत आयल्ली.

डाटिमोच्या आवय बापायक म्हळ्यार रोमच्या राजा राणयेक हें विशीं कितें दिसता हे कोणाकूच खबर ना. राजकुंवर एके सुंदरीच्या नादाक लागला. ही खबर तांच्या कानार पाविल्ली. राजविलासाचे तें कर्तुप मानून तांकां तातूंत वायट कांय दिसूंक नासलें. पूण एका भारतीय सम्राटाची शेज जागोवन आयिल्ली चली सुंदर आसली तरी राजघराण्याची सून कशी जावं येत? ताणी डाटिमोक शिटकायल्लो. तेन्ना राजकुंवरांन धमकी दिल्ली, जर हेलेना सांगातान म्हाका लग्न जावंक तुमी दिले नात जाल्यार आपुण जल्मभर आंकवार रावन राजवंश सोंपयतलो.

डाटिमो दीसभर हेलेनाल्या घराच पडून आसतालो. राजकुंवराचो मान सगळेच राखताले. पूण आपल्या कांय इश्टीणीक हेलेनान सांगून दवरिल्ले कि डाटिमो घरांत आसतना ताणी तिका खिणाखातीर लेगीत एकोडी सोडची न्हय.

नवी नवलाय कितले दीस उरतली? कांय म्हयन्यांनी ती सोंपली. इश्टीणीय पातळ जाल्यो. घरांतलीं गिरेस्तकाय उल्ली, पूण एके तरणे चलयेची उमेद बावंक लागली.

एक दीस आवयन धुवेक विचाल्लें, 'डाटिमोच्या रूपान तुका एक अप्रुप संद आयल्या जल्माची राणी जातली. चड ताणून घेवं नाका...

एकोडेपण खावंक येताले. हेलेनाचे मन आतां बदलूंक लागलें. ती डाटिमोच्या मोगाक दाद दिवंक लागली. तरी आसतना उतावळच्या राजकुंवराचो हात तिजेमरेन पावनासलो.

एक दीस डाटिमोक संद मेळ्ळी. ताणें हेलेनाचो हात आपल्या हातांत घेवन ल्हवूच चुमलो आनी खिन्न सुरांत म्हळें, म्हजे काळीज हांवें तुका ओपलां हें तूं जाणा. पूण तुज्या काळजांत अजून म्हाकां सुवात मेळना.

'तशें न्हय, डाटिमो' हेलेनान म्हळें, 'तुज्या मोगान हांव पावन जालां. तुजी बायल जाली जाल्यार म्हज्या जिणेक लागिल्लो कलंक धुवून वतलो. पूण म्हाका तें जमपाचें ना. म्हजी अडचण तुका कळची ना.'

'हांव जाणा. तूं एक दुख जियेता. दुसऱ्याक सांगलेबगर ते कशें कळपाचे? म्हजी पुराय राजसत्ता कसाक लावन हांव तुजे दुख सोपोवंक यत्न करीन. सांग...'

अचकोत हेलेनाच्या तोंडावयले भाव बदल्ले. तिगेले दोळे भरून आयले. दोनी हातांनी तोंड धाकून ती हुडक्या हुडक्यांनी रडूंक लागली.

डाटिमोन तिच्या फाटीर हात दवल्लो. तिणे प्रतिकार केलो ना. पुण जेन्ना ताजो हात तिज्या पोल्याकडेन पावलो तेन्ना तिणे ताका धुकल्लो आनी म्हळें, 'सगळें सांगता.'

ती सांगूंक लागली. डाटिमो आयकूंक लागलो.

'हांव सम्राटाच्या दरबारांत पावलो तेन्ना राज्यांत उत्सव मनयलो. म्हज्या रूपाची, सोबितकायेची सगळे तोखणाय करूंक लागले. राजकवी कवितांनी, चित्रकार रंगानी आनी शिल्पकार शिळांनी म्हजे रूप अमर करताले... कितल्याशांच राज्याचे राजा आनी राणयो म्हाका पळोवंक मुजरत येताले.

सम्राटापुरतें सांगतली जाल्यार ताका देखलो आनी म्हाका पिशें लागले. दादलो कितलो सुंदर आसूं येता, कितलो राजबिड हें हांव नकळच आसलीं. पुण चार वर्सांच्या काळांत तो एकूय दीस म्हज्या शयनकक्षांत आयलो ना. शेजेचे सुख म्हाका दिलें ना... तो म्हजी सोबितकाय तोखतालो. पुण म्हजेर ताजो मोग नासलो. एकय खेपे ताणे मायेची नदर म्हजेर भोंवडायली ना वा म्हाका म्हऱ्यांत घेतली ना.

राजाक आनीकय राणयो आसल्यो. आनी सगळ्या राणयांगेर भुरगीं. पुण हांव मात सगळ्यांचे नसायेचे केंद्र जावनय मनांतल्या मनांत तळमळटाली. लग्नाउपरांतचे आंकवारपण म्हाका कणाकणान हुलपितालें. म्हजी भूक गेली, न्हीद गेली आनी हांव पिशांतरावरी एके निर्जिव बावलेची जीण जगूंक लागली.

एक दीस गांवच्या देवळांत उत्सव आसलो. राजघराण्यांतलें सगळे लोक त्या उत्सवाक गेले. हांव विदेशी देखून म्हाका देवळांत वचपाची मेकळीक नासली. सम्राटय गेलो ना.

हांव त्या एकांतांत उठून सम्राटाचे कुडींत माजराच्या पावलांनी गेली. एका कोनश्याक दिवली पेट्टाली. सम्राट गोंड न्हिदिल्लो. हांवे फूक मारून वात पालयली आनी ताचे कुशींत रिगलो.

अर्द न्हिदेंत व्रत मोडले. संकल्प हाल्लो. सम्राटांतलो नर जागो जालो. आनी म्हज्या मनांतलेची उचांबळाय शांत जाली...

जेन्ना सम्राटाक पुराय जाग आयली तेन्ना गेल्ली सुद परत आयली. आपलो एक व्हड गुन्याव केला म्हणपाची जाणविकाय ताका जाली. ताणे म्हळें, असल्या गुन्यावाक आमी प्राणदंड दितात. पूण तुका हांव जीवदान दिता, जाल्यारय फाल्यां तू तुज्या घरा परत वच.

सगळी खबर सांगून जातकच डाटिमोन एक सुस्कार सोडलो आनी म्हळें 'इतलेंच तुजें दुख? तें तूं विसर. एक नवी जीण आमी सुरू करूंया?'

'ना डाटिमो ते जावचें ना. हेलेनान म्हळें, 'भारतांत रावन एक संस्कार म्हजेर जाला, ज्याका जिणेंत एकवेळ मन आनी देह ओंपलो तो मर्णमिरेन म्हजोच घोव उल्लो... आतां हांवे दुसरे लग्न करप म्हळ्यार देहाचो बाजार मांडप ना जाल्यार म्हज्याच मोगाचो अवमान करप... तें म्हज्यान जावचें ना.'

अर्थ-अनर्थ

— महाबळेश्वर सैल

वेलें महाबळेश्वर सैल हें नांव वाचतकीर तुमी समजतले हो आतां आमकां काणी सांगूक सोदता. ना. आयज हांव तुमकां कथा-काणी सांगचो ना. फक्कत खबरो सांगतलो, मर्णाच्यो खबरो.

अंदू वर्साक आमच्या गांवांत मेज्जुन म मर्णा जालीं. अंदू वर्साक पावसच तसो पडलो. पावसाळोभर पावसाची धार तुटली ना. मळबांतल्यान एक सूर्याचे कीर्ण आलतडी पावंक ना. उपाट भरिल्ले मळब आनी धोग्यांनी पावस. तांतून मर्णांर मर्णां आनी सुतकार सुतकां. एका मर्णाक शुद्धेचाराक धुंविल्ली वस्त्रां सुकूं म्हणसर दुसऱ्या मर्णाचे सुतक. लोक म्हणटाले 'गांवार कसली नड आयल्या कांय ? कित्याक म्हण ही मर्णाची हावळ ! ह्या वर्साक कणकीक कांटो आयिल्लो पळोवन पयलीच दिशिल्ले, आतां मनशांची कांय बरगत ना !

घनशामाचो सदा आपल्या म्हशीचे मर्णय मनशाच्या मर्णावरीच घेतालो आनी तसोच शोक करतालो. होळोम काडून रडत म्हण्टालो, म्हजी बारा शेर दूद दिवपी म्हस मेली रे देवा ! आतां ताजेर काडिल्ले कर्ज कशें फेडूं !

एक दीस सदा दुदाचो तामयो घेवन गवणीत गेल्यार म्हस सास्टांग मरून पडिल्ली. पोटाचो पर्वत आनी हालचालच ना. लोकान पळोवन बीन म्हळे, 'व्हडल्यान आफुडलो' ताका ! म्हस मेली ती मेलीच आनी वेल्यान आफुडिल्याक व्हडपण कित्याक ? त्या व्हडल्याची घुरी आपणार पडत म्हण भिरांत ? सरळ म्हणूंक किते जाता. 'सर्पान खायलो ताका' म्हण. म्हशीच्या मर्णाचे कारण कितेय आसूं, पूण सदांले बारा शेर दूद गेलें मात खरें. सदान लायिल्लो. मर्णाचो सादो सरळ अर्थ हाजे भायर आनीक किते आसूं येता ! शेवटा बाराशेर दूद हेच खरे ! 'ताज्या मर्णा' अपरिमित लुकसान जाल्या असे कोणे म्हण्टकीर ताजे ते मर्ण बाराशेर दुदानच तालचे ? घडये तशे नापुये आनी तशे आसुये लेगीत !

मनशाल्या मर्णाच्यो खबरो सांगूक वता वता हांव म्हशील्या मर्णांत गुंथलो. पुण हाजो अर्थ तुमी असो लावंक नाकात, हांव बारा शेर दूद दिवपी म्हशीच्या आनी मनशाच्या मर्णांत सामकेपण पळोवंक सोदता. निखालास ना. कांय मर्णांत तर हांव काळजाच्या मुळासान उसावलां, हाल्लां. तें मर्णांचे संवट अजूनय म्हजेवेल्यान गेल्लें ना.

सदाशिवाली बायल माया बाळंत जाताना मेली, पोटातच भुरगे घेवन. फाटल्यान आनीक सानसान तिगां भुरगी. सदाशीव आनी ताची भुरगीं अचकित माथ्यावेले पांखे काडून व्हेल्ल्यावरी उबंत पडली. ताच्यो बोंबो हुयेल्यो आनी थंय पातळिल्लो दुक्कांचो एक दरया ! भीतर मर्णाचे अपशरण पडिल्ले आनी भायर बायले

चुरचुरत दुखेस्त सूर्यांत उलैताल्यो, 'आतां कशें जातले रे देवा सदाशिवाचे आनी ताच्या भुरग्यांचें ? पुण कोण एकली भीतर वचून मायासरी बसूंक तयार नासली. ह्या मर्णांत खिणात मायाची अवलातीण जाल्ली. ती अवलातीण आपल्या मानकुटेर बसत म्हण जण एकलेक भिरांत !

यावर मर्णाचो विलेव लावंक एकठांय जाल्ल्या म्हालगडयंमदी ही भासाभास आनी झगडी. कठीण मर्ण शास्त्र आनी नेम सारके जावंक जाय ! चड उणे जाल्यार अपशरण तकलेर बसतलें.

यशवंत आजो सांग, 'पोटांत भुरगे घेवन मरप म्हळ्यार वायट मर्ण. भुरगे पोटांत जिते आसा कांय मेलें तें खबर ना. तसेच लासप म्हळ्यार म्हापातक. भुरगे आदी म्हाल्याकडच्यान काडून घेवंक जाय. मगेरच कूड लासूक आज्ञा.'

सदाशिवालो व्हडलो भाव श्रीहरी हे कशेंच मानून घेवंक तयार नासलो. आपुण म्हाल्याक मायाच्या कुडीक हात लावंक दिवंचो ना म्हण्टालो. तसेच लासुयां म्हण्टालो.

खूब भासाभास जाली. निमाणे मर्णाक आयिल्ले रागारागान उठले आनी चलूंक लागले. ताणे म्हळे, 'आमकां पातकाक घालूक उठलात तुमी. आमी हे पातक तकलेर घेवचे नात. मर्ण घरांतच घेवन बसात तुमी. आमी ताका हात लावचे ना.'

सदाशिव रडचो थांबून बेगीबेगीन भायर आयलो. ताणे तांका विनयले, 'तुमकां जाय तशे तुमी करात. पूण अशें मर्ण घरांत दवरून वचू नाकात. तुमी आमचे गांवभाव. मर्णाचो विलेव कसो लावचो हें तुमीच थारावचें.'

निमाणे म्हाल्याक आफोवन हाडून मेल्ले भुरगें काडून घेतलें. प्रेत ताणो लासले आनी भुरगे वेगळे व्हरून पुरले. आनीक जाय ती शास्त्रां. शास्त्रांतलो एक नेम चुकयनासतना ताणें मर्ण केले. मायाची अवलातीण जावन ती पर्थी येवची न्ही, पर्थी येताना ताका वाट कळची न्ही म्हण ताणें प्रेताचे दोळे वस्त्रान बांदिल्ले.

थंय दुक्कांचो एक दोगोर लखून आयिल्लो. त्या दुक्काच्या सुन्न सांवटातच मनशाक शास्त्राची व्हडवीकाय सुचता हें पळोवन म्हाका अजाप जालें. शेवटा मर्ण, ताटातूट, दुक्क हांचेपरस सद्धा, अंधसद्धा हीच खरी म्हणपाची.

माया मेलें, ताका लासून ताजो गोबोर जालो. पुण गांवार एक नवोच कलकल. लोक म्हण्टाले, ताजी अवलातीण जाल्या आनी ती गांवात भोंवता. रातची येवन दारांत बसून रडटा. आकाड्यात, पायणीत उरी रावन किळाच्यो मारता. रानांत गेल्यांक घोली हालोवन भेसडायता, फाटल्यान तकलेवेले भोरे धरून ओडटा.

एक दीस गांवची एक बायल आंगांत येवन कुडूक लागली तर ताका माथानूच झपाटल्या म्हण लोक म्हणूक लागले. मगेर

ताजेवेलो म्हाळू काडूक घे घाडी आनी बंट.

तांच्या मत्तान ह्या मर्णाचो अर्थ, एका भूताचो, एका अवलतिणीचो जल्म !

खेम् आजो मेलो त्या दिसा धार तोडीनासताना घोण्यांनी पावस. उक्ती मुसुंडी, ओली लाकडां आनी मिजून कुडकुडपी लोक. मर्णाक आयिल्ले म्हण्टाले, मरचो मरून कसल्या उटांगराच्या पावसांत मेलो रे हो, दोन वर्सां हांथरुणार पडिल्लो, हाका मरूक हो पावसच जाय जालो.

खेम् आज्यालो बापूय मुंजीर कास्टो मारून लोकांली लाकडां फोडूक, झाडां कातरूकवीन वयतालो. भोव गरीब आसले ते तेन्ना. पूण खेम् आज्याल्या आंगांत आगळीच उमेद आसली. ताणे एका बामणाले सात खाणयेचे शेत खंडान करूक घेयले. बर्म्या दोंगुल्लेवेली फारेस्टाची झाडां राखपाचें काम आंगार घेयले. भोव धडपडी मनीस. आतां ताचे जंय घर आसा थंय पयली एक पडिग, फोणकुलां पडिलो जमीनीचो कुडको आसलो. तो ताणे उण्याच मोलाक विकतो घेयलो. ती जमीन मातयेन भरून घेतली. ताका वंय घाली, कवाथे लायले. आतां आसा तें घरच बांदले. हालीमेरेन तागेले तीगूय पूत तागेले उतर सखल उडयनासले. गांवांतले लोकय ताका मानताले, मान दिताले. पूण तो अर्धागाच्या धपक्यान हांथरुणाक शेवटलो आनी ताजी अवतिकायच जालो. पयली स म्हैने बरे गेले. उपरांत सगळे उबगले. पूत वखतविशद विचारीना जाले. सुनों बेट्यांच आयदानां आपटूक लागल्यो.

आनी आयज ताजे शिरन्नाटी पावसांत मर्ण. लासूक आयिल्लेच पिरगूंक लागले.

हांव बाराव्या दीसाक तांगेर पाचारुक म्हण गेल्लो. पूण थंय कसले म्हण दुक्काचे सांवट नासले. खेम् आज्याली एक सून धुवन हाडिल्ली चकचकीत आयदानां फळचार माणटाली. एक सून आपल्या सान चेड्याकडेन बोंबड्या उतरांन कितेतरी उलैताली. घराक तर कसलो तरी धर्मिक सुवाळो आशिल्ल्याचे रूप आयिल्ले. तोगय पूत

व्हडा उमेदीन भायर भीतर वावुरताले. म्हाका पर्थेपर्थे बाराव्याक जेवंक राव म्हण विनयताली.

पूण हांव त्या दुक्काघरांत दुक्क सोदतालों. खेम् आज्याल्या मर्णाचें दुक्क. खेम् आजो चलताना, भोंवताना उठाउठी उठून गेल्लो जाल्यार हे लोक खरेच होळोम काडून रडटा आसले. ताजे गुण गायत हुंडकेता आसले. मगेर खेम् आज्याविशी सासणाचो उपाट आदर तांच्या काळजांत उरता आसलो. आदर आनी दिनवास लेगीत ताणे हे घरदार, बागबागायत उबारून ह्या घराण्याची भरभराट केली. हाजो दिनवास.

पूण खेम् आज्याल्या वायटाक उबगल्या ह्या लोकांच्या तोडार दुक्काचे इल्लेय सांवट नाशिल्ले तर एका संकस्तातल्यान सुटिल्याची जशी खोशी आसली. इतल्या बऱ्या कर्तुबाचो पटांगडो खेम् आजो ताजी त्या अंगुळ मर्णांन सामकी अवतिकाय केली. ताजी जोवित-भराची बरी कर्तुबां लोक विसरले आनी ताज्या मर्णाची विदर्णाच लोकांच्या मनांत उल्ली.

मनीस जियेता कसो तितलोच तो मरता कसो हाकाय म्हत्व आसा तर !

एका मर्णांन एक सबंद घर घराबो कसो मातेयभर्वण जाता हे जाणून घेवचे जाल्यार दिवाकर मास्तराच्या मर्णाची खबर सांगचीच पडटली.

दिवाकर एक खाजगी शाळेत मास्तर आसलो. तो मूळचो ह्या गावचो न्ही. ताजे सुतक आमी धल्ले ता पूण ताज्या मर्णांन अरुखो गांव रडला. दुक्कान आयिल्ले मोनेपण कांबरून जण एकलो घरांत भायर आठ दीस वोगीवोगी वावुरतालो. मर्णाचो धपको इतलो खर आसलो थंय आनी किते उलोवचेच उरूंक नासले. वारो व्हाविल्लेवरी मर्णाचे दुक्क एक दुसऱ्या मदल्यान व्हांवताले

एक अनुळखी मास्तर पंधरा वर्सांफाटी एका भुरग्याक आनी बायलेक घेवन ह्या गांवांत रावंक आयिल्लो. ताजी गोरी काटीक शिडशिडीत बायल सुरवेक दारांत येवंक लेगीत कचरताली जनेलांत

BUYING AND SELLING OF LAND IN ANY PART OF THE GOA STATE IS REGULATED AND PEOPLE ARE REQUESTED TO HAVE A LOOK INTO THE PLANS SO THAT THEIR INVESTMENT IN LAND DOES NOT GO WASTE.

Issued by :

**Town & Country
Planning Department**

Government of Goa,
PANAJI.

उबी रावन भियल्लेवरी भायलो संसार ती पळेंताली. भायर कोण नाशे पळोवन बेगीनबेगीन येवन दोड भरून व्हरताली. तिजेविशी गांवांत जाय त्यो वावडचो पातळिल्ल्यो. तें एक व्हड गिरेस्ताले चेंडू. मास्तरावांगडा मोगांत पडून आयक नासताना लग्न जालें म्हण, ताका आवय बापायन धांवडावन घाला; ताची जात वेगवेगळी उंच उणाक आशिल्ल्यान ते ह्या पयसुल्ल्या गांवांत येवन रावल्यांत असे लोक जाय ते उलताले. शेवटामेरेन हें गूढ तशेक उल्ले. ल्हवल्हव ती बायल गांवच्या लोकांत बेरी भरसली पुण तिणे आपल्या आदल्या जिविताविशी एका उत्तरान कोणाक कांय सांगलें ना.

एक दस मास्तर शाळा सुटून पर्थो येतना एका वाहानान ताच्या सायकलीक फाटल्यान धपको दिलो. ते वाहान पळून गेले आनी मास्तराची कुशीच्या फातराक आपटून पडिल्ली कुड उपरांत कोणाल्यातरी नदरेक पडली. बरोच वेळ कूड थंयच पडून आसली. बऱ्या वेळान पुलीस आयले आनी ताणी पंचनामो करून कूड उखलून व्हेली.

उपरांत हांवें अणभविल्लो, काळजाक तेकिल्लो मर्णाचो नियाळ हो असो-

प्रेताचो पोस्टमार्टम करून ते वासरेत हाडून दवरून पुलीस तागेल्या हुयेल्यांनी रडटल्या बायलेक कसल्यातरी कागदार सय करूंक सांगताले. घडये ते प्रेत पाविल्ल्याची पावती घेताले.

दिवाकर मास्तर ह्या गांवचो न्ही खरो पुण हे मर्ण गांवचेच आशिल्लेवरी गांवचो सगळो लोक एकठांय जाल्लो आनी एक उतर उलनासताना मोन्यानच मर्णाच्या तयारेक लागिल्ले

मास्तर ज्या घरांत रावतालो त्या घराच्या मालकाचे आनी मास्तराचे बरोच तेप झगडे चलिल्ले. घरमालक ताका घर सोड म्हण सांगतालो तर मास्तर भुरग्याक घेवन आतां हांव खंय वचूं म्हण विचारतालो आनी विनयतालो. तो घरमालक मर्णाक आयिल्लो आनी कुशीक वोगी उबो आशिल्लो. ताज्या चेंय्यार दुकांचे सावंटबीन

तशें कांय नासलें.

प्रेत भायर काड्टकीर त्या लोकांन बायलेच्या आंगावेळें सगळो शिरंगार सामको देंवयलो. सगळे लुटून व्हेल्लेवरी खिणांत ती कुंड्यापास्ट किर्कोत जाली. इतली सरपसुंदर गोरी बायल शिरंगार काड्टकीर ताजेकडेन पळव नज जाताले.

मास्तर मेलो म्हण ताज्या वा ताज्या बायलेच्या नात्यांतलो एक मनीस पाचारुंक येवंक ना. ना म्हळ्यार खुब दीस दाडी करूंक नाशिल्लोसो एक गरीब जाण्टो एक दीस आयिल्लो. तो वासरेत बसून मोन्यानच खूब रडलो आनी उठून गेलो. तो तांचा कोण हें लेगीत लोकांक कळें ना. पुण मास्तर आवय बापूय मेल्ल्या उपरांत आपलो एका मांवळ्यान सांबाळ केल्लो म्हण केन्ना केन्ना सांगतालो. घडये हो तोच आसुये म्हण लोकानी तर्क बांदलो.

आतां मास्तराच्या मर्णान कितेकिते फास्पले आनी कसलो अनर्थ घडलो हाजो विचार केल्यार काळजान चरं जाता. खंयच्यातरी दिगंतरातल्यान हूडून येवन बागलातल्या झाडार बसून मोगांत गुल्ल जाल्ल्या कवड्यांचे जोडे मर्णान फोडलें. तो मोग तितकोच खर सर्वव्यापी आसुये. ना तर ती सरपसुंदर आनी गिरेस्त व्यक्तीत्व आशिल्ली बायल मास्तरावांगडा अशी ह्या वनवासात धांवन येवची नासली.

मास्तराच्या मर्णान आवयलो शिरंगार लुटलो तर लग्नाक आयिल्ल्या धुवेली सपना विसकटावन उडली. मास्तराच्या मर्णान तागेल्या दोगय चेड्यांले शिकप मदीच तोडले आनी तांका पीटा फाटल्यान धांवडायलो. मास्तराच्या मर्णान तांच्या माथ्यावेले पांखेय हालूक लागले. कारण आता तो घर मालक रामनाथ घराभोंवतणाच्यान पर्थीपर्थी पासयो मारतालो.

सदाले बाराशेर दुदाचे तत्व हांगा इल्ले लागता खरे पुण पुरायेन खरे न्ही. ह्या मर्णाक मोगाच्या मळबान मापूं येता. धुवेल्या विसकटिल्ल्या सपनांची ताका काजळी धार आसा. पोटाखातीर रस्त्यार आयिल्ल्या दोगां अपरबुद्द पूतांलो काळखी फुडार

‘... ..today it is the duty of every thinking being to live, and to serve not only his own day and generation, but also generations unborn by helping to restore and maintain the green glory of the forests of the earth.’

By Richard St. Barbe Baker

ISSUED BY :
FOREST DEPARTMENT
PANAJI-GOA.

हानून आसा.

एका मर्णांन कितलो व्हड विध्वंस, विद्वाट जांव येता हें पारखिचे जाल्यार मास्तराच्या मर्णाची देख घेवची.

अंजली शब्दुलेवरी नितळ, निर्मळ, सगुणाचे चेडूं आसलें. तें हांसल्यार नखेत्र उदेल्यावरी दिसं. उलोवक लागल्यार मोतयां झडटाली. पोर अव्हुपणान फटवले आनी जीव वगडावन बसलें. एक फारेस्टाचो गार्ड शेजाराक रावक आयलो आनी ताजो झगपक पळोवन अव्हु पोर भुल्ले. आनी फटवले. गांवाचेर सांवार वचत थंय लोक फुतफुतताले कुचाळीपणान हांसताले. तो उणाक जातीचो म्हण अंजलीचे आवय बापूय अंजलीचे लग्नय ताजेकडेन करून दिवक तयार नासले. पोर कचाट्यात सांपडले आनी जीव वगडावन बसलें. ताणें बांयत हुडी मारून जीव दिलो. ती म्हजी गांवभयण, ताज्या मर्णाच्यो हिस्व्यो हांव हुबयत बसना. इतलेच सांगता अंजलीच्या मर्णाचो अर्थ- अस्तुरेच्या हातां पायांक पडिल्ल्यो बेंडयो. आमच्या समाजवेवस्थेचो, जातीसंस्थेचो, अस्तुरीच्या शीलाविशीच्या फटकिच्या कल्पनेचो तो आनीक एक वळी !

मिकाजीअण्णान जल्मभर हेरांकडच्यान खेप आनी म्हाप घेयलें. समाग्यान जिवितात एक काम बरें केलें ना. सदा हेरांच्यो कुचाळ्यां आनी दुस्वास केलो. कोणाचे वरे केले ना आनी कोणाचे वरे जाल्लेच ताज्यान पळोवक जालें ना. एक फावट हांवें म्हळे, 'विलासबाबालो जावंय सरकारी खात्यांत बरो पगारदार आसा खंय. ताणे ताजेर सट्कन म्हळे,

'वळखता रे हांव ताका, मेट्रिकेक चौथे फावट बसून पास जाल्लो तो, ड. भुरगेपणाक आंगभर खरुज जावन भरतालो.'

शेताकडेन गेल्यार शेतामेरेवेलो हद्देफातर हुमटितालो आनी आपणाक जाय थंय पुरून दवरतालो. मगेर घे झगडी आनी मारामाच्यो. एक फावट देवाप्पाच्या खळाक उजो घालो म्हण ताजेर पुलीस केसलेगीत जाल्ली, कोणाकय गाळचो घालूक लागल्यार आंगावेल्यान खरवत फिरता असे दिसं. लोक सदाच म्हण्टाले हो मर ना कित्याक ? मेल्यार गांव मुक्त जावपाचो.

आनी खरेच मर्णांन ताजेर नाखटा रोमली. ल्हवल्हव ताजी मूक मेली. न्हीद गेली. पोटात आंतडी चराटून खोल खर वेदना जाताल्यो आनी तो रातरात हुयेव्यो मारतालो. ताजो त्रास पळोवन नज जातालो. कोणय पळोवक बीन गेल्यार तो थोर असहाय्य नदरेन ताजेकडेन पळेंतालो आनी मगेर 'म्हादेवा, सोमूक जायनारे हे त्रास' म्हणून रडूंक लागतालो. पूण पळोवक गेल्लो थंड मनान सगळे पळोवन मान्यानच भायर पडटालो. पळोवक गेल्ल्यांच्या मनांत कसले म्हण भाव उदेनासले. घरच्यान ताका जाय ते दोतोर जोयशी वखदविशद केले. पूण कांयच उपाव चल्लो ना.

मिकाजीच्या मर्णाचो अर्थ गांवच्या लोकन शैवटाक असो लायलो-

मनशान केल्या वायट कतुंबांचे पानवळ मनशाक ह्याच जल्माक मेळटा.

ताज्या मर्णांन तो सोता त्रासातल्यान मुक्त जालो तसो गांवच किजीलातल्यान सुटलो.

ह्या पावसाळ्या निमाणी मर्ण जालें ते चवथीक गणपती बुडयताना.

संजय चवथीक गणपतीकडेन कितल्या उमेदीन वावुरतालो. आमच्या गांवात वट्ट सात गणपती. सगळ्यां गणपतींसरी वचून ती गायनां, भजनां गायतालो. बायलांवागडा फुगडचोय घालतालो. आरतीक कसल्यार सांवार आयिल्लेवरी घुमट व्हाजयतालो. एका चवथीक ताज्याकडच्यान दोन घुमटांतरी फुट्टाली. बाबुदादाल्या पांच चेड्यांतलो हो तिसरो. सामकको फकागेर आनी बडबडो. गांवांत तवनासपणाय खूब करी. पण उक्त्या मनाचो मोगा भुगगो. सगळ्याक जायजायसो.

गणपती बुडवचे दिसाक गणपती तळयेर हाड्टाना ताज्या फाटल्यान तो खूब नाचलो. आंगावेले खोमीज काडून हातांत घेवन तो नानापरीन नाचतालो. हुमेन सामकको मिजिल्लो. लोक ताजोच नाच पळेंताले.

गांवचे सगळे सातय गणपती देवळाकडच्या तळये धडयेर एकठांय जाले. मगेर थंय एक फावट मोरयाच्या गजरान तांची पूजा जाली.

एक माड खोल ती तळय उदकान तुडुंब भरिल्ली. ह्या वर्साचो पावसय तसोच, तळयेची तिमाणी पायरी लेगीत बुडून गेल्ली.

आतां एकेक गणपती बुडोवंक सुरुवात जाली. चारपांच जण गणपतीक पाटासैत धरताले आनी घोऱ्हा करून वांगडाच उदकांत हुडी घेताले. धडयेर उबे राविल्यां लोकांचो कलकल जातालो. मोरयाचो गजर पर्थोपर्थो उडटालो. धडयेर पेटपी दिवल्यांचो उजवाड तळयेच्या काळ्या उदकार पातळिल्लो. पूण उदक इतले खोल, इतले काळे तो उजवाडय तळयेत काजळ जावन भरसल्लो.

गणपती बुडोवन जातकीरय तन्नाटे जाय ती वेळ तळयेच्या उदकात पेंवले, खेळ्ळे आनी मगेर सगळे पर्थे आयले.

बऱ्या रातीर संजयाली आई चेड्याक सादयता ते आयक्येक येवक लागले. सगळे घरांकडेन पर्थल्लें पूण संजयाचो पत्तो नासलो. लोक मादूर जालो. हातांत गॅसबत्ती घेवन घरच्यानी आनी गावच्या लोकांनी ताका सोदलो. तळयेर येवन पर्थोपर्थ पळेंले. पूण संजय कोणाक मेळ्ळो ना.

दुसऱ्या दीसाक सकाळच्या झिळझिळ्या उजावाडात संजयाले प्रेत तळयेर हुवताना लोकांक दिस्टी पडलें.

शेदोनशे लोक आनी सात गणपती हांच्या मुखार संजय तळयेच्या तळाक गेलो पूण कोणाक काय कळ्ळें ना.

ते सात गडगंज गणपती तांची गांवच्या लोकान भक्तिभावान पूजा, आरत्यो केल्यो. मनभावान मद्धेन सेवा केली. पूण त्या देवाक एक गांवच्या पूताक मर्ण येवचे ! हे कशे !

म्हज्या तकलेत एक प्रचंड घुस्पागोंदळ, देव, जिवीत, मर्ण हांजेर चित्ता चित्ता म्हजी तकली भेरेली. हांवें मगेर विचार करचोच सोडून दिलो.

लोक म्हण्टाले मर्णामुखार देवाली सामाय लेगीत उणी पट्टा. मर्णाचे वळगे व्हड !

-✽-

सैमाच्या गोपांतलो आनंद

— नागेश करमली

आवडीच्या कांय गजालींपासून परिस्थितीक लागून मनीस पयस पावता तेन्ना त्याच गजालींची मनशाक उमळशीक लागता अशें म्हाका दिसता. हेरांचें हांव नकळों. पूण हांव तरी हे तरचो अणभव घेतां. हालीं हाली तर हाची म्हाका अदोकच जाणवीक जावंक लागल्या. मनांत एके तरेची अस्वस्थकाय लेगीत निर्माण जाता. आनी मागीर...

मागीर कितें घडटा, हांव कितें करतां तें सगळें सांगचे आदीं म्हाका जें कितें सांगपाचें आसा. ताची इल्लीशी फाटभूंय विस्कटावन दाखोवपय म्हाका गरजेचें दिसता. कारण ही म्हज्या खासगत अणभवांची कथा.

हांव जल्मलों, ल्हान व्हड जालों तो गांवांत. गांवांतल्या वातावरणांत. जल्मान हांव काकोडचों. पूण भुरगेपण ते तरणेपण केपें सारख्या गांवांतच गेलें. तशे केपें हें गांवांपरस मात्शे मोठेंच. केपें हें म्हालाचें थाणें आज ह्या गांवांचें शारीकरण जायत चल्लां तरी म्हज्या भुरगेपणांत तें तशें नाशिल्ले. एक मुखेल मार्ग सोडल्यार बाकीचे सगळे रस्ते मातयेचेच आसले. वीज म्हण्टात ती तर थंय गोंयचे सुटके उप्रांतच आयली. कांय हाताबोटावयलीं भाटकार गिरेस्तांची घरां सोडल्यार सगळ्या ल्हान ल्हान धाकटल्या घरांचोच हो गांव. गांवांत मदेकात कुशावती न्हय. हांगा थंय शेतां-भाटां. भाटांनी माड, आंबे, पणसाचे रूख तशीच हेरूय तरेची रूखावळ. गांवांतल्या खंयच्याय थिकाणावसल्यान उल्याचे वाटेर म्हण्टात तश्यो शिल्पिकान कोंत्रायल्यो कश्यो आनी दोंगर पावसांच्या दिसांनी तर हांगा थंय खळखळत आनी झंजळत व्हांवपी कितल्योच व्हाळ व्हाळयो. पांचव्याचार सैमाच्या कुसव्यांत सुस्तावल्या ह्या गांवांत हांव वाडलां. हांगाचे न्हयेंत हांव मनसोक्त पेंवलां, बुचकळ्ळां आनी न्हंये धडेवयल्या आंबुल्लेच्या खाद्यावयल्यान सकला उदकात कितलेच झेल घेतल्यात. पावशी दिसांची व्हाळयो आनी व्हाळांच्या उदकांनी हुडदंगां केल्यात. दोंगुल्यांवयल्या चारां-चुन्नाची सोद घेत भोवलां. घराफाटल्या मड्डेवयल्या काजीनी काजू मुट्ट्यांचो सुवाद घेत खोमसां बानयनां खतावन घेतल्यांत. व्हाळाधडेवयल्या आंबलेची तरणीं तोरां लायत जिवितांतले आंवसाणेची खराय कुडीत सांठोवन दवल्ल्या. व्हाळां-व्हाळयांच्या देगांनी बांदिल्ल्या खांडवांनी कुळी लावन खर्चण्यो-काड्डुवां धल्यांत. केन्नाय पेट्रोमाक्साच्या उजवाडांत दिपावणी करून न्हंयेतले सावें नुस्ते मारपाची मजाय पळयल्या...

आज- तें सगळें खूब खूब परस उल्लां- फक्त यादी पुरतें

उल्लां. जाय म्हळे म्हणून ते यादीचे खीण कशेच आतां परते जिवे जावन येवपाचे नात. त्यो सैमाच्या गोपांतल्यो यादी ! कश्योच कुशीन काडूंक जमनात. परत परत काळजा भोंवतणी बिरमुट्यो जावन भोंवर घालतात. त्या सैमापासून हांव आज पयस पावलां; दांबरी रस्ते आनी शिमिटाच्या वण्टीनी उबारिल्ल्या चौखणी फास्केंत हांव सांडलां म्हणपाचे जाणविकेन तर हांव सामकोच आकुळ पिकूळ जातां.

गेल्लीं पंचवीस वर्सां- जिवितांतलो सुमार अर्दो काळ हांव शारवासी जावन पणजेंत रावतां. तशें हांगाय एक सैम आसा. म्हालम्हातारी मांडवी तर हांगा रावपी कोणाकय ओड लायत. पूण हांगा ती 'मांडवीचे पांचवे देगेर' हे कवितेंतले ओळीतली मांडवीची पांचवी देग खंयच दिसना. हांगाचीं खाजनां- मिठागरांय आतां नदरेआड जायत चल्ल्यांत. एका वेळार ह्या पणजेंतल्या आलितनार व्हड रुखावळ न्हय जाली तरी ल्हान ल्हान झाडां-झोपांची झोंपांवळ तरी आसली. आता थंय ल्हान-व्हड दांबरी रस्ते आनी तरेकतरा घरांची घरांवळ उबी जाल्या. मांडवी दर्याक वेंगायता त्या मिरामाराक वचून थंयचे धवेफुल्ल रेंवेंत पाय रौमून खीणभर रावचें म्हळें तरी थंय सैमाच्या सुवाळचागरस केन्ना केन्नाय शारी जंवजाळाचोच बडवाचार अदीक मातिल्लो दिसता.

अशा वेळार-

सैमाच्या गोपांत वाडिल्लो हो जीव, ह्या अडेच्या बिजलेच्या झगझगाटांत आनी माटारी-स्कुटरीच्या गरगराटांत घुस्मटून गेल्ल्या वातावरणांतल्यान धांव मारून खंय तरी परस वचपाच्या उत्फरक्यांनी उचंबळीत जाता. वेळांत वेळ काडून मार्गार हांव स्कुटर घेवन पणजेंतलो भायर सरतां- केप्यां ना जाल्यार काकोड्या ना जाल्यार असोच खंय तरी झाडां-पेडां, न्हंया-व्हाळ, दोंगर-दोंगुल्यो आशिल्ले कडेय वचपाची वाट धरतां. केप्यां वतलो तर पणजेच्यान मडगांव आनी थंयच्यान केपें ही सरळ वाट. पुण हांव कुठ्ठाळच्यान लागींची सरळ वाट, मात्शी म्हळ्यार बरीच वांकडी करता. म्हजो स्कुटर हांव केळशेचे दिकेन घेतां. हे वाटेन मागीर रासय, लोटली, राय, रायतूर, कुडतरी, चांदर, असोल्डें, शेळ्डें अशें करीत केप्यां पावतां. एक दीस म्हजो एक इश्ट म्हाकां हे वाटेन वतना कुडतरे मेळ्ळो. म्हाकां पळोवन तो अजापलो. विचारूंक लागलो- 'हांगा खंय ?' हांवें म्हळें- 'केप्यां वेतां !'

— 'कितें केप्यां ? आनी हे वाटेन ?' ताणे म्हळें.

— 'हय !' हांवें जाप दिली.

- 'खंय आशिल्लो तर ?' ताचो प्रश्न.

- 'पणजेच्यान आयलां !' म्हजी जाप.

- 'कितें पणजेच्यान ?' तो अदिकूच अजापलो. 'पणजेच्यान केप्यां हे वाटेन ? सरळ मार्ग सोडून हे आटवाटेन ? हे वाटेन खंयूय कितेंय काम बी आसलें दिसता ! ताणे अदमास प्रगटायलो.

ना, ना. कसलेंच काम नासलें. मुद्दामच ह्या वयल्यान येतना वेतना, जीव धादोस जाता 'हांवें ताका जाप दिली.

'अशें अशें ! कविता बी सुचतात दिसता !' सदांभाशेन म्हजे कवितेचेर बोट दवरून तो उलोवन गेलो- थोड्याशा मस्कऱ्यांच्या सुरांत.

खरें म्हळ्यार कविता सुचपाखातीर म्हाका मुद्दाम अशें खंयच वचचें पडना. ती बरोवंची दिसता तेन्ना खंयय, कशीय बरोवन जाता. तिका अमूकच एक थळ-काळ लागना. पुण जिवीत मात तशे न्हय. ताका सैमाच्या गोपांतल्या निर्मळ मेकळ्या आनंदाची तान लागता.

हांव जेन्ना म्हजी पणजेच्यान केप्यां वचपाची सरळ वाट वांकडी करून कुठ्ठाळच्यान केंळशी-लोतलेचे दिक्केन वचपाक लागतां तेन्ना खूब दिसांनी जुवारी न्हंयची निजाची पाचवी देग म्हाका भूल घालता. जुंवारेचे आल्टडीन रावन पल्टडच्यो दोंगुल्ल्यो नियाळटां तेन्ना अंजुजेंतलो मडकय पारांपय धरून वाडी-तळावली दुर्भाट मेरेनचो निळसो-पाचवोसो दिसपी विशाळ वाठार हांव म्हजे नदरेंत सामावन घेतां. जुवारीचें पात्र, त्या पात्रांतल्यान मदेच झळकुी खळ्यांवरी खांड्यो, तांच्या देगांनी गच्च झिरकुटी कशी पांचवीचार झोंपावळ, तातूंतच मदे काळशा रेवडान भरिल्ली खाजनीन जमीन, थंयच खंय तरी चित्रांतले भशेन दिसपी धव्योफुल्ल बळारी-कोंकतरी-सगळें सगळें एका खिणांत काळजांतलो

सूर सैमाच्या तालांत मेळोवन वेता. कुडतरी-चांदरच्यान वेतना वाटेर मेटपी तळीं-तळयो, तांतूंतलीं धवी-तांबडीं साळकां, शेत शेतवडी शारांतले चौखणी जिणेत घोळून निसूक जाल्ल्या जिविताचेर सैमांतल्या संगीताचे अप्रूय सूर ओतून, जिवितांतली म्होंवाळी ओलाय परतून रसरशीत आनी ताजी तन्नी करतात. दीस गिमापरस भर पावसांतले आसत तर विचारपाचेच ना आंग पांग फक्त पावशी धारांनीच ओलें चिप्प जायना, मनय पांचवेचार कंवळे कवळें जावन ल्हारेवंक लागता. वाडटी पिराय आसूनय हांव मनान भुरगेपणाचो अणभव घेवंक लागतां. काळ फाटीक लागिल्लो आसता, कामधंद्याची तांडी आसता. खूब वर्सां संवय तुटिल्ल्या उदकांत बुचकळ्यार थंडी भारकून जावपाची भिरांत आसता. तरी आसतना हांव म्हजे भुरगेपणांली सांगाती कुशावती न्हंयच्या पाण्ट्यार वेतां. आतां तें धडेवयल्या आंबुल्लेच्या खांद्यावयल्यान सकला उदकांत झेल घेवप बी जमना. आनी थोडोसो धीर करून तशें करतलो म्हळ्यार ती भुरगेपणांतली संवकळेची आंबुल्लीय खंय दिसना. खोलशें उदक पळोवन तातूंत बुचकळप आनी पोंवप हाचेरच समाधान मानचें पडटा. पूण हेंय समाधान लहानासामान्यांतलें न्हय. तें सैमाच्या गोपांतल्या आनंदाचीं एक विलक्षणाची अनुभूती मनांत जागोवन वेता.

सैमाच्या गोपांतल्या पुनरप्रत्ययाची खोशी गांठी मारून शेकीं शारांतल्या चौखणी जिवितांतल्या थारावीक लय तालाच्या वातावरणांत पर्थुचेंच पडटा. तें चुकोवंक येना. कारण जिवितान तें आपुण जावनच आपणायलां. तरीपुण, सैमाचो उलो म्हाका साद घालता, तो उलो म्हाका घराभायर काडटा, सैमाच्या राग-रंग आनी म्हयमोगांत घोळोवन आनंदभंगीत करून हाडटा. हें एक उंच मोलाचें धादोसपण न्हय तर आनीक कितें ?

Fish is a valuable protein food liked by Goans THE DEPARTMENT OF FISHERIES

aims at :-

- ✳ Increasing the fish production, improving fisheries infrastructure- For capture and culture fisheries.
- ✳ Protection of estuaries and coastal waters with a view to conserve the resources.
- ✳ Financial support both for mechanising the vessels and motorising the crafts.
- ✳ As a welfare measure... Insurance cover to the active fishermen under Group Insurance Scheme to help the families of the Fishermen in calamities.

‘र. वि. पंडीतांले एक पत्र’

— परेश वासुदेव प्रभू

ना

मनेचे कोंकणी कवी श्री र. वि. पंडीत निकतेच या संवसाराक अंतरले. आयकून खूब वायट दिसलें. खरें सांगपाचें जाल्यार, या मनश्याक हांवें प्रत्यक्ष केन्ना पळोवंक ना, पूण तांचो आनी म्हजो, केवळ योगायोगान थोडोभोत्र पत्रवेवार जालो. तांतूतल्यान रघुनाथबाबांल्या व्यक्तिमत्वाची म्हाकां वळख जाली.

दोन वर्सां पयली, सांखळेच्या सरकारी कॉलेजीन, कोंकणी कविता सर्त घेतिल्ली. परिक्षक आशिल्ले, श्री. र. वि. पंडीत. या सर्तींत म्हाका पयले इनाम फावं जाले, तेन्ना या व्हड मनश्यान, म्हज्यासारक्या एका सामान्य तरनाट्याक मार्गदर्शन करपाखातीर, स्वहस्ताक्षरातले एक लांबलचक पत्र धाडलें. या पत्रांत ताणीं जे विचार मांडल्यात. ते फक्त म्हाकाच न्हंय, तर सगळ्या तरनाट्या कवींक मार्गदर्शन करपी आसात.

‘कोंकण टायम्स’च्या वाचप्यांखातीर हे पत्र जश्याक-तशे हांगा दिता. तांचें तें पत्र म्हजेकडलो तांचो एक चिरंतन उगडास.

श्री. र. वि. पंडीत
दि. २३/२/१९८९

बाब परेश प्रभू,

तूजे पत्र निकतेच मेळ्ळे, आनी तें वाचून बरें दिसलें. म्हजे-कडेन सर्तीच्यो सात कविता आयिल्ल्यो. तांतूतली तुजी एकूच ‘साधारण’शी तरी आशिल्ली. (‘साधारण’ अशे हांव जेन्ना म्हणता, तेन्ना ती हेर कोणूय ‘सोम्या-गोम्या’ जेन्ना बरी म्हणता, ताचेपरस ती जायती बरी आसता. हें हांव म्हजेविशींचे गुपीत तुका सांगता. हेर कोणाक सांगू नाका. म्हजे अभिरूचीचो एक विशिष्ट पांवडो आसा. ताचे फाटलो हेत इतलोच की आमचे कोंकणींत सध्या अशे तरेच्या नकली साहित्य पारल्यांचो वोट येय सारको सुळसुळाट जाला. कोणेय कितेय बरयलें, ताची तोंडभर तूस्त करप, ताका बेठीच चण्याच्या झाडार चडवप, अशे चल्ता. तशें जांवक फावना)

कविता म्हणजे Highest form of literature ‘जे न देखे रवी’ ते कविक भावता देखून हेर खंयच्याय साहित्य प्रकारापरस, जी बरपी कवितेक हात घालूक सोदता, तेन्ना ‘तशें करचे पयली भाशेचो अभ्यास बारिकसाणीन करूंक जाय. कवी म्हणजे कोणूय न्हंय. आपल्या उतरांतल्यान आपलीच अशी एक सृष्ट निर्माण करपी निर्मितो – Creator. एखादो पांच पंदरा पानांचो गध्य लेख वा कथा बरोवन जो परिणाम सादता, ताचे परस चड परिणाम ल्हानशी कविता करूंक शकता. देखुनूच कवितेंत उतरां उतरांक मोल आसता.

सुर्वेक कोणाकूच हें जमना हे खरें. ताका व्यासंग लागता, अभ्यास लागता. दीर्घ तपश्चर्या लागता. ती करपाकूच जाय,

नाजाल्यार कविता म्हणजे फकाणांचो विशय जावन पडटली. तशे फावना. देखुनूच तुजी कविता ‘साधारण’ आसा अशे हांवें म्हळे. तूं निशेवचो म्हण न्हंय जाच्यांत आत्मशक्तीचे भान आसता, तो केन्नाच निशेना. ज्याच्यांत कवी जावपाचे बीज रक्तांत घोळटा तो तर केन्नाच निशेना. तूं म्हज्या शेन्यांत निशेलोना. तुजे कवितेविशीं हांवें केल्ली विधायक टीका तुवें हांसत स्विकारली हो तुजो एकूच गूण तुज्यांत आयज ना फाल्या एक व्हड कवी म्हण फुडें येवपाची तांक आसा म्हणपाची हमी म्हाका दिता. ही एक म्हजे नदरेंन खूब समाधानाची गजाल. एक अप्रूप अशीं आयज कालच्या शिकपी भुरग्यांत सर्व सादारणपणान न मेळगी अशी. देखुनूच हांव तुजे मनःपूर्वक अभिनन्दन करता.

बाब परेश, तुवें तुज्या साध्याच पत्रानी म्हजेशीं ‘गुल शिष्याचे,’ हांव म्हणता ताचेहून व्हड अशे मैत्रीचे आत्मियतेचे नातें जोडलां. हांव तुजो उपकारी. तूं तुजो व्यासंग असोच चालू दवरशीं फाविल्या वेळांत ज्यो ज्यो भासो... इंग्रजी, मराठी, कोंकणी, हिंदी, तुका येतात तातूंतले उत्कृष्ट काव्याचो अभ्यास करीत रावशी जाल्यार, अवघ्या पांच-पंदरा वर्सांभितर एक दिगंत किर्तीचो कवी जालेबगर रावचो ना. जा, जातलोच ! जांव हो म्हजो तुका मनापासूनचो आशिर्वाद.

आशिर्वाद इतले पासत म्हणटा कि मनान हांवें तुका म्हजो एक सुपुल्लो कवीमित्र मानलो, तरी म्हजो पिराय आयज (१९८९) ७२ वर्सांची तुजेमदीं आणि म्हजेमदीं वर्सांचे खूब मोठे अंतर आसा ती ताका लागून तुकां आशिर्वाद दिवपाचो म्हाका अधिकार फावला.

कवीन ही भास मराठी, ती इंग्रजी, ती हिंदी असो वेगळाचार करूंक फावना, संवसारांत आपल्याक येतात त्यो सगल्यो भासो आपल्योच अशे मानून चलूक जाय. गिन्यानाचे मळार सगले विश्वांतले गिन्यान आपलें. आपले खातीर देवान निर्मिलां आनी मेकळे दवरलां. आपले शक्तीक जितलें झेपतां तितले घेवपाचें, आपणावपाचें, अभ्यासपाचें. तशें करतना ज्ञानेश्वर, तुकाराम वा हेर कोणूय कवी ते मराठीतले म्हण वर्ज्य मानपाची मात्तूय गरज ना. गिन्यानाक शिम-मर्यादा नासता. आसूंक फावना. गिन्यानाचे मळार जे जे म्हण जे जे भाशेतलें फुडे येयत तांतूतलें बरें बरें वाचून घेवचें. जें उत्कृष्ट आसत, तें अभ्यासचें.

भारोभर वाचनापरस चिमटीभर (पूण वेचोच) अभ्यासलेले वाचप चड प्रभावी आनी परिणामकारक थारता. देखून, अभ्यासाचे म्हत्व चड आसा. तरेकतरांच्या भासांतल्यो उत्कृष्ट कविता वेळ मेळता तेन्ना वाचून काडच्यो. गरज पडल्यार आपल्या नोटबुकांत. कांपी करून सांबाळून दवरच्यो. वेळ मेळटा आनी अभ्यासाचो ‘मूड’ आसता तेन्ना परत परत शेंकड्यांनी वेळां वाचीत रावच्यो

पाठ करपाकूच जाय अशे ना. तशे सतत वर्सानवसां करीत राविल्यान आपलीच अशी एक खाशेली शैली तयार जाता. आपलोच असो एक खेरितूच 'साहित्यिक पिंड' तयार जाता. तो एकदां कांय जालो कि तूं बरयता तें तें तुजेच वैशिष्ट्यपूर्ण आनी सुंदर जायत वेता. मागीर तूं जाय तें बरय- जाय तशे बरय. टीकाकारांची पर्वा करिनास्तना बरय. लोकांक ते घेवचेच पडटा, पडटले !

आमचे कोंकणींत वा मराठींत खरे अस्सल टीकाकार नाच म्हटल्यार जाता. माधव आचवल सारके पांच घाच आसतीत. हेर सगळे टीकाकार म्हणचेपरस टींगलखोर लोक. तांचे टीकेत जुमान-पाची गरज ना. आत्मविश्वासान, आत्मशक्तीचे मान दवरून जो बरयता, ताणे असल्या टीकाकारांक सरळ खुंटयेर काडून हुमकाळोवचे.

बयर हावें बरयलें कि कवीन हेर भासांतल्या काव्याचो कठीण परिस्मान अभ्यास करचो. पूण निमणें बरयता आसतना मात, आपले मायभाशेतूच बरोवचे. तर तूं विचारतलो तशे कित्याक ? सांगता ! जेन्ना खंयचोय बरपी कवी आपली मायभास सोडून हेर भासांनी बरयता, तेन्ना ताच्या बरपांत ताचो आत्मो आसना. तें बरप, आत्मो नाशिल्ले बरप जाता. हे हांव स्वतःच्या अणभवावेल्यान सांगता.

म्हजी पयली कविता १९३७ त उजवाडा आयली ती इंग्रजीत आसली. कितलीशी वर्सां १९४३ मेरेत, अखिल भारतीय किर्तीच्या नेमाळ्यांनी, म्हज्यो इंग्रजी कविता उजवाडा येताल्यो. मागीर हळूहळू मराठीय नेमाळ्यांतल्यान त्यो येवपाक लागल्यो. 'सत्यकथा' सारक्या दर्जेदार, पयल्या पांवड्याच्या मराठी नेमाळ्यांत म्हजी पयली कविता १९४६ त उजवाडा आयली. १९५६ त म्हजी पयली कोंकणी कविता उजवाडा आयली. ताचे उपरांत मराभर कोंकणी कविता जाल्यो. एकाहून एक सरस. आणि २६ जानेर १९६३ ह्या दिसा म्हजे पांच कविता संग्रह (500 Printed Pages) उजवाडा आयले. ह्या कवितांत मात म्हजो आत्मो, पयलेच खेप म्हाका मेळ्ळो. आनी देखुनूच ह्या आनी उप्रानच्या पांच कविता संग्रहांनी उजवाडा आयिल्ल्यो म्हज्यो कितल्योयच कविता २५ भासांनी अणकारित जावन ५० देसांनी पावल्यो. तांची सर, मात्रपसून म्हज्या, त्या आदीं उजवाडाक आयिल्ल्या इंग्रजी वा मराठी कवितांक येता, अशें व्हड व्हड नामनेच्या टीकाकारांनी मानला. हो म्हजो स्वतःचो अणभव.

हो म्हाका जाल्या साक्षात्कारा कारणांनूच हावें तुकां तुजी मायभास कोंकणी आशिल्या कारणान तूवें कोंकणी भाशेतूच काव्य करचे अशें बरयलां. तुकां तें मानल्यानूच घे नाजाल्यार सोडून दी. तुवें तशे केल्यार म्हाका मात्तूय वायट दिसपाचे ना. तूं स्वतःचो अणभव घे आनी तुजें तूंच तुजो मार्ग थाराय. तुवें तुज्या अणभवावेल्यान तुजें कवितेचे भवितव्य थारावपाचे. ती मेकळीक तुका आसाच.

कविता मराठीत बरोवपाची आसू वा कोंकणीत आसू कवितेचो अभ्यास करपाची रीत हांवें सांगल्या तीच. दुसरी रीत ना ! कश्ट आनी परिश्रमांचीच रीत. खंयचेय गजालींत शिखर गांठपाचे

सूर्या

सूर्या उदेन्तेचो

दोंगुल्लेच्या गर्भांतल्यान

निकतोच प्रसवता.

सूर्या उदेन्तेचो

शेतावेल्या 'दंवा तळचाक'

मोतया न्हाण घालता !

सूर्या दंवा तळचाक न्हाणयता

तशें तळें मोतयां मोतयान आडटा

सूर्या उदेन्तेचो आता नाथार पडटा

शेतांवेले दंवां तळे सपनांत शेणटा !

— प्रकाश वजरीकार

जाल्यार दीर्घ परिश्रम आनी कश्ट आयलेच. राजमार्ग म्हणपाचो दुसरो मार्ग ना.

आमी टमाटा खातात. तांतया खातात, तरेंक तरेची फळी भाज्यो खातात. दूध तूप लोणी खातात. पूण ती खावन जे आमचे आंगांत रगत आसता, ते आमचेच आसता, ते रगत म्हळ्यार टमाटांचो रोस न्हय, दुदावेली साय न्हय, भाज्यांचो, गवांचो कालद न्हय. तेच प्रमाण हेर भासांतल्या काव्याचो दीर्घ अभ्यास करूनूय आमचे काव्य बरप अखेर आमचेच उरता. आपले भाशेत तें उंच पांवड्याचे, कसदार आनी, व्यासंग दीर्घ आसत जाल्यार अमृतासारके जाता. हेर भासांनी केल्ले यत्न तितले सफल जायनात. मराठी भाशेंत, मराठी माय भाशेच्या लोकांनी केल्ल्या, साहित्य, काव्याचे तुलनेन कोंकणी साहित्यिक, कवींचे काव्य, साहित्य सामकें उण्या पांवड्याचे अपरिपक्व आनी हीणकस थारता. हो जगाचो अणभव ! म्हजो एकल्याचोच न्हय.

देखून, पूर्ण विचार करून, तुमकां किते जमता, कशें जमता ते पुरायेन तुमीच थारावपाचे, तुमची सद्‌विवेकबुद्दी तुमकां सांगता ते प्रमाण चलपाचें. हे गजालींत तुमका मार्गदर्शन करपाचो, वा उपदेश करपाची अधिकार हेर कोणाकूच ना. त्या तुमच्या मुळाव्या अधिकाराचेर अधिक्षेप हांव मुळीच करूंक सोदिना. ते म्हजें कामूय न्हय, तशी म्हजी इत्माय ना. आसूं, खूब बरयलें !

ह्या उपर तुमकां केन्नाय म्हजी मदत, हांव तुमकां दीवक शकतां अशे तुमका दिसलें जाल्यार, म्हजे घराचे दार तुजे खातीर मेकळें आसा. म्हज्यान दीवक जायत ती मदत आनी सहकार्य हांव तुकां दियन, म्हजो सुपुल्लो कविमित्र हे नात्यान.

तुजो,

र. वि. प्रंडीत

ता. कः केन्नाय वेळ मेळा तेन्ना ह्या पत्राविशीं तुजी प्रतिक्रिया प्रामाणिकपणान कळय. दिसता तशें बरय, हातचे राखून न्हय !

पंजाब

इश्टा,
अशें कितल्या रातींचें जागरण तुज्या दोळ्यांत
तग धरतलें
जाका लागोन काळाच्या खंयच्याच खिणाक
तूं झेमेधीन जायना ?
'धर्म' हें अफूचें पिल्ल
तुज्या रंधांत बरेंच मिसळ्ळें
मातलें ताचेंच हें इन्फेक्शन ?
गजबजलेल्या घरंदाज घराण्याच्यो
कितल्यो स्मशान काणयो
तुज्या रक्त-लांछित ओंठार
कितल्या निष्पाप कळ्यांचें रक्त
तुज्या मुखामळार
कितल्या मायूस, अजाण दोळ्यांच्या दुकांची
अभिषेकाची धार
तुज्या तस्त-ताज सजोवपी तकलेर
इश्टा, तुज्या आंगा पांगार खेळपाक
आतां फुलां-कळें फूलचें नात
स्टेनगनांतल्या एका एका गुळयेन
तांच्यांतलो जीवन-रस केन्नाच पिवून काबार केलां
इश्टा, खरें दिसना जाल्यार
विचार तुज्या त्या आंगार पडिल्ल्या खणकूलांक
एका एका खणकूलांक एक एक शिमित्रीं उभी आसा,
विचार तुज्या त्यां तकलेवयल्यान
पांगार कोसळपी अस्तमतेच्या सूर्याक
जाणें बेवारशी रस्त्यार सुद्धा सांडयल्या
रक्ताचो हिशोब बरोवन दवरलां,
इतिहासाचें एक एक पान बरोवपाक
सूर्य ! एक चश्मदीद गवाह !!
विचार, विचार तुज्या शिरंतरांतल्यान
निखळून पडपी खोशेंत मदमस्त चमचमपी
त्या नखेत्राक
जाच्या लखलखपी दोळ्यांत
सपनांचो माऊंट अँवरेस्ट आशिल्लो
गिन्यानाची खांडी आशिल्ली
किर्तीच्या जोडीची गाज आशिल्ली

विचार, विचार त्या हुंमन्यार पालवून गेल्ल्या दिव्याक
जाणें निरपराधांचें हत्याकांड आडोशाक दवरलां
बदनामीचें वारें व्हांवचें न्हय म्हण
आपल्या भावनाप्रधान अंतराळांत.
पुण इश्टा, एक खरें,
दरएक फांवट तुवें तुज्यांच अस्थीं उभारल्यात
कावळ्याच्या नांवान तुवें तुजेंच पिंड शिवल्यात
आनी तूं तुज्या तूंच परतून परतून
कोसळून पडला.
केन्नां लुधियानांत तर केन्नां होशियारपूरांत
केन्नां कपूरथळांत तर केन्नां जालंधरात
केन्नां गुरुदासपूरांत तर केन्नां अमृतसरांत
केन्नां फिरोझपूरांत तर केन्नां मोगांत.
जांव इश्टा,
संधी-साधू राजनीतीनूच तुका ह्या भेसार पांवयलो
पांवलां कणकणीं तुज्या उन्नतीच्या मार्गार
दहशतवादाचे गतिरोधक घातलें
आनी थंयच तुवें तुज्यांतल्या मानवतेची कत्तल
कोमेत केली.
केन्नां 'ब्लू स्टार ऑपरेशन' ह्या नांवा खालां रावोन
तर केन्नां खलिस्तानवादी 'टकसाल' संघटनेचो
प्रतिनिधी जावन.
बसींत बाँम, देवळांत बाँम
हॉटेलांत बाँम, घरांत बाँम, रेडियोंत बाँम
जेवणाच्या डब्यांत बाँम आनी ...
इश्टा,
तूं असो केन्नांच नाशिल्लो
कर्पूच्या बंदिस्त चौकटींत !
देशाच्या स्वातंत्र्य चळवळीच्या पार्श्वभुमीर
अग्रेसर तर तूंच
आनी जालियनवाला बागेंत 'रौलट अँक्टा'चो
निषेध तुवेंच केलो इश्टा
एका भयानक रक्तपातांत.
म्हण आयज म्हाका एक काणी सांग
चिरंतनेच्या साक्षरूपाखातीर
शांतीची, मोगाची, देशबंधुत्वाची
मानवतेची.

—निलबा अ. खांडेकार

1 - New Law to Help Provide a Cleaner Environment

The new Motor Vehicles Act and the Central Rules contains provisions laying down standards for the percentage of Carbon monoxide level and hydrocarbon emission of petrol and diesel vehicles respectively. The maximum carbon monoxide level for petrol vehicles is 4.5% at idling speed for two and three wheelers. For four wheeled petrol driven vehicles, the level of carbon monoxide should not exceed 3% by volume and for all diesel vehicles it should not exceed 65 hatridge units during free acceleration.

These instrument can be checked by instruments such as smoke meters and gas analysers.

The Motor Vehicles Inspector and Sub Inspectors of Police are empowered to direct the drivers to get their vehicles tested.

PENALTIES FOR VIOLATION

If the carbon monoxide percentage of your vehicle is above the standard limits, you will attract fine/penalty under the relevant provision of the Motor Vehicle Act, 1988 upto Rs. 2000/-

REMEMBER

Have a regular check of the engine of your motor vehicle and keep it in proper condition.

Keep the environment pollution free.

Clean air means a healthy life.

‘आवयची काणी’

— उल्हास यशवंत नायक

थडेची रात. शीं खातालें. बाबू आनी म्हाड्डो. अकूच गोंयडी पांघरून शेंदरेर बशिल्ले, आवय भायर माट्यांत आयदना घासताली... आवय, म्हळ्यार ताज्या ‘बो’ ची आवय... अचकीत आवयन दार अगुतें केलें आनी धूल्लीं आयदना घेवन भीतर सल्लो. मुखावेल्या माडांच्या चुडटांक पिशें लावन धांवत आयिल्लें वारें सटकन भितर सल्लें... ताका खाऱ्या वास आयलो.

‘म्हाड्ड्या हात धूवना रे?’

‘धूले बाबो.’ म्हाड्डो हातीचो वास घेता... ‘हय मरे बाबो, खाऱ्याघाण येता, राव हां, हांव हात धुवन येतां.’

...आवय वांगडा भायर वचून, शाब्बान हात धुवन पुसून... तो बाबुसरीं बसलो.

‘बाबो?’

‘कितें रे?’

‘बाबो, तूं फुडल्या वर्सा पांचवेक न्हू रे? इंग्लेजीक,’

‘पांचवेच्या पुस्तकार खंय खूप काणयो, मागीर तूं म्हाका सांगतलो मरे त्यो?’ गोयडेंत गुटलत, शेंदरेर लोळत म्हाड्ड्यान आपलो दुबाव अगुतायलो...

...अितल्यांत आवय आपली पांघरून घेवन आयली... कोनशाक अुबी केल्ली शेंदरी काडून ती जमनीर हातूळत ताजेर आपणाले हातरून मांडून, हातरुणार बसली...

‘पुरो मरे अक गोयडी, काय आनीक अक जाय?’

‘नाका आवय. पुरो. पुणून आवय, तूं आयज आमकां कसली काणी सांगतली गे? बाबुश्याक आयच्या काणये विशी विचारल्या बगर रावूं नज जालें.

‘कसली म्हणजे?’ राजकुंवर आनी राजकुंवरीची..’

‘नाका आवय, सदांच तसल्यो काणयो आयकून वाज येता, आयज दूसरी सांग.’... म्हड्ड्यात विनयलें.

‘दूसरी म्हणजे...?’

‘दूसऱ्या तरेची गे.’

‘... काणी काणी येट्याची

घाण धूय पेट्याची... ‘आवयन कवन गायनाफूडें तिगांय मेकळेपणान हांसली...’ आनी कसली म्हण काणी सांगतली तुमकां हांव?...’

...आवयन चीत चीत चितले...

... बाबू आनी म्हाड्डो, आवयच्या चितपाचो अदमास घेता... ते येवजितात... आवयची काणी रुचीक, बरी आंबटाण घालून

तीख केल्लें मोठ्या सांगटाचें हुमण शें... काणी आयकता आयकतां न्हिद लेगीत येना...

‘आयकयात, अका धाकटल्या गांवांतल्या, धाकटल्या घरांतल्या अका जोडप्याची काणी तुमकां हांव सांगता हां... आयकता मरे तुमी? आयकल्यात,...

‘आवय जोडपें म्हण कोण गे?’ म्हाड्डो गोंधळो.

‘जोडपे म्हण घोव आनी बायल. म्हागेल्या काणयेत अक मानशेकार आनी तेगेली घरकान्न बायल. म्हागेल्या काणयेत अक धाकटलें अकसूरें चेंडूं रावतालें... तेंच्या घरासकल्यान दर्याक आशिल्ल्या मानशेचें नुस्तें धरून, विकून त्या पयशांचेर ती तेंचो संवसार चलयताली. त्या मानशेनूच तांका ल्हानाची व्हड केल्ली... सांबाळलेली, पूणून तेंच्या ह्या संवसाराच्या गाडयेक खंयतरी नोत आसलें...

त्या मानशेकाराक सोरो पिवपाची, वायट संवय आसली. सोरो पितकच तोच राजा. वायट-बुरशें अुलयतालो... आपणालें ते खरें करतालो. न्हय त्या बारीक-सारिक गजालींचेर व्हडलें कॅस्तांव्ह करतालो.

जिविताचो गाडो सवसकासायेन चलतालो... खंयतरी पांजुंक जाय म्हण, ... आनी त्या राती, आवयस! आवयचे आंग शिरशिरलें... अुटंगार पावसाची रात आसली, भायलीं कामां करून हांवें आदणाक तांदूळ घालून पेजूच केली.’

‘आवय, हे काणयेत तूं आसा गे?’ बाबू काणयेत अडखळो.

‘ना रे पूता, आवयच्या बाविल्ल्या पोत्यार दूखां गळ्ळीं.

‘मागीर ही दूखां कित्याक तर तूजे दोळ्यांत?’

‘काणीच तशी आसा ती पूता, दूखां काडपाची, आयकय...

त्या दिसा बरें वत पडिल्ल्यान, सुकलेल्या मलायांच्या चुडटांतल्यान पावसाचें अुदिक भीतर गळटालें. धाकटलें चेंडूं ज्योवन सुस्त न्हिदलेलें, आनी ती बायल, गळट्याजाग्यार सायला खोले लायताली... पावसाच्यो दडको चालूच आशिल्ल्यो... कांय वेळान गळव मात्शें कमी जालें... तो मानशेकार... सोरो पिवन लकत गाळी मारित लकलकत भीतर सल्लो... तिका पळोवन तेणे बुरश्या गाळ्यांचो शिवोर केलो. ‘वाड’ म्हण्टले म्हण तिणे तेका अका ताटलेंत पेज वाडली... पेजेक पळोवन तो चडूच बेजारलो... बेकार आसतना शीत करूंक कसली पीडा मारिल्ली तूकां? तूं अशी, तश्शी, ना, तरेच्या अुतरांनी तेणे तिका अुजरायली... खोटांनी, थापटांनी, मूठीनी खुपूच मारली. हाजेपयली जायते खेपे तो तिका

मारतालो, आनी ती वायल आपणाल्या नशीवाक रडून दीम काडी...
 'आवयचे हुस्कारे आनी तो तसोच ओल्या कपड्यांनी, जेथी-
 नासताना भायर गेलो. भितोडेंचें वल्ले घेवन चलूंक लागलो...
 आपणाल्या हातीचे पास तेच्या पायांत घालून तिणे तेंका आडा-
 वपाचो यत्न केलो, पुणून तिका खोटेन कुशीक सारून तो गेलो...
 मर पडल्या पावसांत तीं दोगांय भिजताली. खोटेन आड पडलेल्या
 त्या वायलेच्या कपलावयलो कुकम पावसा अदकान पुसून गेल्लो.
 मारांनी दुखलेल्या आंगाक पावसाच्या अदकाची ओलसाण कमीच
 पडली. आपल्या वांट्याक आयिल्ल्या त्या अरिष्टांक आनी नशीवाक
 रडत ती तोंड दिताली. दुखाच्या तपल्यांत ती शिजतालीं. संवसारांत
 सुख-दुखां ही आसतातच, पुणून कितली म्हण? ... तिका जालें
 कीं, अशाच मारांनी तिची कूड अेका दिसा ह्या संवसाराक फाट
 करतली... पुणून देव, ... दुखांवांगडाच सुखाचेय दोन थेंबे जिवेर
 दवरता, हे आशेत ती जियंताली.' आवयचे पर्थून हुस्कारे...
 'आनी तो गेलो... वचून पनेळांत बसलो... सोन्याच्या भिरके-
 भितर पनेळ सोडलो... वायलेन कितलेशेच अले आनी बांबो
 मारल्यो, पुणून त्यो तेज्या कानार पडल्योच ना. तिजे अुळे कोणाकुच
 आयकूं ययले ना. पावसाच्या अदकांत ते पोगळून गेल्ले. तेचो पनेळ
 अदकाचेर धोलत धोलत मुखार वयतालो... तिजे काळीज वयर-
 सकल जाताले... आनी आशिल्ल्या त्या आशेच्या ल्हारांक तेजी रुच
 येयली दूश्ट काळान संद साधली, आनी ल्हारांनी तेका वेंगेत
 घेवन आपली आस भागयली ...

आवयच्या दोळ्यांत दिव्याच्या अुजशाडात लखलखपी दूखां
 वावूचे नदरेंतल्यान विल्लीना.

'... दूमन्या दिसा मकाळीं दिसलें तें... मानशेच्या थंडगार
 अदकार कांद्या-कल्लावरीं अुफेवपी तेंचें मडें. शेजराक वल्लो
 आनी अदकावेलो अुमथो पनेळ- देवा, मारांतल्यान वाटांयली तुयें
 म्हाका, पूण... कसलें हें अरिष्टांचे पान वाडून दवरलां म्हाका?
 म्हजो जीव व्हरचो आसलो तुयें. पूण.. पूण कित्याक म्हजो संवसार
 असो फाफसून अडयलो... कित्याखातीर ही म्हाका तुयें ख्यास्त
 दिली देवा...?'

आवयची दूखां आतां रडग्या रूपांत आयली.

'धुयेंचे बरें लेगीत पळोवंक पावचो ना... फुटक्या नशीवाचो.
 कित्याक म्हणून ह्या रांडेक संवसारात दवरून गेलो ?' आवय
 भितल्या भितर रडूंक लागली.

'आवय, ही काणी तूजी गे ?' वावून पर्थो तोच प्रस्न केलो.

'हय रे, हय पूता, हांव कशी म्हण लिपोंव ही काणी तुमकां ?
 ही काणी म्हजीच रे, तुमच्याच आज्याची...' पूता-पूता करून
 आवयन दोगांकय वेंगेत घेतले...

आवय रडटा आसतना पोल्यावेल्यान मूळमूळीत दूखां
 गळ्ळीं... म्हाड्ड्याक कांयच कळूंक नाशिल्लें. कुशीक सरून
 तो शेंदरेंर न्हिदलो. बाबू मात दुखांनी भरिल्या दोळ्यांनी
 आवयकडे पळयतालो... आवयच्या दोळ्यांत...

आवयची काणी ताका तिच्या दोळ्यांतल्या चित्रावेल्यान
 कळ्ळी. आवयची सुख-दुखां, तिची मोनी व्यथा दोळ्यांत
 गाजतालो

...आवयच्या दोळ्यांत दर्या उसळटालो... यादस्तिकांची
 ल्हारां दूखांरूपान पलतडच्यान आलतडीं येतालीं... काळजाचे बांध
 फुटिल्ले... बाबू आजून येवजिता...

... अेका हातान पदरान दोळ्यांतली दुखां, नाक पुशित
 काळजाचो बांध बांधून आवयन दिशो वाठयलो... काळजाचे ल्हार
 कुडभर शिवरलें...

तो येवजिता... आवयची काणी काणयेत ती आवय...
 ... तो आजो, ... तो चितता... पळेता... ताची नदर काळजाकय
 चिरता... ता आजो, हय आजोच. अुचंवळ दर्या कांद्या कल्ला-
 वरीं अुफेवपी ते मडें... ताज्याच आज्याचें, जाका ताणे केन्नाच
 पळयलें ना... त्या आज्याचे मडें काळखा ल्हारार धोलत धोलत
 धोलत ताचेसरीं येताले... तो कांचवेता... तें मडें लागीं लागीं
 पावता... मिरांतीन आवयक अुगो मारपाक ताजो यत्न, पुणून, ...
 ताच्या जिबेक वाचाच फुटली ना... तो गच्च दोळे धाडून आवयच्या
 कुशीत मुंगरता...

... कांय वेळान

दोळ्यांत सरून घेतिल्ल्या काळखांत केन्ना ताका न्हिद
 लागली हें ताचे ताकाच कळ्ळें ना...

With
Best
Compliments
From :

**V. S
DALVI
MOTORS**

MAPUSA - GOA.

कूय !

कावळ्या काक्या
कावळ्या काक्या
मामागेर गेल्लो ?
मामान किदें दिलें ?
खाकू दिलो
पिपी दिली
दिवना !
कूय ! कूय ! कूय !

बांगड्या कडी

अे बी सी डी
नेसली साडी
तिणे केली
बांगड्या कडी
अ आ इ ई
पूँट रेवडी
पळोवन मास्तरान
काडली बडी.

माकडाचें लगोन

हून हून
उन्तांत
पावस
बिरी बिरी
माकडाच्या
लग्नाची
गाडी
हिरी हिरी

जात्रेतलो रथ

—अम अहा
—अम अहा
गज्जर कट
गिज्जीर कट
रथ आमी
खेळयतां.
गज्जर कट
गिज्जीर कट
रथ आमी
धोलयतां.

(खेळगीत)

सोबित बावली

सोबित बावली
सोबित बावली
म्हजेकडे रावली
म्हजेकडे रावली
खेळटा खेळटा
निसरोन पडली
खेळटा खेळटा
निसरोन पडली
पांय दुखतां
रड रड रडली
पांय दुखतां
रड रड रडली
खाकू दितां
हांस हांस हांसली
खाकू दितां
हांस हांस हांसली
सोबित बावली
सोबित बावली...

गणपती बाप्पा

गणपती बाप्पा
मो ऽ र या
नेवऱ्यो आमी
खां ऽ वया
गणपती बाप्पा
मो ऽ र या
नेवऱ्यो आमी
खां ऽ वया.

(खेळगीत)

वांटकुळ्यो घुंवाळ्यो

या गो या
आमी हात
गुंथू या
या गो या
आमी हात
गुंथू या
वांटकुळी
घुंवोन घुंवोन
खेळ खेळूंया
आमी घुंवाळ्यो
काडूं या
आमी सकयल
बसूं या.

‘ क ’ ची सारेगम

एक ‘ क ’ आसलो
ताका जादू केला
स्वर आ (१) लायलो
ताचो ‘ का ’ जालो

दुसरो ‘ क ’ आसलो
ताका जादू केली
आनी इ (१) लायली
ताची कि जाली.

तिसरो ‘ क ’ आसलो
ताकाय जादू केली
आनी ई (१) लायली
ताची ‘ की ’ जाली.

चवथो ‘ क ’ आसलो
ताका जादू केलो
स्वर उ (१) लायलो
ताचो ‘ कु ’ जालो.

पांचवो ‘ क ’ आसलो
ताका जादू केलो
स्वर ऊ (१) लायलो
ताचो ‘ कू ’ जालो.

मागीर मजाच जाली
ए(१) ऐ(१) ओ(१) औ(१)
अं (१) अः (१) येयली
‘ क ’ ची सारेगम पेटीच वाजली

क का कि की
कु कू के कै
को कौ कं कः
आ ऽ आ ऽ आ ऽ आ ऽ

क का कि की
कु कू के कै
को कौ कं कः
आ ऽ आ ऽ आ ऽ आ ऽ

सतितले आंकडे

एक हाडलो केक
दोन आयस्क्रीम कोन
तीन फावट
घंटा वाजली
टीन टीन टीन
चार पांच चाकी
खावपाक येयलो बुकी
भियोन पळ्ळे
स हुनीर
सट सट सट

साना फाटल्यान आठ
बुकी धर फाट
णव धा
पोपी तूय
आंव धांव धांव.

धोल झोपाळचा

धोल रे बाबा धोल झोपाळचा
धोल रे बाबा धोल झोपाळचा
धोलोवपाक येयला शीतळ वारो
रे बाबा शीतळ वारो

ऊड रे बाबा ऊड झोपाळचा
ऊड रे बाबा ऊड झोपाळचा
उडोवपाक येयला शेवण्या भिरें
रे बाबा शेवण्या भिरें

धोल रे बाबा धोल झोपाळचा
धोल रे बाबा धोल झोपाळचा
धोलोवपाक येयल्या आवयची माया
रे बाबा आवयची माया

(बालगीत निकेतनाच्या बरेपणान)

‘ कसता ताची जमीन ’ कायदद्याचे परिणाम

— सखाराम गोविंद शेणवी बोरकार

आर्के—आल्ट, मडगांव

गों

यचे उप मुखेलमंत्री बाब रमाकांत खलप हाणीं मंगळार ता. २४ जुलय १९९० दिसा, विधानसभेत ‘ शून्य वराच्या ’ वेळार ‘ कसता ताची जमीन ’ हो कायदो योग्य थारायिल्याची पावती सर्वोच्च न्यायालयांत दिल्याची घोशणा केली. ह्या कायदद्याक मान्यताय दिल्यान गोंयच्या सुमार एक लाख वीस हजार कुळांक फायदो जातलो अशेंय ताणीं सांगलें

मुटके उपरांत गोंयांत ज्यो इतीहासीक घडणूको घडल्यो. जशे परी, ‘ ओपिनीयन पोल,’ ‘ कोंकणीक राज्यभाशापद,’ ‘ घटकराज्य ’ तातूंत ‘ कसता ताची भूंय ’ ह्या कायदद्याचो इतीहासीक घडणूक म्हण आसपाव करप समा जातलें. कित्याक तर ह्या कायदद्याक लागून १.२० लाख कुळां म्हणजेच जवळ-जवळ सात लाख लोक जमीनीचे मालक जाले. गोंयची लोकसंख्या बारा लाख धरल्यार, लोकसंख्येचे अर्दावयर लोकांचो फुडार ह्या कायदद्यान थारायलो अशें भामी म्हणूंक जाय.

कायदद्याची फाटभूंय

कसतल्याक अदीक उत्पन्न मेळचें आनी शेंत-उत्पादन वाडचें हो हावेस मुखार दवरून ‘ कसतल्याची जमीन ’ हो कायदो १९६४ वर्सा, गोंयचे पयले मुखेलमंत्री श्री. दयानंद बांदोडकार हांच्या महाराष्ट्रवादी गोंमतक सरकारान पास केलो. पूण ह्या कायदद्याचो उणेपणांचो फायदो कांय भाटकारानी घेतलो आनी कुळांकडल्यान जमनी काडून घेवंक सुरवात केली. हें आळबंदाक हाडपाखातीर १९७१ वर्सा कुळांक जमीनितल्यान धांवडावपाक मनाय करपी दुरुस्ती ह्या कायदद्याक हाडली. १९७६ वर्सा, सरकारान कूळ कायदद्याक पांचवी दुरुस्ती हाडली. १९७८ वर्सा, भाटकारानी ह्या कायदद्याक आव्हान दिलें. १९७९ वर्सा हो कायदो अयोग्य थारावपी निकाल तेन्नाचे न्याय-आयुक्त डॉ. टिटो मिनेझीस हाणी दिलो. १९८९ वर्सा तेन्नाच्यो मुखेलमंत्री आनी आयच्यो शिक्षणमंत्री श्रीमती शशीकला काकोडकार हाणी सर्वोच्च न्यायालयांत अपील केलें. आनी आव्हान निर्णयाक स्थगिती (Stay) हाडली. आनी सुमार धा-बारा वर्सा उपरांत सर्वोच्च न्यायालयांत ‘ कसतल्याची जमीन ’ कायदद्याक मान्यताय दिवन शेतकामत्याक न्याय दिलो. ह्या कायदद्याप्रमाण जमनीचे मोल थारलां ते अशें

काजू आनी मरड — १६ पैशे चौखण.

उस — २५ पैशे चौखण,

कुळागर — ३० पैशे चौखण.

एक पिक — ३० पैशे चौखण.

दोन पिकां — ४० पैशे चौखण.

सुपारी — ३० पैशे चौखण.

माड आनी आंबे — ४० पैशे चौखण.

हे दर १९७६ वर्सा थारायिल्ले.

गोंयांतली आदली परिस्थिती

जस्य १९६४ वर्सा ‘ कुळकायदो ’ पास जालो, तरस्य तो गोंयांतल्या परिस्थितीक लागू जातलो काय ना हाचेर कांयच विचार करीनास्तना हो कायदो पास केलो अशे आमच्यानी म्हणूं येता. कित्याक तर पयले सुवातेर गोंयात ‘ कुळां ’ म्हणतात तीं नाशिल्ली. भाटकाराल्या जमनीत काम करून जमनीच्या मालकीच्या बदला भाटकाराक २/३ वांटो आनी आपल्याक १/३ वांटणी करपी ‘ भागेली ’ आशिल्ले. हे ‘ भागेली ’ अेकाच भाटकाराची जमीन कसतालो अशे न्हंय तर आनीकूय खूपश्यो भाटकाराल्यो जमनी तांचेकडेन आशिल्यो. आपल्याच्या तांकी प्रमाण ‘ भागेली ’ एका परस चड जमनी कसतलो आनी भाटकारांची ताका कांयच आडखळ नासली.

भाटकाराच्या भाटांत रावपी लोकांक ‘ मुंडकार ’ म्हणताले. हे ‘ मुंडकार ’ भाटकाराले भाट राखताले आनी ते बदला भाटकाराले भाटांत ते रावताले, भाटकारालेच भाटांतली चुडतां, वांशे घेवन ते आपली घरां शिवताले. भाटांत राविल्यान ‘ माडांक ’ जाग ’ मेळता, आनी हेच खातीर जेन्ना माडांचे ‘ पाडप ’ जाताले तेन्ना शेंकड्या फाटल्यान कांय नाल्ल तांका मेळताले. हाचो अर्थ ह्या दोगांय घटकांचो परस्पर फायदो जातालो. भागेल्या भशेन मुंडकारूय अेका परस चड भाटां राखतालो. म्हणजे जी परिस्थिती गोंयाभायर आसा त्या तरेची परिस्थिती गोंयांत नाशिल्ली. मध्य-प्रदेश, उत्तरप्रदेश बिहार अशे साबार राज्यांनी जे कसतल्याचेर अत्याचार जातात तशे गोंयांत जायनाशील्ले. गोंयात मुंडकार वो भागेली भाटकाराले ‘ गुलाम ’ नाशिल्ले. ते जल्माचे भाटकाराकडेन ‘ बांदून ’ नाशिल्ले. पटना जाल्यार ‘ भागेलीपण ’ वो ‘ मुंडकार पण ’ सोडून दिवंक तो शकतालो. वेठबिगारी पद्धत गोंयांत नाशिल्ली. सांगपाचे तात्वयें म्हळ्यार गोंयांत भाटकार-भागेली, भाटकार-मुंडकार संबंध बरे आशिल्ले. पूण कांय संधी-साधू राजकारण्यांनी आनी तथाकथीत फुडान्यानी आपलो स्वार्थ साधोवपा खातीर

भाटकार-मुंडकार, भाटकार-भांगेली हांचे संबंधाक विकृत अशें रूप दिलें.

कायदद्यांतली उणेपणां - तांचे परिणाम

जेन्ना सरकार खंयचोय कायदो पास करता तेन्ना ताची मोख बरी आसता. पूण जेन्ना हो कायदो व्यवहारांत हाडतात तेन्ना ताची कितें दशा जाता, ताचे अंक जितें उदाहरण म्हळ्यार 'कसतल्याची जमीन' हो कायदो. खरें पळोवंक गेल्यार हे कायदद्याच्यो मोखी दोन (१) जे मुंयेचेर इतली वर्सा कण्ट काडताले, ताकां मुंयेचे धनी करप (२) मुंयेची मालकी कसतल्याकडेन गेल्यान उत्पादनांत वाड. जमनीची मालकी कोणाकडेन आसप हांचे सोयर-सूतक सरकाराक आसपाचे लागना. जाची सरकाराक खंयानीच गरज ती 'उत्पादन वाड' मात ह्या कायदद्यान साध्य जांवक ना, अशे दुर्दैवाने सांगचे पडता कित्याक तर ह्या कायदद्यान कसतल्यान ह्या जमनीचेर पीक काडूंकच जाय म्हण बंधन ना. दोन पिकां आसल्यार (सरड आनी वांयगण दोनूय वेळार कसपाक जाय म्हण बंदना नात. तो जमीन पीक काडीसास्तना दवरूंक शकता आनी ह्याच खातीर सरकाराचे उत्पादन वाडीचे धोरण फसता.

ह्या कायदद्याचे दुसरे उणेपण म्हळ्यार ह्या कायदद्याक दिवपी 'कमाल जमीन धारणा' कायदो गोंयांत ना. हाचो परिणाम म्हळ्यार एक कूळ जर दोन-चार भाटकाराल्यो जमनी कसता, तर तो एकाच बराबर दोनचार जमनीचो मालक जाता. हाचो अर्थ असो जालो, कि चार-पांच ल्हान भाटकाराच्या जाग्यार एक नवो व्हडलो भाटकार (!) तयार जाता. शेकीं हो कायदो 'हक्कांचे हस्तांतरां' (Transfor of Rights) चे रूप घेता.

ह्या कायदद्याचे तिसरें उणेपण म्हळ्यार ह्या कायदद्याच्या आंवाठांत कुळागरां, काजू राना, माड आशिल्ली भाटां हांचोय आस्पाव केला. पूण ह्या भाटां कशी वसयतात, हाचेर खर्च कोण करता. पिकां कशी काडतात हाचेर विचार करोनास्तना भाटां आनी शेतां हांका अशाच तागडेन जोखल्यांत.

ह्या कायदद्याचे सगळ्यांत व्हडलें उणेपण म्हळ्यार कायदद्यान थारायलां ते जमनीचे मोल खंयच्यान कायदद्याचो सगळ्यांत मोटो गूण म्हळ्यार सगळ्यांक न्याय दिवप. पूण हे 'कसतल्याची मुंय' कायदो सादता अशे आमच्यानी म्हणूंक नज. कित्याक तर जमनीचो दर जो १९७६ वर्सा थारायिल्लो आनी त्याच वर्सा सरकारानच साळावले धरणांखाला वुडतली जमीन विकती घेतिल्ली हातूंत खूप तफावत आसा. आयज ह्याच जमनीची दर पळयल्यार सरकारान थारायल्या ती दर सामकी कमी आसा अशे आमकां दिसतलें. वेणें 'इलेक्ट्रॉनीक सिटी' हाचे नांवां सकल सरकारान जी पडंग जमीन विकती घेतल्या ताचो किमण खंय ३०० रूपया चौखण पडता अशें सरकारानच विधानसभेंत सांगला. हाचो अर्थ असो कि कायदद्यान थारायल्या तें जमनीचें मोल योग्य न्हय.

हो कायदो लागू करताना कांय अडचणी येवपाच्यो आसात जमनीच्या मालकी वेल्यान कुळांच्या कुटूंबीयांतच झगडीं जांवक शकतात.

गोंयची आयची परिस्थिती

गोंयांत खूपशे जाग्यानी जाण्टे शेतकामती सोडल्यार आयज शेतांत काम करपी नवी पिळगी ना. नवे पिळगेक शेतांत काम करपाक लज दिसता वो ताणी दुसरे वेवसाय आपणायल्यात. हाचो परिणाम म्हळ्यार हे शेतकामती (कुळां) भायल्यान मानाय हाडून शेतां रोयतात. आयज मजुरी इतली म्हारग जाल्या कि मानाय हाडून शेतां रोवप हांगा परवडना. ह्याच खातीर आयज अंक तर जमनी पडंग उल्यात वो ह्या जमनीत नगदी पिकां (Cash Crops) होवपाक लागल्यात. खाजन आनी शेतांनी खारे उदक उदक घेवन नुस्ते काडपाचे प्रकार वाडल्यान हे करणा खातीर मागीर हि शेतां पिकां घेवपाक उपकारा पडनात. जायते मुंडकार आयज शेतां दुसऱ्यांक खंडाक दितात आनी मदले पयशे आपूण खातात.

सुटके उप्रांत २५ वर्सा कुळ कायदो जावन लेगीत आमी सगळ्या वावतीत शेजारच्या राज्यांचेर अवलंबून आसात. जमनी हातांत आसून लेगीत, सरकारान त्रिया, खतां उदक ह्या क्षेत्रांत आदार दिवन लेगीत आयज गोंयांत शेतकामाच्या वावरात कितली प्रगती केल्या ? साळावले, हणजुणें उदका प्रकलान एक उसांचे पीक सोडल्यार, दुसरो खंयचेय पिकाचेर गोंयांत प्रगती जांवक ना.

आयज जमनी पडंग दवरल्यार चड फायदो आसा अशो एक सूर आयकूंक येता. जर ह्यो जमनी शाराच्या भोंवतालाक आसल्यार ह्या जमनीक चड मोल येता. फुडाराक व्हडले कारखानदार, बिल्डर ह्यो पडंग (!) जमनी घेवन कारखाने, इमारती बांदतले. आनी थोडे तेपांन गोंयात शेतां भाटां म्हणतात ती वखदाक दिसपाक ना. आनी 'कसता ताची जमीन कायदद्याचो उरफाटो परीणाम आमकां भोगचो पडतलो.

कांय उपाय

'कसता ताची मुंय' हो कायदो लागू करतना, ताचें वायट परिणाम जांवचे न्हंय म्हण सरकारान थोड्या गजालींचेर लक्ष दवरूंक जाय. हो कायदो लागू करचे पैली 'कमाल जमीन धारणा' कायदो पली लागू करूंक जाय, नाजाल्यार एका परस चड भाटकाराल्यो जमनी कसपी कुळाक चड फायदो जांवक येना. ह्यो जमनी पडंग वो ताचो दुसरे खंयच्याय तरेन वापर करूंक सरकारान मनाय करपाक जाय. ह्या जमनीतल्यान ठराविर उत्पन्न काडूंकच जाय हो नेम सरकारान लागू करूंक जाय. ही जमीन दुसऱ्याक हस्तांतर (विक्रप, खंडार दिवप) करपाक मनाय करपी खर कायदे हाडपाक जाय. हे जमनीचे बदला भाटकारक आयचे दरवाडीच्या तेंपार योग्य दर दिवंक जाय. आनी निमणें, ह्या कायदद्याचो फायदो कुळां घेतात काय ना, उत्पादन वाडीवपाची मोख सादता काय ना हि जापमालदारकी सरकारान घेवंक जाय.

हो कायदो पास केल्यान गोंयांत अंक व्हडली कांती घडोवन हाडल्या, अशें जे सरकारान म्हळां, ती कांती खंयानीच आयल्यार पुरो अशें आमी मागूया.

म्हाका आवडलेलें कोंकणी पुस्तक - कोंकणी कथासंग्रह

- सुरेखा तोटेकार

म्हाड्डोळ गोंय

आ

यज मेरेन गोंयांक कोंकणी भाशेन जें कितें मेळोवन दिलां ते आनी खंयचेच भाशेक शक्य ना. कोंकणी साहित्यांत आमकां गोंयचे संस्कृतायेचें आनी गोंयचें सगल्या आंगांचे दर्शन घडटा. गोंयची आनी गोंयकारांची अशी ही कोंकणी माय म्हळ्यार अभिमानाची गजाल.

कथा ही अेक साहित्याची तरा. आयजमेरेन गोंयांत जायते कथाकार जाले. गोंयचे मातयेंत जलम घेतिल्ले कथाकार हेरांपरस वेगळें. ताणी बरयल्ल्या कथाची तोखणाय करीत. तितली थोडीच. ताणीं घालून दिल्ल्या कोंकणी कथेचो पांयो आयज घट्ट जाला.

कथा, आमकां अेक गजाल सांगता. कथा आमकां घडोवन बरोवंची पडटा. गोंयचे कथांनी गोंयचे पडबिंब दिसता. देखून त्यो जैतिवंत जातात. आयज जरी समाज चार पावलां फुडें आसा तरीय-पूण आयची कोंकणी कथा चडशी पोरन्या समाजाक आनी पोरन्या विशयांक वेंग मारून राविल्ली दिसता. 'गोंयची कथा म्हटल्यार अेक भायेमोगाची गजाल' अशें अना म्हांबरो म्हण्टा. अश्यो ह्यो म्होवाळ गजाली. आमकां 'कोंकणी कथासंग्रहांत वाचपाक मेळटात. 'कोंकणी कथासंग्रह' हो कथाचो संग्रह कथासंग्रहाचे संपादक चंद्रकांत केणी हांणी शेटीन मोतयां गुंथून सोबित माळ करची तसो भोव कश्टांनी गुंथला.

कथा हो म्हजो आवडिचो विशय कारण कथा जरी ल्हान आसली तरीपूण ती खुबशें कितें रोखडेंच सांगून वता. आयज कोंकणी साहित्यांत आमकां खुबशे कथासंग्रह तयार जाल्ले दिश्टी पडटात. पूण सगल्या कथा संग्रहापरस हो कथासंग्रह वेगळो हो कथासंग्रह म्हाका चड मानवता कारण चौव्वीस कथाकारांच्यो चौव्वीस कथा ह्या कथा संग्रहांत आसात. जशें खतखतें खातकच खुबश्या भाज्यांची रूच मेळटा तशेंच ह्या कथासंग्रहाचें. अेका कथाकारांच्यो धा कथा वाचल्यार आमकां चड खोस मेळना. कारण त्या धाय कथांनी खंयतरी आमकां सारकेंपण जाणवता. ह्या कथासंग्रहाचें अशें म्हूय चौव्वीसय कथा वेगवेगळ्यो आसल्या-कारणान त्यो शेवटा मेरेन याद उरतात. देखून अेका कथाकारांच्यो धा कथा वाचचेपरस म्हाका धा कथाकारांचो अेक कथासंग्रह

वाचपाक मानवता. हो कथासंग्रह तरण्या जाण्ट्या आनी भुरग्या मनाची लेगीत पकड घेता हातूंत दुबाव ना.

कमीत कमी पात्रां आनी कमीत कमी प्रसंग आशिल्ली कथा जैतिवंत जाता अशो कथा मनाचेर रोखडोच परिणाम करता. कथेचो मुखेल विशय म्हटल्यार सभावदर्शन. कथा घटनेचेर आदारिल्लीय आसता. कथा कशीय आसली तरीपूण ती घडोवनच सांगची पडटा. कथेखातीर विशय आमकां खंयूच मेळटा. कथेच्यो मुखेल तीन अवतिकायो अश्यो आसात- सुरवात, मध्य आनी शेवट. कथेच्यो तरा खुबश्यो आसात. घटनेचेर आदारिल्ली कथा, सभाव दाखोवपी कथा, वर्णन करपी कथा, वातावरण दाखोवपी, डिटेक्टीव्ह कथा अशे कथेच्यो जायत्यो तरा आसात. हे दरअेके तरेची कथा बरोवपाक वेगवेगळ्या तंत्राची गरज लागता.

हे कथा संग्रहांत खुबश्या तरांचे कथांचो आस्पाव आसा. 'म्हजी बा खंय गेली?' ही कथा तर सामकी मनाक पीळ घालता. ही कथा भावनाप्रधान. कांय कथा हींसक तत्वांचेरय आदारिल्यो आसतात. हे कथासंग्रहांतली 'दोन बळी' ही कथा खून, सूड ह्या सारख्या हींसक तत्वांचेर आदारिल्ली आसा ह्या दोनय कथांची पात्रां हेर पात्रां परस वेगळीं. ह्यो दोनय कथा भावनांनी अुपाट भरून वोततात.

दर ऐका मनशाचो सभावगुण वेगळो. मनीस रूपान बदलता तसोच सभावानय. 'केळ्यां घड' हे कथेचो बरोवपी आमकां मनशा अेका सभावगुणाचें दर्शन घडयता. केळ्यां घड हो सादो विशय घेवन बरोवप्यान मनशाचे सभावगुणाचेर हे कथेंत अुजवाड घाला. हे कथेंत निबंदाचो विशय कथेचो विशय जावन आसा देखून ती याद अुरता.

जायत्यो कथा मोगान अुपाट भरिल्ल्यो आसात. 'घुस्मटमार' आनी 'कवासो' ह्यो कथा सामक्यो मोगाचेर आदारिल्ल्यो. विनोदय सगल्यांक मानवता. 'सांवळो सर्गार वेता' ही कथातर सामकीच विनोदी. हे कथेतलो विनोद वाचप्याक खेळयता. नाचयता आनी आपले वेंगांत वोडटा. ही कथा विनोदाचें अेक बल्लच. हे कथा-संग्रहांत कथानक नाशिल्ल्योय कथा आसात. 'भेट' आनी 'अेक कोलो अेक गांव' ह्यो कथानक नाशिल्ल्यो कथा. 'भेट' हे

कथेची मुरवात आनी शेवट दोनय अुलावण्यांनीच जाता. हे कथेंत आमकां सर्गार गेल्ल्या दोन आत्म्यांचो संवाद वाचपाक मेळटा. ही कथा हेर कथांपरस सामकीच वेगळी. 'अेक कोलो अेक गांव' हे कथेक जरी कथानक ना तरी पुण वातावरण निर्मितीक लागून ही कथा वाचीन दिसता. 'प्रसादाफुल'; 'व्हंकल' 'दिसासपन'; 'कोंयसावालीं गोरवां', 'दोंगर चंवरला', 'मॅगी' आनी 'मावशे-भाव' ह्या कथांनी वातावरण निर्मिती अशेतरेन सादल्या की पात्रां आनी वातावरण घुस्पून अुस्तात. ह्यो दोनय गजाली वेगळावप खुब कठीण 'हिप्पी चली' आनी 'प्रसादा फुल' ही कथा कथानकाचेर आदारिल्ल्यो आसात. 'प्रसादा फुल', 'कासय', 'दोंगर चंवरला' ह्यो तीनय कथा आशयान भरिल्ल्यो आसात. ह्या तीनय कथांतली म्हाका चड मानवल्ली कथा म्हटल्यार 'प्रसादा फुल' ही कथा पुराय जैतिवंत जाल्या. हे कथेतल्या आपू शणैक चलो जाय आनी हे गजालिचो दामभट कसो गैरफायदो घेता तें हे कथेंत दिसता. चंपावतीचे आनी दासभटाचे संबंध अुगते जातात. ते शेवटाक जेन्ना भुरगो जल्मता आमी वैजीण गांवांत धवळो करता तेन्ना. वैजीण म्हण्टा- 'आपुशणो काळो, चंपावती काळी, चलो मात गोरो-गोरो पिट्ट जाला.... घाश्यां दोळ्यांचो... दास भटामशेन दिसता.' हे अेकाच वाक्याचेर कथेचो विशय आदारून आसा. 'दोंगर चंवरला' हे कथेंतय वातावरण आनी पात्रां हातांत हात घालून वतात. हे कथेंत व्यक्तीचित्रणय बेस बरें जालां. 'विकन्याची वस्त' आनी 'मॅगी' ह्योय कथा व्यक्ती चित्रणाक लागूनच मनाचेर परिणाम करतात.

'विकन्याची वस्त' कथेतल्या वाडिल्ल्या चलयेची गजाल ऐका दुकानान दवरिल्ल्या बावलेसारखीच जाल्या. बावली गिरायकाक घेवपाक परवडना आनी विकण्याक दिवपाक परवडना, तशेंच ह्या कथेंतल्या चलयेचें जालां. तशीच मॅगी ही अेक गरिब चली. तिचो बापुय आवयक मारता. ती चली शाळेंत आनी घरांत सगलें सोंसता. आपली जीण पुरायतरेन जैतिवंत करपाचो ती यत्न करता. मॅगीचे व्यक्तीचित्रण इतलें जिवें तट्टीत जालां की तें मॅगी दोळ्या मुखारच थपकल मारता.

'कोंयसावालीं गोरवां' आनी 'कासय' ह्यो दोनय कथा मनशाचे जिवीताचेर अुजवाड घालतात. 'कासय' हे कथेंतलो वासू कासयेची पयली पुजा करता आनी मागीर भुरग्यांचे पोटाखातीर तिका चिरप्यांक व्हरून विकता. तेदेवेळार ताची कितें अवतिकाय जाता ते बरोवप्यान आमचे मुखार मांडलां. गैरसमज लेगीत कथेचो कसो विशय जाता तें आमकां 'तिची नदर' ही कथा वाचल्या अुपरांत कळटा. गणू भर माचयेर चलिल्लें नाटक पळयतना नाटकांतले नटयेची तांचेर नदर पडटा. हाका लागून ताचो गैर-समज जाता की ताचेर ती मोग करता. ते नटयेचो ताका ध्यासच लागता. बरोवप्यान गैरसमाजचेर आदारिल्ली ही कथा बरयतना मनशाचे नाजूक सभावाचेर धपको घाला आनी ताचेर अुठगी आवाजाची टिप दवरल्या 'नशीब' ही कथा सामकी ल्हान आनी विशय तर सामकोच सोंपो हे कथेचो विशय म्हटल्यार घोव बायलेचें झगडें. विशय जरी सादो तरीपुण कथेची मांडणी बरी जाल्या.

With Best Compliments From :

✿ **M/s. Bhate Brother**
Watch Dealer & Repairers
Near Hotel Mondovi,
PANAJI-GOA.

M/s. Varsha
Book Stall
Opp. Azad Maidan,
PANAJI-GOA.

✿ **M/s. Star**
Time Centre
Near Hotel Vistar,
PANAJI-GOA.

पात्रांवरग कथा जायना. कथेंत कितलींय पात्रां आसूं येतात. पूण कमीतकमी पात्रां आशिल्लो कथा खरी जैतिवंत जावंक पावता. कथेचे प्रसंग आनी पात्रां कशींच वेगळावंक येनात. पात्रांक लागून प्रसंग जल्मतात आनी प्रसंगात पात्रां घुस्पतात. जिति-जिवी पात्रां हें अेक कथेचें खाशेलेपण. 'दोंगर चंवरला' हे कथेतलो भानूदास बरोवप्यान वाचप्यांचे नदरेमुखार सामकें भुरगें जावन दवरला. हे पात्राचे आंगांक खंयच धोंगपोंग ना. भानूदास हें पात्र आनी वाता-वरण हाणीं हे कथेंत तेंगशी गांठल्या. पात्राक लागूनच वाता-वरणाची निर्मिती जायत गेल्या. 'मावशेभाव' हे कथेंत बायो-भटणीचेंड व्यक्ती चित्रण तोखणाय करपा सारकें.

बारिकसाणेन हे कथासंग्रहाचो नियाळ करीत जाल्यार आमकां दिसून येता की दर अेके कथेंतलीं पात्रां वेगवेगळी. खंयचेच कथेंतले पात्रांत सारकेंपण ना. पड्ड्यावेल्यान चित्रां येवन वतात तशी ह्या कथांतलीं पात्रां जिवित जावन दोळ्यांमुखार येवन वतात. सदचे जिवितांत आमकां हीं पात्रां खंयतरी वावुरतना दिसतात. कथा जरी वाचून सोंपली तरीपुण यादीत घर जावन रावतात तीं पात्रां आनी विशय. दुसरो अेक कथेचो पात्रां इतकोच जाय आसपी विशय म्हटल्यार अुलोवणी. जशी बेव्रदद्याचे हातांत सोन्याची बाटली सोबता तशेंच पात्रांचेय तोंडांत ताका फाव सारकींच अुलोवण घालप गरजेचे. पात्रांमदली अुलोवणी जायतितल्या आनी सूदनक अुतरांनी जावपाक जाय. रोसाक चड मीठ पडल्यार तो

खारट जाता तशेंच पात्रांचे तोंडांत नाका आशिल्लीं अुलोवणी घातल्यार तीं कथेक बादिकार जांव येतात. अुलोवणीं थोडे अुतरांचीं पूण परिणाम कारक आनी सुटसुठीत आसपाक जाय 'भेट' ही अुलोवण्यांचेर आदारिल्ली कथा वाचतकच आमकां तांचे म्हत्व कळटा. 'घुस्मटमार' हे कथेंतय अुलोवण्यांचो शेवटाक बरोच घुस्मटमार जाला जाकालागून कथेक अेकांतरेचो रंग चडला. 'गवेत अुकतें जायनां' हीच कथा ल्हान आनी सुटसुटीत अुलोवण्यांनी भरल्या आनी लागूनच ही कथा वाचीन-वाचीन दिसता.

हे कथांनीं खुबशेकडेन गोंयचे सैमाचे पडबिंब आमकां दिसता. सैमाविशीं बरयतना खंयच वांटपण केल्ले दिसना. सगलें कशें मुदयेर थीक बसयल्ल्यावरी. 'घुस्मटमार' हे कथेंतलें सैमाचें वर्णन भोव बरें आसा. - 'अुजवेवटेन निकतेंच वाडिल्लें पांचवेचार वांयगण व्हडल्या गालिच्याभाशेन सुंदर दिसतालें. शेताचे मादींच आशिल्ल्या अरुंद बांदार आशिल्ली माडांची रांक कितली जरी सोबीत.' 'दोंगर चंवरला' हेंय कथेंत आमकां सैमाचें चंवरिल्लें रूप पळोवपाक मेळटा.

ह्या कथांचें मुखेल खाशेलेपण म्हळ्यार बरोवपाची शैली. सगल्याच कथाकारांक ती सादता अशे ना. पुण ह्या पुस्तकांतले चडशे कथाकारांक ती बरी सादल्या कथांनी जी भास वापरल्या तींय सामकी सोपी जाल्ल्यान चडश्यो कथा वाचनाफुडें मन जिखतात.

हे कथांचे विशय गोंयापुरतेच मर्यादित आसात अशें न्हय. हे कथांचे विशय हेर भाशांतले लोकांनी जाणून घेवपासारके. हो कथासंग्रह वाचल्याअुपरांत तांच्यानी गोंयचे चित्र दोळ्यामुखार हाडूं यता. कथाकाराक कथेचो विशय सोदचो पडना. अुक्त्या मळार वा बाजारांत खंयय कथेक विशय मेळूंक शकता. कथेचो पात्रांय तशींच. पात्रां मेळचावगर कथा जल्म घेता. कथेचो विशय आनी बरोवपाची तरा हें जें कोणाक सादता तोच खरो निजाचो कथाकार.

गोंयची कथा ही. हेर कथांपरस वेगळी जाल्ल्यान ती खंयय गेल्यार फाटी पडचीना. हे कथासंग्रहांतल्या कथांनी गोंय हातपांय सोडून पातळ्ळां. गोंयची सुखां आनी सुस्कारे ह्या कथांनी मांडल्यात वाडिल्ल्या चलयेचे दुख आमकां चिमटे काडटा. गवेत अुकतें जायना हाचेर चर्चा चलता. मोग हो विशय रंगीत जाला. सांवळो आमकां नारदाचे आशिर्वादान खातखुतल्यो करता. असो हो कथासंग्रह आमका गोंयकारांक आनी भायल्यांक पिशे लावपासरको आसा.

ह्यो कथा वाचतक कळून येता की कोंकणी कथा कशी नट्टा, फुलता आनी फळटा. तिका भायले विशयांची गरज ना. गोंयभायले विशयांचेर बरयल्ली कथा कोंकणी कथेइतकी अजरामर जांवचीना. कोंकणी कथेतली तांक अुतरांनीं सांगप कठीण. अश्यो ह्यो कथा ओड लावपी, मनाचेर भूल घालपी, नाचोवपी, हांसोवपी, चितपाक लावपी.

माकडाचें लगीन (बालकविता)

हुनतान पावस
माकडाचे लगीन
खेतें जालां व्हंकल
सगळेंच आन कें मुरगुट्टा ॥१॥

घोडो जाला धेडो
सगळ्याक बाबडो बोवाळटा
फाताची संवय नासून
भितल्ले भीतर घुसमट्टा ॥२॥

कोलूक जालां धेडी
दाव्या पायान कुट्टा
कांजीवरम् साडयेची
देगुच बाये दोट्टा ॥३॥

न्हवऱ्याच्या आवयची
तकली मात्शी फोट्टा
ते पळोवन व्हंकले बापुय
सोदा बाटली फोट्टा ॥४॥

व्हंकलेची आवय
हळूच दुखां पुसता
धूव सोडून वता म्हुण
भितल्ले भीतर रट्टा ॥५॥

न्हवऱ्याचो बापुय
सगळोच आपलो उडटा
इंजीनेर पूत म्हजो
हजारांनी जोडट्टा ॥६॥

हुनतान पावस
माकडाचे लगीन
कोणाक तुमका येवचें आसल्यार
पणजे सावन बस सुट्टा ॥७॥

- शीला कोळंबकार

पशुसंवर्धन आनी चिकित्सा संचालनालय, पणजी

योग्य शेतकारांखातीर विंगड-विंगड कार्यावळी सादर करता

१. गोरवां पोसप
२. कुकडां पोसप
३. दुकरां पोसप
४. बोकड्यो पोसप
५. सोंशे आनी हांयसां पोसप

अ. दूद, मांस, तांतया आनी हेर पशु-अुत्पादन वाडोवन शेतकारांचे अुत्पन्न वाडोवप.

ब. शेताचे अुत्पन्न सुदारपाक आनी वाडोवपाक जोताचे बैल दिवप, तशेंच गोरवां आनी हेर प्राण्यांचे शेण आदीं दिवन जमनीचो कस वाडोवप.

गोंयच्या विंगड विंगड वाठारांत गोरवां दवाखाने हॉस्पिटलां, पोशिल्ल्या जनावरांचीं फ.म. प्रजोत्पादन केंद्रां, प्रक्रिया करपी प्रयोग शाळो आदी अुबारून पोशिल्ल्या जनावरांची भलायकी सांबाळप, प्रजोत्पत्ती जावप, अुत्पादन वाडोवप, संकरीत गोरवांची/पाड्यांची/कुकडांची वाड करप आदीं कार्यावळी लोकांखातीर आंखल्यात.

पोशिल्ल्या जनावरांचे भलायकी, सुदारपाक आनी अुत्पादन वाडोवपाक सरकारान आंखिल्ल्या कार्यावळीचो आनी तंत्रीक सेवेची माहिती घेवपाक पशुसंवर्धन आनी चिकित्सा संचालनालय, संचालकांक पोसपी जनावरांची कार्यावळ चलोवपाक नेमिल्ल्या खास अधिकाऱ्याक मेळात कमी अुत्पन्नाच्या लोकांनी आनी मागशिल्ल्या जाती/जमातीचे लोकांनी ताचो लाभ घेवचो.

पशु संवर्धन आनी चिकित्सा संचालनालय

गोंय सरकार

पणजी-गोंय हांचे वतीन उजवाडायलां

शणै गोंयबाब-

अर्विल्ल्या कोंकणी साहित्याचे शिल्पकार

- स्मिता गोविंद हेदे

परक्यांच्या जुलमाखाला चिड्डल्लें, गोंयकारांच्या हातांत आसूनय गळसल्लें कोंकणी भाशेचें वज्र जांणी सोदून काडून संवसारां मिरयलें ते म्हळ्यार गोंयचे म्हापुरूस- शणै गोंयबाब. जांच्या पवित्र उगडासानच गोंयचे मातयेंत लेगीत रिगिल्लें गोंयकारपण मोट्या गर्वान संवसारार नदर मारता. शणै गोंयबाब म्हळ्यार गोंयाक देवान दिल्लो एक आशीर्वादच. बाँर्नापेंत ह्या बरोप्यान म्हळां, 'कसल्याय गजालीची बुन्याद घट आसली जाल्यार संवसारांतलें कसलेंच अरीश्ट ते गजालीर कोसळूंक शकना. शणै गोंयबाबासारक्या म्हापुरसान आपल्या हातान लोकांचे थोमण्या-तीर, हिणसावप हांसत हांसत झेलून धल्लें आनी आपल्या कश्टांच्या हुमेन कोंकणीची बुन्याद घाली. आनी त्या बुन्यादीवेली नितळ वाट चलपाचें भाग्य आमकां गांठून दिलें.

आपली भास सकयल्या दर्जाची असो न्यूनगंड आपणायल्या कांय गोंयच्या वा गोयाभायल्या गोंयकारांची स्वाभिमान धाण दवरपाची वृत्ती तांणी पारखिली आनी तांचें आत्महीनपण ना करून तांच्या न्हिदिल्ल्या स्वाभिमाना आत्म्याक जागोवन तांची अस्मिताय तिगोवपाचो यत्न केलो. कोंकणी भाशेची सरस्पत आज, सकयल्या पांवड्यासाकून उंचेल्या पांवड्यामेरेन फुलत गेल्या. शणै गोंयबाबांक कोंकणीची उदरगत निखटी एक भास म्हणून करपाची नाशिल्ली. तर ह्या भाशेवरवीं समाजाच्या सगळ्या पांवड्याची उदरगत जावन कोंकणी भाशेचें पुराय स्वराज्य भोगपाचो तांची उदात्त येवजण आसली. ज्या काळार पोर्तुगेजांच्या शेकांतळा भौस चिड्डून उरिल्लो त्या काळार कोंकणी भाशेची घुडी उबारून तांका एकवटाच्या मायपासांत बांदून तांचे गिरेस्त भासेविशीं तांच्या मनांत स्वाभिमान निर्माण केलो तो ताणीच. उंच हांवेंसाची देख तांणी भौसाक दिली सांसणांची सांसणां निखट्या बंदेपणान सारत्री षडटलीं ही उणाक भावना निखळावन तांणी भौसाक आड्डून सांगलें की 'आमचें भाशेचें कुळार वेदांच्या कुळवंत, गिरेस्त नांवादीक घराण्यातलें आसा. त्याखातीर आमच्या भाशेचो आमकां मोटो अभिमान आसूंक फावें. परक्या भासांचेर वांचपाची गरज ना. देखून भाग्यवंत आवयभाशेच्या मांडयेर बसून माथें वयर उबारून संवसाराकडेन पळोवया'... ज्यांनी ह्या

शिंटूक बुद्धीच्या, खोल विचारांच्या मनशाच्या उतरांनी कोंकणी मनशांमुखार नव्या गोंयचो एक नितळ दिश्टावो उबो जालो आनी ह्याच उतरांच्या म्हालवजार कोंकणी भाशेचेर उजवाड पर्जळ्ळो.

आपलीं उतरां कृतीन हाडपाक तांणी वेळ वगडायलोना. तरेकवार विशयांचेर तशेंच विंगड विंगड मोडींचें साहित्य बरोवन तांणी कोंकणीचें बळगें दाखोवंक सुरवात केली. कोंकणीचें नादशास्त्र रचलें, व्याकरणी बांदावळ रचली. गोमंतोपनिषदाचे दोन खंड कोंकणींत उतरांवन कठीण विशयलेगीर कशे सोपे रीतीन उक्तांव येतात हें दाखयलें. त्याभायर तांचो मोलादीक वावर म्हळ्यार श्रीमद्भगवद्गीतेचो कोंकणींत अणकार, शेक्सपियराच्या खेळांचे रोमी लीपींत अणकार... तशेंच तांचे, गोंयकारांची गोंयाभायली वसणूक (उलौप), मोगाचें लग्न, संवसारबुट्टी, बाबूमामला पणस अैन वेळार, म्हजी वा खंय गेली ? हें बरोप... जाचेवरवीं नीज गोंयकारांक आपलें भाशेंत आस्वावील्लीं माणका-मोतयां दिसलीं आनी तांच्या पावळार पावल दीत ल्हवू ल्हवू कोंकणीचें साहित्य जल्माक येवंक लागलें आनी पयलेच फावट आमकां स्वताची अशी भाशेची खाण आसा जातूंतलें खाशेलें म्होंवाळपण एके आगळेवेगळे रीतीन संवसाराच्या सगळ्या आंगार भोंवडी करूंक शकता हाजो दिश्टावो जावन गोंयकारांभीतर घट आत्म-विश्वास रिगूंक पावलो. जाच्या बळग्यार आपले स्वताचे विचार स्वतांच्या भाशेंत उतरांवन स्वतःच्या मायभुंयेर ते भौसाभीतर पातळायत तांकाय फिरंग्याच्या गुलामपणाआड उबे रावंक धियाय दिवपांक ते उपकारा पडलें. शणै गोंयबाबांनी कोंकणी भाशेच्या उदरगतीवरवीं कोंकणी साहित्याची व्हडविकाय गांठपाचो जंग उबारलो. तकली खाजयत दुसरे भाशेंत बरोप करपापरस तकलेंतले विचार स्वताच्याच भाशेन कागदार उक्तावप सहजरित्या आनी सोंपेतरेन जाता हो म्हत्वाचो मुद्दो भौसाक पटलो आनी अशेरितीन गुलामपणाआड, समाज विधातक घडणुकांआड, वायट प्रवृत्ती-आड, गोंयच्या खाशेल्यापणाविशीं बरोप जायत रावलें आनी कोंकणीच्या साहित्यांत मोलादीक भर पडत गेली.

स्वतः उज्याची धग सोंसून दुसऱ्यांक थंडाय दिवपी ह्या म्हापुरसाक त्या काळांत कित्येकजणांनी पिशांत काडलें, बकच्छायो आनी चिकत्सायाची मारो तांचेर जालो. तरेकवार नांवां दवरून तांका

हिण्माथले पूण... रविदनाथांच्या 'चित्त जंय मंयाविरैत, उंच नित्य माथें' ह्या उतरांप्रमाण ते तांचेमुखार वागवले, नांत. आपल्या मांयभाशेविशींच्या तांच्या मोगान फाट परतिली ना. पूण वेव्यान तांणी विरोध करप्यांक शिटकायलें की 'मराठी जर आपली आवय आशिल्ली जाल्यार सैमांतल्या हेर गजालींवरी तिकाय अग्रुप लेख-तल्लें आशिल्लें. पूण कोंकणी ही आपली खासा आवय देखून आपल्या, देहाचो देवारो आपणें तिज्याच सेवेक ओपला.' तांच्या उतरांतलो कोंकणीविशींचो मोग नव्या वरोवप्यांक उर्बा हाडूंक लागलो. कोंकणी भास आपल्या मूळपिठांत आपल्या हक्काच्या शिवासनार बसोवक जाय ही तांची मोख आशिल्ली. दरेक भाशेचें म्हत्व हें तिचे तांकीर आसगविल्लें आसता. आपले भाशेफाटली तांक आनी गोंयकारांचें गोंयकारपण तांणी ह्या कवनांवरी उक्तायलें-

‘उजळ संस्कृतायेचें, खरेल्या कुळवंतांचें,
उदार मनाच्या लोकांचें, पाटांगड्या, विद्वानांचें,
बळिष्ठ झुजप्यांचें, बुदवंत राजकर्ण्यांचें,
बावराड्या कामवटांचें, कर्तृत्वी मनशांचें,
हें म्हजें गोंय !’

उंचेल्या पांवड्यावेल्या ह्या स्वतंत्र कोंकणी भाशेन आज साहित्यीक मळार पावल उबाल्लां. कोंकणी साहित्याक साहित्य अकादमीन दिल्ली मान्यताय, कला अकादमी आनी साहित्य अकादमीन सुरू केल्ले साहित्य पुरस्कार, कोंकणी अकादमीची थापणूक, गोंयाक फाव जाल्लो घटकराज्याचो दर्जो, कोंकणीक गाविल्ल्या राजभाशेच्या सुवातीन गोंयकारांच्या माथ्यांत गर्वाचो मुस्त खोयला. शणै गोंयबाबांच्या साहित्यानच खरें म्हळ्यार निजाची कोंकणी भास जिती दवल्ल्या. तांच्या साहित्यान पुर्विल्ल्या तेंपावयलीं अशी कांय उतरां सांपडटात जी आज चडशीं घोळणुकेत ना. जाच्यावरवीं आयच्या साहित्यीकांक कोंकणी भाशेच्या ह्या मिराशेवरवीं मुदयेर थीक अशीं उतरां वापरून साहित्याचे बांदावळींत एक आगळेंपण हाडप शक्य जालां. आज कोंकणींत कथा, काणयो, कविता, कादंबऱ्यो मायर सरतात तें जालें त्यामायर पाटकां, ग्रामीण साहित्य, खास कोंकणी शब्दांचो उपेग, नवीन शक्यता, विविधतायेन दिल्लें अलीत साहित्य आनी गोंयची जीवनी, आनी उद्देगीकरणाचो प्रभाव हांचो उदर, आमच्या आनी गोंयाची मळावेल्यो घडणुको, मराठी भाशेचो प्रभाव, विदेशी भाशेचो प्रभाव हांचो प्रभाव आनी गोंयाचो साहित्याक कलात्मक उंचाय लावन साहित्याचो उतरांप्रमाण मोनाच्या मानेर वसून शणै गोंयबाबा म्हणून आमकांचो वावर केल्ले घेतात म्हळ्यार आत्मनय प्रमाण अभिव्यक्तीच्या बाबतींत कोंकणी काव्यप्र मन-मुलावण माला. कोंकणी काव्य छंद आनी यमकाच्या बंधनांतल्यान मकळे जाल्ले आसले तरी लय, नाद, ताल ही गूणवैशिष्ट्यां ताजें सौंदर्य वाडयतात. अर्विल्ल्या कोंकणी साहित्याचो पांवडो उंचावपी हेर कांय घटक म्हळ्यार घडणुकांपरस व्यक्तीदर्शनाक मेळिल्लें म्हत्व, ताजें चित्रण करपाची कुशळताय, तसोच साहित्याक लाबिल्लो फोलासफोकाळ टक्क, साहित्यान खोलायेन वचपी आशय आनी

अभिव्यक्ती. तशेंच आज दरेक साहित्यकृतीचो स्वतंत्रगणान विचार करूंक सुरवात जाल्लें समिक्षा-साहित्य आसा. वावप्यांच्या अभिरुचीक बरी दिका दिवपी कलात्मक आनी आशयमंजूर साहित्य ल्हवू ल्हवू घडत आसा आनी देखून कोंकणी साहित्याचेर नदर मारतना शणै गोंयबाबालें कोंकणी भाशेच्या उदरगतीविशींचे सपन पुराय जावपाक लागलां म्हणपाचें दिसता. आयच्या कांय साहित्यीकांच्या तेजीश्ट लिखाणांत कोंकणीक अख्या भारतांत उंचेली सुवात मेळोवन दिल्या. तशेंच कोंकणी साहित्यांत मोलाची भर घाल्या आनी शणै गोंय बाबांच्या यत्नांक बरें फळ हाडून तांचो वारसो मानान मुखार व्हेला. आयचे तरणाटे साहित्यीक कोंकणीच्या ह्या म्हालगड्यांच्या पावलार पावल घालपाच्या यत्नांत आसा.

शणै गोंयबाब- आमच्या पुर्वजांचे कृपेन आमच्या गोंयाक लाबिल्ले एक संशोधक, इतिहासकार, तशेंच निबंध-प्रबंधकार, कवी आनी चित्रां बरोवपी एक प्रतिभावंत साहित्यकार. जे आपल्या मूळच्या, वामन रघुनाथराव वालावलीकार ह्या तांबापरस गोंयच्या मोगाचे ‘शणै गोंयबाब’ जावन दर एकट्याच्या काळजांत उल्लें. तांचो पिंड हो आशावादी, मनशांच्या बरेपणाचेर, गोंयकारांच्या खरेपणाचेर, गोंयच्या फुडाराचेर तांचो अढळ विश्वास. तांणी कोंकणी मनशाच्या मनांत धर्मसमभाव आनी एकवटाचीं वियां रुजवणां घालीं. अंदू वर्स हें कोंकणीक व्हडवीक दिवपी आनी पर्यायान गोंयकारांक घडोवपी अशा ह्या व्हड अर्विल्ल्या कोंकणी साहित्याच्या शिल्पकाराचे एकशेंतेरावे जयंतेंचें वर्स जावन आसा. २३ जून १९७९ वर्सा दिवचले जल्मले हे म्हालगडे विचारवंत शंवर वर्सा जालीं तरी कोंकणी सरस्वती वांगडाच अजरंवर जावन उल्ल्यात. आज ह्या व्हड शिल्पकाराचो आदर्श दोळ्यांमुबार दवरून आमच्या कोंकणीचो परपळ अख्या संवसारभर फांकोवपाची आस्त धरून ते दिकेन पावल मारप ही आमची म्हत्वाची जापसाल दारती जावन आसा.

‘कसता ताची जमीन’—कायद्याचे परिणाम

— प्रकाश वि. तळवणेकार

देवसू-कोरगांव (पेडणे)

आ

मंचो भारत देश हो कृषीप्रधान देश. हाका गोंय लेगीत आडवाद ना. आदल्या काळावेल्यान नदर भोवडायली जाल्यार राजा तशेंच पुर्तुगेजांच्या राजवटीत ९९ टक्के लोकांचे जिवित हे शेतावरच आशिल्ले. पुर्तुगेजांचे लक्ष केन्नाच शेताकडे वचूक ना. हाका लागोन भाटकारशाय तशेंच अवितकार्येंत रावली. पुर्तुगेजांनी केल्ल्या धार्मीक अत्याचाराआड जांव गोंयच्या स्वतंत्रताये खातीर केल्या संघर्षाचो गोंयाक इतीहास आसा. पुण देशांतल्या हेर वाठारा प्रमाण कृषीक्षेत्रातल्या संघर्षाचो गोंयाक इतीहासच ना. भाटकारशाय हुमटून वडोवन ती ना करपाचो आयज मेरेन केन्ना यत्नच जावंक ना. हाका लागोन ही भाटकारशाय गोंयांत घट पाळामुळा धरून उबी रावली. सादारणपणान घरालागची जांव गांवा ली जमीन कोणायच्या मालकीची आसू येता. पुण एकाच मनशाच्या मालकीचे अख्या गांवाचे गांव सबंद तालुको कसो आसू येता ? आमचे जाण्टेले पुर्वज हे काय शिकनाशिल्ले अडाणी अशिक्षीत आशिल्ले आनी हाचो फायदो समाजातल्या एका विशीश्ट बुड्डीवादी शिकील्ल्या कांय लोकांनी घेतलो. ह्या लोकांक चलो-चलयेच्या लग्नाक जांव हेर कारणाक रिणां दिवन त्या रिणानीच तांका गुरफाटावन उडयले. जांव आपल्या सोबीत घरां-दंगल्यानी व्हरून च्या-पाणी, सोरो दिलो आनी खोशी करून तांचे कडल्यान आंगठोबीत लावन घेतलो आनी शेतां भाटां आपल्या नांवार केली. पुर्तुगेज सत्तेक धांवडोवन लावपाक सुरू जाल्या मुक्ती लडायेत गोंयांतल्या सामान्य मनशान लेगीत वाटो घेतिल्लो. एका परकीय सत्तेक धांवडोवन लायल्या उपरांत हांगा लोकशाय येतली. लोकांच्या मताप्रमाण सरकार चलतले. आपुण रातदीस शेतां कुणग्यानी वावरता आनी फुंकट सवाय ज्या भाटकाराक खंड घालचो पडता. ह्या एकतरेच्या वेठविगारी-तल्यान आपली सुटका जातली. आपुण कसता त्या शेतां-जमीनीचो आपुणच धनी जातलो आनी सुखान जियेतलो अशें भौसंख्य मनश्यांचे सपन आशिल्ले. भारतक स्वतंत्रताय मेळ्या उपरांत आमच्या शेजारच्या महाराष्ट्र राज्यांत जमिनीत कसतलो शेतकामती जमिनीचो मालक जालो. कायद्याच्या तरतुदी-प्रमाण कुळां जमीनीची मालक जाले. कुळांक थंय उण्यात उण्या मोलांन जमिन विकपाची सक्ती जाली. ह्या कायद्याप्रमाण

फक्त आपल्या फायद्याखातीर दुसऱ्या कोणाकच अशी कुळाची जमिन भाटकाराक विकपाक मेळची ना. आनी म्हत्वाची गजाल म्हण्टल्यार एका कुटुंबाक एका थराविक मर्यादित जमीन आपणाकडे दवरपाक मेळता असो सामान्य शेतकामत्यांक न्याय दिवपी लोक हीताचो कायदो महाराष्ट्रांत हाडलो. पुण भारताक स्वतंत्रताय मेळ्ळ्या उपरांत उसरा गोंयाक स्वतंत्रताय मेळ्ळी. नाजाल्यार एकवेळ तेन्नाच हो गोंयातच कायदो जांव येता आशिल्लो. गोंय स्वतंत्र जाल्या उपरांत गोंय तशेंच उरचें काय महाराष्ट्रांत विलीन करचे ह्या प्रश्नावेल्यान वाद सुरू जालो. गोंय स्वतंत्र उरप हे गोंयच्या दिस्टीन खऱ्यांनीच फायद्याचे आशिल्ले हांतूत दुबाव ना. गोंय स्वतंत्र उरचे म्हण भौसंख्य गोंयकारा फाटल्यान तेन्ना सगळ्या भाटकारांनी आपली ताक उबी केली. हाचे फाटल्यान गोंय स्वतंत्र उरचे हे तळमळी परस गोंय महाराष्ट्रांत घातलें जाल्यार ‘कसतल्याची जमीन’ आनी ‘कमाल जमीन धारणा’ कायद्यान आपली भाटां-जमीनी वतल्यो हो भंय आनी सुवार्थ आशिल्लो.

‘कसतल्याची जमीन’ हो कायदो १९८८ वर्सा आदल्या म. गो. सरकारान १९६४ च्या शेतकूळ कायद्यांत दुरुस्ती हाडून हाडिल्लो. १९९९ वर्सा श्रीमती लक्ष्मीबाई नारायण पाटील आनी गोंयातल्या हेर भाटकारांनी एकठांय येवन ह्या कायद्याक आव्हान दिल्ले. आनी हो कायदो अयोग्य थारावपी निकाल न्याय आयक्तानी दिलो. हाका लागोन हा कायदो धोक्यांत आयिल्लो. ह्या वेळार सरकारान ह्या आव्हान निर्णयाक स्थगिती हाडिल्ली. ह्या काळांत म. गो. चे सरकार कोंसळ्ळे आनी सत्तेर आयिल्ल्या काँग्रेस सरकारान ह्या कायद्याखातीर प्रामाणीक अशा तळमळीन कांयच केले ना. १९८४ त भारताच्या राष्ट्रपतीवटेन ‘कसतल्याची जमीन’ कायदो णवे वळेरेत घातलो. राष्ट्रपतीच्या अशा आदेशांक आव्हान दिवपाक जायना. देखून ह्याच वेळार हो कायदो जाल्ल्याचे स्पष्ट जालें. ह्या फाटभुंयेर २७ जुलै १९९० क खंडपीठाचे न्यायाधिश जस्टीस ललीत मोहन शर्मा आनी थोमन हाणी शेतांत रातदीस कष्ट करून जियेतल्या कुळांक ते राबतल्या शेतांचे धनी करून गोंयांतल्या शेतकामत्यांच्या दिस्टीन इतीहासीक असो निर्णय दिलो. ह्या कायद्यान व्हडा प्रमाणान चलतले सरंजामशाहीचो शेवट जालो.

म. गो. पक्षाच्या हेर ध्येयधोरणाविशी कोणायचे कसलेय मतभेद आसू येतात. पुण गोंयांत जमीन सुदारणा कायदो घडोवन हाडपाक सामाजीक दिष्टीन चालना दिवपाचे श्रेय हे म. गो. पक्षाक दिवचेच पडतले. गोंय उसरां मुक्त सुरू जाले तरीय जमिनीची सर्वे ही कामां सुरू आशिल्ली. ही कामां पुराय जातली आनी उपरान्त हो कायदो आमी हाडपाखातीर वावरतले असो वेळकाडपी विचार करी नामताना आदल्या म. गो. सरकारान कुळ-मुडकार हांका संरक्षण दिवन तांका समाजातले म्हत्वाचे घटक करपाच्या दिष्टीन हो वावर केलो अशें म्हणपाक जाय. अशें कायदयाचो गजाली बेगोबेग चालीक लावप शक्य नासता. जेन्ना हो कासदो सुप्रीम कोर्टांत आशिल्लो तेन्ना 'कमाल जमीन धारणा' कायदो अस्तीतवांत हाडपा खातीर तेन्ना म. गो. पक्षान कांयच यत्न केलो ना. म. गो. ची राजवट कोसळ्ळी. उपरान सत्तेर आयिल्ल्या काँग्रेस सरकारान तशें 'कसतल्याची जमीन' ह्या कायदया खातीर व्हडलीं अशी कांयच हालचाल केली ना. तशी 'कमाल जमीन धारणा' कायदो हाडपाच्याय दिष्टीन काँग्रेस सरकारान गोंयांत कांयच केले ना. आनी जाणकारांच्या मतान हाकाच लागोन १४ वर्सां कसता ताची जमीन हो कायदो पडून उरलो. सद्या गोंयांत कांय कुळां ही विंगड-विंगड भाटकारांची कुळां म्हण आसून लेगीत तांचेकडे व्हडा प्रमाणांत जमीन आसा. हाका लागून 'कसता ताची जमीन' ह्या कायदयाच्या मूळ उद्देशाकच फाटो फुटील्यावरी जाता. कांय भाटकाराकडेन अशो व्हडा प्रमाणांत जमीनी आसात. सगळ्या शेतकामत्यां आनी जमीन नाशिल्यांक ह्या कायदयाचो चडानच फायदो मेळोवन दितलो जाल्यार 'कमाल जमीन धारणा' कायदोयबेगी अस्तीतवांत

हाडपाची गरज आसा. फाटल्या म. गो. आनी उपरान काँग्रेसची राजवट सत्तेर येवन लेगीत ४ वर्सांत हो 'कमाल जमीन धारणा' कायदो अस्तीवात हाडूक शकली नात. हो कायदो गोंयांत हाडपाक हाचे फुडली सरकारा कितली वर्सां घेतली असो प्रस्न पडता.

'कसतल्याची जमीन' कायदयाचें सुप्रीम कोर्टान म्होर मारिल्यान सुमार एक लाख वीस हजार कुळांक आतां ह्या कायदयाचो फायदो जातलो. गोंयच्या भुंयेर शेतांत कष्ट करून जियेंतल्या शेतकामत्याक तांच्या शेतांचे कायदयान खरे धनी करून एक म्हत्वाचो निर्णय दिलोच हाचे वांगडाच गोंयांतल्या सरंजाम-शाहीचो शेवट ह्या निर्णयान जावपाक मदत जातली. भाटकार आनी कूळ अशे मनशामनशामदले भेद ना करून सगळ्याक समान वागणूक ह्या कायदयान आतां मेळतली.

'कसता ताचा जमीन' कायदयाचेर सुप्रीम कोर्टान म्होर मारल्या उपरान सरकारान जाहीर केले की, जे खरेपणी कुळा आसून लेगीत जर कसल्या चुकाक लागून ते कूळ म्हण लागूक ना तर ताणी ही चुक सुदारून कुळ म्हण लावन घेवचे. पूण कांय जाणकारांच्या मतान अशें घडूक शकना. हाचे उदारण म्हटल्यार म्हापंशा मामलेदार/जोड मामलेदार हे चुकोन कूळ म्हण लागून नाशिल्ल्या एका शेतकामत्यांक कायदयाचो सारको आदार घेवन त्या शेतकामत्याक कायदयावरवी संरक्षण दिवप शक्य नाशिल्ल्यान त्या शेतकामत्याच्या आड निकाल दिवचो पडलो. देखून ह्या कायदयाचो लाव हांगच्या गरीब सामान्य आनी अशिक्षीत शेतकामत्याक मेळोवन दिवपाक ह्या कायदयान फावा ते सुदारणा

Acceptance, love and nurture
nourishment for his body
stimulation for his mind.

Every mother wants to provide all these.

Yet she can always do so.

Poverty and privation.

Sharing the burden of earning for the family

lacking the health or energy on being in a remote area.

These and other related factors hinder her mothering.

In such cases, Government intervention with suitable aid
is required.

Integrated Child Development Service is the pledge made
by the Nation and is being fulfilled through the
Integrated Child Development Services Projects set up
in the State.

Issued by :

Directorate of Social Welfare,
18th June Road, Panaji-GOA.

घडोवन हाडपाक सरकारान यत्न करपाक जाय. नाजाल्यार कायदयांतल्या पळवाटांचो उपेग करून कुळांक नाडपाचो कांय भाटकारांकडल्यान यत्न जावपाची शक्यताय न्हयकारपाक येयना.

ह्या कायदयान जरीय शेतां-जमीनी कुळांच्या मालीकीच्यो तरीय कुळांक जमिनी फुकट पडचेनात. त्या जमिनीचे मोल हे कुळांक फारीक करचेच पडतले. कुळांक हे मोल एक फावटीन फारीक करप शक्य जावचे ना. ताचे खातीर कितेय तरी खासा अशी येवजण तयार करपाक जाय की ज्या वरवी गरीब-सामान्य कुळांक हे मोल फारीक करताना कसले त्रास पडचेनात.

कूळ ही सरंजामशाही संस्था ना करून गांवगीच्या वाठारांतल्यान शाराकडे येवपी लोकांचे लोणे थारावन धरप आनी शेतां उत्पन्न वाडवप होय ह्या कूळकायदया फाटलो एक म्हत्वाचो उद्देश आसा. फाटली बारा-तेरा वर्सां सावन कूळकायदयाची पांचवी दुरुस्ती सुप्रीम कोर्टांत पडोन आशिल्ली. सुप्रीम कोर्टांत खंड वसुलीक स्थगती दिल्यान कुळां ही जमीनीची मालक जाल्ली. पूण ह्या काळांत शेतां उत्पन्न वाडूक शकले ना. गोंयांतली शेता ही आयज खर्चाक लागून परवडनात अशें सामान्य शेतकामत्यांचे मत आसा. आनी खुद्द सरकार लेगीत हे मान्य करता. सुप्रीम कोर्टांत खंड वसुलीक जरी स्थगती दिल्ली तरीय सामान्य शेतकामत्याक आपुण रावतल्या शेताचो मालक जातले हे तशें पटाय नाशिल्ले. भाटकार लोक आपल्या दुडवांच्या नेटार कायदो आपले वटेन वोडटले अशी भौसंख्य सामान्य शेतकामत्यांक भिरांत दिसताली. हेय उत्पन्न ना वाडपा फाटले एक म्हत्वाचे कारण आशिल्ले. अशें आसले तरीय तरनाटी पिळगी शेतांत वावरपाक अनमनता. शेतांत काम करपा परस एकाद्र्या ऑफिसात कारकुनी जाव प्युनाची लेगीत नोकरी ताका बरी दिसता. माड, कुळागर आनी काजू सोडले जाल्यार हेर पीकां गोंयांत परवडनात. ताका लागून गोंयात शेतां पडींग पडपाक लागल्यात. खाजन शेतांनी लागीच्या न्हंयेचे खारे उदक घेवन नुस्ते मारपाचे प्रमाण वाडत आसा. जशें एकदा खारें उदक शेतांनी हाडलें म्हुणतकच उपरान्त ही शेतां कांयमची निरपयोगी थारतात. गोंयांतले तरनाटे शेतांत वावरपाक अनमनतात हाचे एक कारण म्हण्टल्यार बैलांची जोतां, खोरे, कुदळ घेवन कष्ट करपाक ताका बेजार येता. गोंयातली शेतां ही कुडक्या पद्धतीन सगळीकडे विभागून गेल्ली आसात. ताका लागून तांत्रिक पद्धतीन शेता करप हांगच्या शेतकामत्याक शक्य जायना. शेतकामत्यांनी ही शेतां आपणा भीतर समजीकायेंन एकठांयच वांटून घेतल्यार शेतकामत्याक शेतां तांत्रिक पद्धतीन करपाक शक्य जातले. अशा तांत्रिक पद्धतीन शेता केल्यार शेतकामत्याचे कष्टय उणें जातले.

सद्या गोंयांत जायतेकडे कुळ मदेच पोटभांगेली करून दुसऱ्या कोणाकय खंड दिवपाच्या कबलातीचेर शेतां कसपाक दितात. हाका लागून कुळकायद्याक धनी जावन लेगीत ह्या कायद्याक खरेपणी कांयच अर्थ उराना. सद्या शेतकामत्यांखातीर जायत्यो सरकारी येवजण्यो आसात. पुण ह्या येवजण्याचो चड करून गिरेस्त शेतकाम-

त्याकच लाब जाता आनी शेतकामत्या खातीर आशिल्ले हे कायदे कागदारच उरतात. गोंयांत शेताचे उत्पन्न वाडवपाक उर्बा दितलो जाल्यार ल्हान-ल्हान शेतकामत्याखातीर वेगळ्यो येवजण्यो आंखूक जाय. शेताकामांत आवड निर्माण करपाक तरनाट्याखातीर येवजण्यांची आखणी करपाक जाय. शेतकामती ज्या शेतांत कष्ट करता ताच्या म्हेनतीच्या दुप्पटीन तरी ताचा ताका लाब जावपाक जाय. तरच शेतकामती-तरनाटी पिळगी शेतांत वावरपाक खोशयेंन येतलें.

गोंय हें धाकट्या व्हडल्या दोंगरांचो प्रदेश. काजूच्या झाडाक हांगा फावा ते वातावरण आसा. काजू बियाच्या गरक भायल्या देसांनी खुब मागणी आसा. काजूपामून काडपी हुराक आनी फेणी देसात आनी देसाभायर लोकप्रीय आसा आनी ताका बरी मागणी आसा. काजूच्या ह्या उत्पन्नाक लागून गोंयांक विदेशी चलनय मेळता. काजूच्या झाडाप्रमाणच कुळागरां आनी माडा खातीर हांगचे वाता-वातावरण फावा तशें आसा. कुळ कायदो कोर्टांत आसताना ह्या कायद्या संबंदान हांगचो शेतकामती दुबावीत आशिल्लो. तशेंच ह्या शेतकामत्यांनी अशा झाडांचे ते कसतल्या जमनीत उत्पन्न केलें जाल्यार हे शेतकामत्यानी तयार केल्ले उत्पन्न भाटकार व्हरतालो. आपुण वावरून भाटकार हे उत्पन्न व्हरता जाल्यार ते उत्पन्न तरी कित्याक करात अगो शेतकामती विचार करतालो. हाका लागून ह्या अशा उत्पन्नांत वाड जावक शकली ना हेय एक कारण आसा. पूण आता ह्या कुळकायद्यावरवी शेतावांगडाच काजू आनी माडाच्या बागाचो लाव जातलो तांचे कडल्यान आता व्हड उत्पन्नांची आस्त वाळगूक येता.

कूळ कायदयावरवी जमनीत कसतले शेतकामती तांच्या जमनीचे धनी जाले. पुण हाचे वांगडाच देवळां, चर्च आनी अशाच तरेच्यो धार्मीक संस्थ हांच्यो शेताजमिनी कुळांच्या मालकीच्यो जाल्यात तांचे उत्पादनाचे सादनच आता ना जालां. हाचेखातीर अशा संस्थांचे वेवार चलपाखातीर तांचेरय कितेतरीय उपाय येवजणाची गरज आसा.

कूळ कायदो हाडपाखातीर आदल्या म. गो. सरकारान म्हत्वाचो वावर केला हातूंत दुबाव नाच. पुण ही पांचवी दुरुस्ती विधानसभेत हाडच्या पयली सरकारातल्या आनी म. गो. तल्या जायत्या जणांनी आपुण आनी आपणाल्या मर्जीतल्या लोकांक ह्या कायदयाचो मार लागचो ना हाची फावाती खबरदारी घेतल्या अशें लांक स्पश्ट उलयतात. कुळकायद्याची ही पांचवी दुरुस्ती क्रांतीकारक जावन आसा हातूंत दुबाव नाच. पुण ह्या कायदयाचो लाब खऱ्यांनीच कुळांक करून दितलो जाल्यार अशें आपले वैयक्तीक सुवार्थ दवरून आपल्या फायदयाक कायदो जाय तसो घुवळावन ह्या कायदयाक मागीर कांयच म्हत्व रावचे ना. देखून ह्या कायदयाची कार्यवाही फावा त्या रितीन जावपाक जाय तरच ह्या कायदयाचे जैत थारतलें.

मीर्ग

दोन कविता

काळो कावळो

म्हज्या बापायल्या
पोन्या जर्मनमेक वाखराची
तिखट लखलखीत धार तशीच
हांगा सरत्या गिमांतली दनपार.
सगळेकडेन
जीवघेणी भगभगीत स्तब्धताय;
वाच्याचें शिटूक पान चुकून लेगीत हालना,
धोलना;
मळबांत दुर्वास कसो सुर्या पेटला
आनी ताच्या प्रखर श्रापान
खोलमेरेन भाजिल्ल्या धर्तरेचे भोग
शिमेभायर गेल्यात . . .
जाल्यारूय मात्शे कान दिवन आयकात :
अस्तमतेकडल्या अंत्राळांत,
कोनशाक,
अवचित माडूंक लागिल्ल्या कुपांक
निकतोच
हय-न्हयसो कंठ फुटला . . .
— मीर्ग
आतां पयस ना !

— शंकर रासाणी

(१)
क्रान्ती नवी नव्या काळाची
व्हांवता पूर अुदरगतीचो
घामा कश्टां म्हायज्ञातल्यान
सादता गाज अुत्क्रांतीचो
ध्वनी यंत्रांची ऋचा आधुनिक
जोडीत वता मनामनांक
मनशा मजगतच्यो वण्टी मोडून
घडयत पूल भावपणाचो

(२)
ईश्वरान हें विश्व निर्मिलां
नवलायानीं अुपाट भरिल्लें
तातूंत शिटूक मनीस निपजला
जशें कुवाडें सुटनाशिल्लें
मनीस आपणाक वळख नासतना
अर्थ जिणे व्हाडायत!
फायचे मनीस काव्य ईश्वरा
अेकाच ताळयान गायतले

— प्रकाश पाडगांवकार

इंडियेचो एकटो
काळो कावळो
येवरोपाचो भोंवणेरे गेलो !
आनी थंय वचून
सामको धवो फुल्ल जालो.
कांय तेपान
तो परत आयलो
काळ्या कावळ्यांक
हासूंक लागलो.
तांका नितळसाणेचे
धडे दितां दितां
एकदिस
चुकून ताणें
आपलें पडबिंब
उदकांत पळयलें !
आनी
आनी तो साप्प निर्शेलो
काळो कावळो
काळोच आशिल्लो

— भाळचंद्र गांवकार

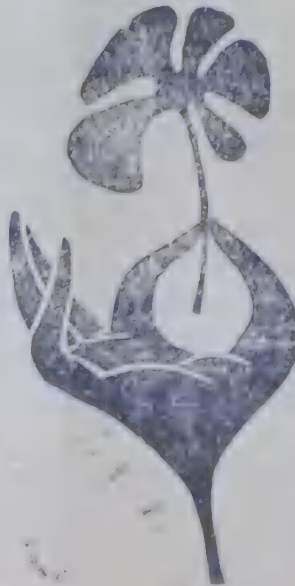
रिती जीण

जीण कशी सारू मोगा ?
तुजे विणे संसाराची !
काणी, कशी सांगू मोगा ?
सोपिल्या म्हज्या जिवीताची !

नशीबाक सदां दिता गाळी
दवरली म्हूण म्हाका जिवीत
मागता सदा देवा लागी
दिवक आत्म्या तुज्या शांती

जीण म्हजी एकसूरी
जगता हांव कशीतरी
तुजे विणे मागीर हांव
रिती जीण जगूं कशी ?

— धाकटू दा. परवार

कविता

(१)
पार्दीकाच्या फुला तुकां
माथ्यांत म्हज्या माळटलें
परमळ ताचो सगळें वाटेंर
फांकयत हांव रावतलें.

(२)
म्हजे न्हिदेंत
तुजें सपन
पिरया . . .
बेठेच तूं
किदचाक म्हज्या
गोपांत.

— अशोक शिलकार

गोंयची संस्कृताय तिगोवपाचे उपाय

— गिरीश भट
काझीवाडो-फोंडें

आयज पुराय जगभर-विंगड विंगड देशांत, थंयच्या लोकांत आपापल्या संस्कृतायेविशीं आस्था, जागृताय निर्माण जायत आसा. तांच्या राष्ट्रप्रेमान संस्कृताय मोगाचें रूप घेतलां. ह्या सांस्कृतीक वैशिष्ट्यां विशीं तांच्या जाल्ल्या उदरगती विशीं अभिमान जागृत जावन ताज्या राखणे खातीर-तांतूत आनी उदरगत घडोवन हाडपा खातीर तीं राष्ट्रां आनी थंयचे लोक सर्वार्थान प्रयत्न करीत आसात. त्याचबराबर आपल्या संस्कृतायेचो प्रसार जावचो ती हेर-राष्ट्रांक आनी थंयच्या लोकांक कळची, ताणीं ताची तोखणाय करची म्हणून तांचो वावर चला. आयच्या युगांत टेलिफोन, रेडीओ, उपग्रह दळण वळण, विमान आनी हेर वाहतुकीची आनी संपर्काची साधना निर्माण जाल्यात. ताज्या माध्यमान हेर राष्ट्राकडेन संपर्क करपा मेळता, थंय प्रत्यक्ष वचून थंयच्या संस्कृतायेचें दर्शन घेवपाक मेळता. हाका लागून राष्ट्रां राष्ट्रां आनी थंयचे लोक लागीं येवपाक लागल्यात. एकमेकाल्या संस्कृतायेचो अभ्यास करपाक लागल्यात तांतूंतल्या चित्र, वस्त्रकला, शिल्प आनी वास्तू कला, संगीत, अलंकार, नाट्यकला, पाकशास्त्र हांतूंतल्या बऱ्या गजालींचो आसपाव करून आपली संस्कृताय समृद्ध करपाक लागल्यात.

भारतांतूय आपल्या संस्कृतीविशीं ज्ञानदिवपाचें अभिमान जागृत करपाचे आनी संस्कृतायेचो प्रसार करपाचें काम व्हड प्रमाणांर सरकार, ताची माध्यमां, वेगवेगळ्यो संस्था-संघटना, कलाकार आनी जाणकार तशेंच सर्वसामान्य संस्कृती मोगी लोक करपाक लागल्यात. गोंय हेंवूय भारतीय संस्कृतायेच्या कमल पुष्पाची एक पाकळी आशिल्ल्यान गोंयांतूय अशा तरेचे काम सरकार, संस्था आनी जाणकार संस्कृती प्रेमींनी सुरू केलां. स्वातंत्र्या उप्रांत गोंयचे देशाच्या हेर वाठाराकडेन संमिलन जाल्ल्यान हेर प्रांतांतले लोक हांगा येवपाक लागले. तांच्याबराबर ताणीं तांची भास, रितीरिवाज उत्सव, रावपाची, जेवणाची, वस्त्र अलंकाराची पद्धती हाडली आनी ताजो विविधरंगी प्रभाव हांगाच्या संस्कृतायेचेर पडपाक लागला आनी ताकालागून जाणकार संस्कृतीमोग्यांक दिसपाक लागलां कि, ह्या धोक्यापासून वाटावपाखातीर आमी व्हड प्रमाणांर लोक जागृती आनी संस्कृतायेच्या राखणेखातीर जनआंदोलन उबारपाक जाय !

संस्कृताय हो प्राचीन शब्द संस्कार ह्या उतरावेल्यान आयला.

जशें हिऱ्याच्या खड्याक पैलू पाडतकीर ताजे रंगरूप बदलता, मूळ वाडता तशेंच खंयच्याय वस्तीचेर संस्कार, प्रयोग करतकीर ती संस्कृत जावपा लागता आनी तांतूतल्यान निर्माण जाता ती संस्कृताय मागीर तें कला, शिल्प, भाशा, वेस अलंकार साहित्य अशें खंचेय जिवीताचें आंग आसू. आनी ह्या मळार जशी जशी प्रविणताय येत वता तशी तशी संस्कृताय समृद्ध जावपा लागता. चिरंतन जावपा लागता !

संस्कृतायेचो इतिहास हो मनीस जातीच्या जल्मापासून सुरू जाला. कारण हात, पाय, तोंड सारक्या शरिराच्या अवयवांच्या आधारान आनी ताजो केंद्रबिंदू आशिल्ल्या बुद्धीच्या मार्गदर्शना खाल संस्कृतायेची उदरगत जाता. ह्या बुद्धीच्या मळार मनीस जात हेर प्राण्यांपरस कितली तरी सरस आसा. आनी हाका लागुनूच जिवमात्रांत सगल्या अव्वेरीक जल्माक येवनय ह्या बुद्धी श्रेष्ठतेच्या बळार, संस्कृतायेची प्रगती सादीत ताज्या परस हजारानी वर्सां आदीं ! जल्माक येवनूय अजूनय रानटी पांवड्यावर आसात. जल्मा बरोबरूच आदीमानवाक जगपाखातीर गरजो निर्माण जाल्यो. आनी बुद्धीच्या नेटार त्यो भाग्यतऱ्याच ताणे ताका सोबितकाय, उपयोगिता, टिकावूपा अशा वेगवेगळ्या पैलूंची जाड दिली. तांतूत तो सुदारणा करीत रावलो, नाविन्य भरशित रावलो. आनी अशारितीन मनीस जातीच्या उदरगती बराबरूच संस्कृतायेच्या विकासाचा प्रवास सुरू जालो. मनशाली पयली गरज म्हळ्यार अन्न, जे रानांतल्या झाडार जाल्ल्या फळांच्या आदारान तो पुराय करतालो. तांतूत सुदारणा करीत पशुपालन, शेती, बागायती अशा मार्गांन आयच्या वैविद्याकडेन पावला. आनी कृत्रीम अन्न लेगीत निर्माण करपाक लागला. दुसरी आवश्यक गजाल म्हळ्यार कपडो. तांतूत तर वेगवेगळ्या झाडांच्या पानापासून आनी जनावरांच्या कातडीपासून आयच्या वेगवेगळ्या झाडां, किड्या आनी प्राण्यापासून तयार केल्लो कपडो आनी कृत्रीम धाग्यापर्यंत ताणे मजल गांठल्या. निवारो जो पैलीं रुखाचेर वा गुंफांत रावून मेळयतालो. थंय ताणे मजली इमारती, विशाल नगरां आनी सुखसोयीची विंगड साधना निर्माण केल्यांत. मानसीक सुख मेळोपाखातीरूय ताणे चित्र, नाट्य, संगीत आनी हेर कलांची निर्मिती केली. ताच्या प्रगतीबरोबरूच सुखोप-भाग मेळत गेलो. जीव अदीक समृद्ध जायत गेली.

ह्या मनीस संस्कृतायेच्या प्रवासांत आमच्या राष्ट्रांत, भारतान आनी ताजेंच आंग जावन आशिल्ल्या गोंयानूय आपलो वांटो उखल्लो, आनी मनीस जातीक मुखसमृद्धी कडेन व्हरपाक हातभार लायलो. आयज जागतिक संस्कृताय आनी ताज्या उदरगतीच्या संदर्भांत भारत आनी गोंयचो हिस्सो खूप व्हड आसा. जसजसो काळ कुडें वता तसतसो मनीसय प्रगतीच्या मार्गान मुखार वता. नव्या गोष्टी निर्माण करता, आपणायता आनी वायट, कालबाह्य गजाली फाटी सोडता. संस्कृताय ह्याय तरेन बदलत वता. अशा भशेन ती बदलत वता. म्हणूनच ती टिकता, समृद्ध जायत वता. जेन्ना एकाद्रे उदक एकाच जाग्यार रावता तेन्ना ताजें कोंड जाता ताका घाण येवपा लागता. तांतूंत जीव जंतू जावपाक लागतात. आनी शेवट तें सुकून वता. उलट जें उदक व्हांवत रावता ताजी झर, व्हाळ, न्हय अशी उदरगत जायत तें महासमुद्राक वचून मेळता. संस्कृतायेचेंय अशेंच आसता आनी म्हणूनच चिनी संस्कृतायेप्रमाण भारतीय संस्कृतीय आपल्या हजारांनी वर्सांच्या इतिहासान वेगवेगळ्या काळाकडेन आनी त्यावेळच्या भौगोलिक आनी इतिहासिक परिस्थितीकडेन झूज दिवनय जिकली. उदरगत करीत रावली. समृद्ध जायत गेली. उलट इजिप्शियन, सुमेरियन असिरियन सारक्यो तितल्योच प्राचीन आनी समृद्ध संस्कृतायो काळाप्रमाण बदलत आनी व्हांवत न राविल्ल्यान काळाच्या प्रचंड ओघांत नश्ट जाल्यो. पैलींच्या काळांत वेगवेगळ्या देशांत, लोकांत भौगोलिक अंतर आशिल्ले. प्रवास आनी संपर्काच्या साधनाचो अभाव आसलो. एकमेकांभितर सांस्कृतीक देवाण घेवाण व्हड प्रमाणावर जायना आशिल्ली ताका लागून आपल्या संस्कृतायेविशीं मोग अभिमान श्रेष्ठतेची भावना निर्माण जाताली. ही संस्कृताय सांवाळपाखातीर सर्वस्वाचो त्याग करपाची वेळ पडल्यार प्राणमुद्रा ओपपाची जिद्द निर्माण जाताली. हातूंतल्यानूच ह्या संस्कृतायेचो विकास जातालो. अशा तरेन दर राष्ट्राच्यो वेगळ्यो सांस्कृताये निर्माण जाल्यो. दर प्रांताच्यो, दर धर्माच्यो जमातीचीं विगविगड सांस्कृतीक वैशिष्ट्यां तयार जाली. वेस, अलंकार, भाशा, रिती रिवाज, परंपरा, जेवण खाण, कला हातूंत वेगळेपण निर्माण जालें. वैशिष्ट्यांतल्यान विविधता वाडत गेली.

गोंयच्या संस्कृतायेचो इतीहासूय भारताच्या आनी गोंयच्या इतीहासा इतलोच पोरनो आसा. पारंपारिक आख्यायिकेप्रमाण गोंय म्हणजे पैलींचें अपरान्त वा कोंकण. भगवान परशुरामान ५००० वर्सांपैली बाण मारून दर्या हटोवन निर्माण केलें. पुण इतिहास संशोधनाच्या नवनवीन साधनांक लागून प्राचीनतायेर जो नवो उजवाड पडता ताका लागून गोंयाक निदान १०००० वर्सांची फाटभूंय आसा अशें दिसून आयलां. गोंयांत आर्य आनी तांची संस्कृताय येवपा पैलीं द्रविड संस्कृताय वसताली. ताज्या पैलीय गौड, कोल सारक्या जमातीचे लोक हांगा जावन गेले. ताणी आपापली संस्कृताय ताज्या सगल्यामळावेल्या वैशिष्ट्यांसैत निर्माण केली, समृद्ध केली. ताज्याय पैली हांगा अँस्ट्रॉइड्स, निग्रॉइड्स, नोमॅड्स सारक्यो जमाती आपल्या सांस्कृतीक वैशिष्ट्यांसह रावन गेल्या. ही वैशिष्ट्यां ताणी शेंकड्यानी, हजारांनी वर्सा हांगच्या

मातींत रुजयलीं. आजूय ताजे अवशेष दिश्टी पडतात. गोंयांत येवपी दर एक नव्या जमातीन आपल्या बाहुबलाच्या नेटार युद्धांत पैलींच्या जमातीक हारोवन तांची संस्कृताय नश्ट केली. तांका आपले गुलाम केले. त्याच वेळार तांच्या संस्कृतायेतल्यो बऱ्यो गजाली घेवन आपल्या संस्कृतायेच्या समृद्धींत भर घाली. नंतरच्या इतीहासांतूय इस्लामी, बौद्ध, जैन, परशियन, ख्रिस्ती, ज्यू लोक गोंयांत आयले ताणी तांच्या संस्कृतीक वैशिष्ट्यांची भर गोंयच्या संस्कृतायेत घाली. ह्या भायर सुमेरियन, इजिप्शियन, असिरियन, जपानी आनी चिनी संस्कृतायेचो प्रभावूय आमच्या संस्कृतायेर पडला. म्हणूनच अमुक एक जमात हीच हांगची मूळ जमात. तेच मूळ गोंयकार आनी तांची संस्कृताय हीच गोंयची खरी संस्कृताय असो दुराग्रह आमी धरपाक शकनात. ह्या सगळ्या संस्कृतायेतली जीं वैशिष्ट्यां, बऱ्यो गजाली आमी आपणायल्यो आनी तांतूंतल्यान जो संस्कृताय निर्माण जाली तीच गोंयची खरी संस्कृताय.

खंयच्याय संस्कृतायेच्या समृद्धींत थंयच्या वाठाराच्या भौगोलिक स्थितीचो वांटो म्हत्वाचो आसता. जगांत लोकवस्ती आनी संस्कृती न्हंयच्या दर्याच्या देगेरूच व्हड प्रमाणार वाडली, समृद्ध जाली अशें आमकां दिसतालें. गोंयूय अरबी दर्याच्या देगेर वसलां. मांडवी, जुवारी सारक्यो न्हंयो हांगा वर्सूयभर व्हांवतात. फाटल्यान सह्याद्री सारको घनदाट पर्वत आसा. फळाफुलांनी, पशू पक्षांनी भरिल्लो पांचवोचार असो हो प्रदेश गोंयच्या संस्कृतायेची कमळ फुलाची सैमही एक पाकळी. ह्या सह्याद्रीन गोंयचेर सदांच आपलो वरद हस्त दवरला. ताज्या तोंडातल्यान उगम पाविल्ल्यो न्हंयो गोंयची शेती बागयती शिंपून गोंयकाराची भूक भागयतात. सह्याद्रीच्या पायाकडलें जंगल विविधरंगी फळाफुलां औषधोपयोगी, उद्योग आनी घरोपयोगी झाडांपेडांनी भरलां. एका काळार गोंयचो ५० टक्के वाठार जंगलानी व्यापिल्लो. भरपूर पडपी पावमालागून उदकाची टंचाय जायना दुकळ, भूकमार पळोपाक मेळना. ताच्यान हांगाचो परिसर निवळ उरता, लोकांचे आरोग्य बरे दवरपांतूय ताजो वांटो आसा. हांगा प्रदूशन बाधना हांगा सायल, शिसम सारके श्रीमंत रुख, वाग, हस्ती सारके प्राणी, मोर, कोगूळ सारके पक्षी जागा-मागांनी मेळतात. हुंवार, भूयकंपा सारक्यो सैमिक आपत्तीय हांगा केन्नाच येनात. दर्याय वादळ, पूर सारकीं अरिष्ठा हाडपा बदला वेपार उमीद, झुज-देसराखण आनी नुस्तेमाच्यांक मदतच करता. हांगा भात, उस, नाचणी सारके पीक, काजू, आंबे, पणस, नाल्ल, सुपारी सारकी फळां, जाशे, ओवळां, अशोक, सुरंगा हातो सारकी फुलां चंवरतात, फुलतात. हांगाची जमीनूय लोखंड, मँगनीज सारक्या भूसंपत्तीन भरल्या आनी लोकांल्या पाटाक आदार दितात. हांगाच्या पांचवेचार कुरणानी गाय, म्हशी, बकरी सारके पशुधन समृद्धीन नांदता. हाका लागूनच भारताच्या वेगवेगळ्या वाठारांतल्यान विगविगड जमातीतले लोक येवन हांगा वसत गेले. अरब, फ्रांसी, पुर्तुगेज, इजिप्त, आफ्रीका सारक्या भायल्या राष्ट्रांतले लोकूय गोंयाकडीन आकर्षित जाले. वेपार-उदीमाच्या निमतान, साम्राज्य वाडोवपाच्या निमतान आपलो रंगीबेरंगी संस्कृताय घेवन

हांगा आयले. गोंयच्या संस्कृतायेत भर घालीत रावले. अशा ह्या गोंयच्या सैमाची राखण आमी करपा जाय. पूण कांय स्वार्थी लोकांक लागून हांगची वनसंपत्ती काबार जावपा लागल्या न्हंयेंत मीनाची माती गेल्ल्यान ह्यो दुपित जावपा लागल्यात. ताजी पात्रां भरिल्ल्यान हुंवार येवन भोवतणचो प्रदेश नश्ट जावपा लागला. रोगराय येवपा लागल्या. पावस उणो जाल्ल्यान पिवपाक, शेताक उदक उणे जावप दुकळ पडपाक लागला. वन्य प्राणीं, वनसंपत्तीं नश्ट जावपाक लागल्या. दर्यातली मस्यसंपत्ती आटपाक लागल्या. औद्योगिक कारखाने, इंधनयुक्त वहाना हाज्यान हवेचे आनी ध्वनी प्रदूषण जावपा लागला. हें टाळपा खातीर रानां मारप पुरायेन बंद जावपाक जाय. मीन काडपाचें प्रमाण कमी करपा जाय. त्या जाग्यार न्हंयच्या आनी दर्यादेगेर झाडां लावन न्हंयेंत व्हावून वचपी मातयेचे प्रमाण कमी करपा जाय. जमनीची धूप थामोपा जाय. वेगळ्या वेगळ्या प्रकारच्या उद्योग, घरगुती वापराच्या आनी ओखदा उपयोगी रूखांची आनी रोपांची लागवड जावपा जाय. प्रदुर्शणा करपी उद्योगाचेर बंदी हाडपा जाय. दर्यादेगेर व्हड व्हड हॉटेला उबारपाक, दोंगराच्या तेंकशेंर वा दैवतेर बांधकाम करपाक, दोंगोर कातरपाक, दर्यादेगेर खणपाक बंदी हाडपा जाय. टॉल्सांनी नुस्ते मारप, भूंय-खंडा भितर स्फोट करप बंद जावपा जाय. हाजेर नदर दवरपा-खातीर गोंयच्या निसर्ग संपत्तीचें सर्वेक्षण आनी चित्रीकरण करपा जाय.

गोंयच्या संस्कृतायेचे दुसरें आंग म्हळ्यार हांगची कलासंपत्ती. फाटली शेंकड्यानी वर्सां संगित, चित्र, शिल्प, न्हय, नाट्य, वास्तुकला ह्या क्षेत्रांत गोंय भारताक मोलाचो हातभार लायत आयलां. गोंयची आनी भारताची किर्त जगांत वाडत रावल्या. पुण आयच्या सुखासीन, कमी श्रमाच्या जिवनाच्या आवडीक लागून ह्यो कला संपादपाखातीर तपश्र्वर्या करपाक कोणूय तयार ना. ह्यो कला आता नश्ट जायत चल्ल्यात. पैली तेपार देवस्थानां, राजेरजवाडे, श्रीमंत कलाप्रेमी कलेक आश्रय आनी प्रोत्साहन दितालें. आतां तें कमी कमी जायत चल्लां. विदेशी कलांचोय प्रभाव वाडत चल्ला. हें टाळपाखातीर कलाक प्रोत्साहन दिवपी संस्था संघटनांची व्हडप्रमाणांर स्थापना जावपा जाय. लोकांत कला प्रेमाविशीं जागृताय करपाक जाय ताका सरकार देवस्थान, श्रीमंत कलाप्रेमीनी प्रोत्साहन दिवपा जाय कलेचे वेगवेगळे गेलू कलाकारांचे अणभव, जिवीत हांचे ध्वनीमुद्रग आनी चित्रिकरण जावपाक जाय. शिल्पाचे, वास्तुकलांचे वेगवेगळे नमुने, चित्रां, नाट्य प्रयोग, नृत्यकलां हाजे चित्रिकरण करपा जाय. पारंपारीक लोककला, लोकनृत्य लोकसंगीत-जशे धालो, फुगडी, रणमाले, पेरणी जागर, हांचोय असोच संग्रह करपा जाय चित्रकला आनी हेर हस्तकलांची प्रदर्शना गांवागांवानी जावपा जाय. ह्या कलांक वर्तमान पत्रां, रेडीओ, दूरदर्शन ह्या माध्यमा वतीन प्रोत्साहन आनी प्रसिद्धी मेळवा जाय. नव्या होतकरू कलाकारांक आर्थिक आनी हेर प्रोत्साहन, साधन सामुग्री मेळपा जाय. शिल्पकला, वास्तुकला हांचे पोरेने नमुने, तोडपाक बंदी हाडून राखून दवरपा जाय. नवीन घराच्या, शाराच्या वा उद्योगाच्या बांधकामांत गोंयच्या पारंपारीक-सैम आनी भुगोलाकडीन सूसूत्रताय आशिल्ल्या वास्तु

रचनेचेर भर दिवपा जाय गोंयचे शिल्प, चित्रकला आनी हेर कलांची प्रदर्शना भारतांत आनी विदेशांतूय जावपा जाय ह्या कलांक प्रोत्साहन दिवपा खातीर गांवागांवानी सर्ती जावपा जाय भायर जावपी नव्यानव्या प्रयोगांची माहितीय तांका मेळपा जाय त्या खातीर भायल्या तज्ञांकूय प्रशिक्षण दिवपा खातीर हाडपा जाय.

खेळांमळार गोंय पैलींसांन फुडें आशिल्लें बुद्धीवळ, कुस्ती, फुटबॉल, पेवपांकला फाशां खेळ हांतूत गोंयच्या खेळप्यानी नांव कमायिल्लें आनी आतांय ते गोंयची किर्त वाडयत आसात तांकां उमेद दिवपा खातीर गांवागांवानी मैदानां आनी खेळां साधना उपलब्ध करून दिवपा जाय. नव्या नव्या भुरग्यांक प्राविण्य मेळोवपा-खातीर प्रशिक्षण, उपयुक्त आहार आनी हेर सवलती मेळपा जाय. नव्यो खेळा संस्था स्थापनाक आनी तांच्यामार्फत विंगड विंगड खेळांसर्ती आयोजित करपाक प्रोत्साहन मेळपा जाय. ह्या खेळप्यांक देशविदेशांतल्या सर्तींत वांटो घेवपाक सरकारान पात्र दिवपा जाय तशेंच भायल्या नामनेच्या खेळगड्यांचो प्रात्यक्षिकां हांगा घडोवन हाडपा जाय. क्रिडा सर्तींचे राष्ट्रीय आनी आंतरराष्ट्रीय स्तरार आयोजन करपा जाय आनी भायल्या प्रशिक्षकांक प्रशिक्षण दिवपा-खातीर आपोवन हाडपा जाय.

साहित्य बरोवप्यांक आनी वाक्कांक प्रोत्साहन दिवपाखातीर गांवागांवानी वाचनालयां स्थापनाक जाय देश विदेशांतले विंगडविंगड भाशांतले साहित्य हांगा उपलब्ध करपा जाय होतकरू साहित्यिकांक उमेद दिवपाखातीर साहित्य मेळावे, प्रशिक्षण शिबीरो, बरौपासर्ती, संमेलना हांगा घडोवन हाडपा जाय. साहित्यिक संस्था स्थापनाक, नवनवीं मासिकां, पुस्तकां प्रकाशित करपाक सवलती दिवपा जाय. श्रेष्ठ साहित्याक तस्त्रिपां दिवपा जाय. हेर राज्यांतल्या आनी विदेशांतल्या साहित्य चळवळीचो अभ्यास करपाखातीर त्या राज्यांत आनी देशांत साहित्यिकांचे दौरे आयोजित करपाक जाय राष्ट्रीय आंतरराष्ट्रीय मेळव्यांत वांटो घेवपाखातीर प्रोत्साहन मेळपाक जाय. नव्या होतकरू साहित्यिकांचे साहित्य प्रसिद्ध करपाखातीर आनी चडांतचड लोकांमदीं हे साहित्य पावोपाखातीर स्वस्त आवृत्त्यो काडपा जाय. हेर राज्यांतल्या आनी राष्ट्रांतल्या नामनेच्या साहित्यिकांक मार्गदर्शन करपाखातीर हांगा आपोवन हाडपाक जाय.

नाट्यकला, चित्रपट हांका प्रोत्साहन दिवपाखातीर रेडीओ, दूरदर्शनाचेर प्राधान्य दिवपा जाय. गांव आनी राज्य पातळीर नाट्यसर्ती आयोजित करपा जाय. जैतिवंत नाटकाचो प्रयोग गांवा-गांवानी घडोवन हाडपा जाय. नाट्यप्रयोग करपी संस्थांक आर्थिक आनी हेर आदार दिवन प्रोत्साहन दिवपा जाय. राज्याभायर जावपी स्पर्धांनी आनी हेर कडेन वेवसायिक प्रयोग करपाखातीर पालव दिवपाक जाय. नाट्य आनी एकांकिका बरौपाच्यो सर्ती दवरपा जाय. नाटकाच्या मळावेल्यो सुविधाय तांका उपलब्ध करपा जाय. देशाभायरूय तांचे प्रयोग दवरपाक जाय. देशविदेशांतल्या नामनेच्या तज्ञांक आपोवन तांकां प्रशिक्षण दिवपाक जाय. चित्रपट महामंडळ स्थापून ह्या क्षेत्रांतल्या दर मळावेलें तंत्र शिक्षण आनी हेर सोयी उपलब्ध करपा जाय. ह्या चित्रपटांक, कलाकारांक सर्ती घेवन

पुरस्कार दिवपा जाय. राष्ट्रीय, जागतिक मळावेल्या चित्रपट महोत्सवांत वांटो घेवपाक संदी दिवपा जाय. कर सबलत आनी हेर नुविद्या दिवपा जाय.

पाककलेच्या मळारुय गोंयान पैलींच्यान नामना जोडल्या. गोंयच्या बोटलेंरांची कितें विदेशांत आनी देशांतल्या व्हडव्हड हॉटेलांनी पावल्या. हांगाच्या विविध पाक प्रकारांत प्रसिद्धी आनी लोकमान्यता मेळोवन दिवपाखातीर हांगा प्रशिक्षण संस्था उबारून नव्या भुरग्यांक प्रवीण करपा जाय. ह्या खाद्यपद्धतीची प्रात्यक्षिकां गोंयामायर आनी विदेशांतूय करून हेर लोकांक ताणी माहिती करून दिवपा जाय. हेर राज्यांनी गोंय महोत्सव घडोवन हाडून थंय गोंयची वेशभूषा, वस्त्रालंकार, संगीत, नाट्य, नृत्य, हेर पारंपारीक कला आनी वाद्य, इतिहास, राज्यविकास आनी पर्यटन पर्यटन स्थळां हांचे दर्शन घडोवन हाडपाक जाय. गोंय दर्शन, प्रवासीयात्रा आयोजित करपाक जाय. मध्याच्या काळांत लोकांक पश्चिमात पद्धतीच्या खाद्यप्रकाराची गोडी लागल्या. तांका गोंयच्या अन्नाची रुची लागपाखातीर प्रयत्न जावपाक जाय. ह्या अन्न प्रकाराची माहिती दिवपी पुस्तकांय छापपा जाय.

गोंयच्या वास्तुकलेचेर पोर्तुगीज, महाराष्ट्रीयन, रोमन, ब्रिटीश वास्तुकलेचो तर खास करून देवळांचेर इजिप्शियन, सुमेरियन बांधकामाचो प्रभाव दिसून येता. ताका लागून गोंयचें वास्तुशिल्प हेर भारतीय वास्तुपरस वेगळीं अशीं उठून दिसता. हें नमुने सांबाळून दवरपाक जाय.

गोंयची हस्तकला, लाकूड कोरीवकाम, पितळ, भांगर बांबू काम, वस्त्रकलाकुसर काम, विणकाम पैलींच्यान देशविदेशांत प्रसिद्ध आसा. पूण आतां ह्यो कला लुप्त जायत आसात. तांका प्रोत्साहन मेळपाखातीर प्रशिक्षण केंद्रां उबारपा जाय. थंय आधुनिक साधनां, पैसो आनी तंत्रज्ञान उपलब्ध करपा जाय. ताची माहिती दिवपी पुस्तकां छापपाक जाय. उत्पादन केंद्रां स्थापपाक जाय. देश-विदेशांतली माहिती आनी तंत्रज्ञान तांकां मेळोवन दिवपा जाय. तांच्या कलेची प्रदर्शना गोंयामायर आनी देशामायर घडोवन हाडपा जाय. विक्री केंद्रां स्थापून देशांत आनी विदेशांत व्हड प्रमाणार विक्री जातली ह्या खातीर प्रयत्न करपा जाय. तांकां कच्ची म्हाल उपलब्ध करून दिवपा जाय. कलाकारांचे जिवीत, अनुभव हांचे चित्रिकरण फुडल्या पिळगेखातीर करपा जाय. नव्या कलाकारांक प्रोत्साहन मेळपाखातीर सर्ती घडोवन हाडपाक जाय. संशोधन केंद्रां उबारपाक जाय.

गोंयची वेशभूषा, वस्त्रां लुगड, अलंकार हांचेर पवित्रमेचो प्रभाव आसलो तरी स्थानिक परंपरेचें दर्शनूय हांगा घडला. ह्या पोशाकाक प्रतिष्ठा मेळोवन दिवपाक जाय. गोंयांत ते पोशाक तयार करपी उद्योगांक सगल्यातरेची मदत, प्रोत्साहन मेळपा जाय. हांगाचे पोशाक हे हांगच्या हवामानाक सैमाक पोशक आसतात. ताचे वापर वाडोवपाखातीर यत्न जावपा जाय.

गोंयचे धार्मिक उत्सव, चालीरिती, परंपरा, लग्न आनी हेर विधी, लोक नृत्य, लोकसंगीत, लोकवेद, जिवित पद्धती हाचे चित्रिकरण करून दवरपा जाय. ताची माहिती देशविदेशांत प्रदर्शनाद्वारा करपा जाय. ताची माहिती दिवपी पुस्तकां छापून ताची विक्री घडोवन हाडपा जाय. रेडीओ, दूरदर्शन द्वाराय तांकां प्रसिद्धी दिवपाक जाय. ताचो अभ्यास करपाखातीर केंद्रां स्थापपा जाय. तांतुंत आधुनिक गरजेच्यो सुदारणाय घडोवन हाडपाक जाय.

ह्या बरोबरेच, गोंयच्या संस्कृतायेतल्यान आयिल्ल्यो वायट गजाली, अंधश्रद्धा, वायट प्रथा, पैस करपा जाय. हिंसाचार, व्यसनाधिनता, जातीप्रथा, धर्मभेद, अस्पृशता नश्ट करपाखातीर लोकजागृती घडोवन हाडपा जाय. सुखलोलपुता, पैशाचे वाडतें प्राबल्य, ह्या खातीर कसलोय मार्ग आपणवपाची तयारी नश्ट जायत वचपी नैतिकमूल्यां हांकां आळाबंद हाडपाखातीर प्रोत्साहन दिवपा जाय. भुरग्यांचेर सानपणातच संस्कार करपाखातीर संस्कार केंद्रा उबारपा जाय. ह्या खातीर धार्मिक, सामाजिक, शैक्षणिक संस्थांचे सहकार्य घेवपा जाय. गुंडगिरी, भ्रष्टाचार, अनाचार, अन्याय पैस करपाखातीर लोकसंघटना उबारपा जाय. जागृती घडोवन हाडून त्याविरुद्ध झुजपाक जाय. ज्ञानी, जाण्ट्यांचो मान राखप, बायलां-भुरग्यांक, दुर्बलांक बरी वागणूक, प्रेम सहकार्य दिवपाक जाय.

गोंयचें पारंपारीक शेती, बागायती, फलोद्यान, फुलां लागवड, नुस्तेखारी, नौकानयन, पशुपालन ह्या उद्योगांक प्रोत्साहन, आर्थिक आनी हेर प्रकारचो पालव मेळपा जाय. तांच्यो सहकारी संस्था उबारपा जाय. तांकां आधुनिक तंत्राचे प्रशिक्षण दिवन उत्पादन वाडीखातीर प्रयत्न जावपा जाय. तांच्यो अडचणी सोडोवपाखातीर, विक्री वाडोवपाखातीर प्रयत्न जावपा जाय.

गोंयच्या सांस्कृतायेच्या साळकाच्यो ह्यो दरेक पाकळ्यो ताज्यो आनी टवटवीत दवरपा जाय. मागीर आपल्या सौंदर्यान, परमलान हें रंगीबेरंगी फूल भारतीय संस्कृतायेच्या हांगांत हजारांनी वर्सां अमर उरतलें. आनी भोवतणच्या लोकाक मुदयेतलों थिक कशें आपलेवटेन आकशित करीत रावतलें.

—□—

साहित्य अकादमी पुरस्कार लाभलेले पुस्तक— सौश्याचे कान

— शैलेश सरदेसाय
मळें, पणजी

खं यच्याय पुस्तकाक साहित्य अकादमी पुरस्कार फावो जावप हो ताजो व्हड भौमान. पूण कांय थोडी पुस्तकां अशी आसात की जांका हो पुरस्कार मेळतकर त्या पुरस्काराचोच भौमान जाता. चा. फ्रा. दिकोंस्ताचे 'सौश्याचे कान' हें अशेच अक पुस्तक. सोबीत सुंदर आनी साध्या अशा मंगळुरी कोंकणीन आनी देवनागरी लिपयेन बरयल्ल्या ह्या पुस्तकाक ह्या वर्साचो साहित्य अकादमी पुरस्कार फाव जाला.

सौश्याचे कान हें अक सुपुल्लेच पुस्तक. तांतूतल्यो कविताय ल्हानश्योच पुण ह्या कवितांत जिणेचो जो अर्थ भल्ला, तो मात ल्हान न्हंय. मनश्याच्यो वेगवेगळ्यो भावना, राग-मोग, आशा-निराशा, खंत आनी खेद हांचे बागीक साणेन केल्ले वर्णन हांगा वाचूंक मेळटा. दर अक कविता अक खोल अर्थ घेवन जल्माक आयल्या. ती वाचतल्याच्या मनांतल्यान काळजान देंवतां, थंयच अुरता.

सध्याच्या काळांत जेन्ना खुबशी कोंकणी कविता आमकां गद्याकडे बागवल्ली दिसता, चा. फ्रा. चीं कविता मात आपली लय आनी आपलो ताल सोडीना. दर अका कवितेक हांगा खाशेले रुप आसा. वाचपी ह्यो कविता सहज चालीर म्हणूंक शकता. साध्दी आसून गंभीर, विचारी आनी गंभीर आसून साध्दी अशे ह्या कवितांचे आगळे वेगळे, अप्रूप रुप.

आपल्या सोदना-२ ह्या कवितेंत वावराड्याचे दुख उक्तायतना कवी म्हणता,

'वावराड्या, तुज्या पोटाक मिरी
दोळ्यांत सदां दुखाळ अरी
दुख भोगतना सुख लाभाना
भांगराची तरुय सुरी ती सुरी'

ही अतरां पळोपाक सामकी सादी, तीं चालीर म्हणू येता, तोंडान घोळव येता. पुण संवसारांतल्या सगल्या वावराड्यांचे दुःख उक्तावपाची शक्त तांच्यात आसा. वाचप्याक विचार कलंक लावपाचो तांक तांका आसा.

आपल्या 'मिठाकण' ह्या सोबीत कवितेंत कवी बरयता

दी गा म्हजी मिठाकण
तुज्या अुदकान खिरल्या
निरास जाल्या म्हजी जीण
पेज अळणी उरल्या

ह्यो ओळी वयर वयर पळेल्यार खुब साध्यो. पूण बारीक नदरेन पळेल्यार तांतून जिणेचो व्हड अर्थ भल्ला अशे दिसून येता.

ह्या पुस्तकाचे आनी अक व्हडपण म्हळ्यार मंगळुरी आसूनूय गोंयकार वाचप्याक ताची आडखळ येना. ह्या कवितेंताच्यो भावना साध्या मनशांच्यो त्यो वाचप्याक आपशींच समजता. वेगळ्यो समजून घेवच्यो पडना.

आपल्या अका मोगाच्या कवितेंत कवी म्हणता,

'भीतीविणें गीत गांवयेत आसले
ओंट तुगेलो चुंबनसो
राग नाका म्हाका नवल दिसले
मोग कलं तुजो लिपूनसो'

आसले-दिसले, चुंबनसो-लिपूनसो ह्या अतरांनी कवितेक अक लय दिल्या आनी तिजी रुच वाडयल्या.

आपल्या 'आशा' ह्या कवितेंत कवी मोगाक सांगता,

'आशेनाका काळजाक मोगा, मोगाक गिरायक आसत
खरशेनाका फांत्यापारार, दिसाक काळोख दिसत
आशेनाका काळजाक मोगा, ओंठ वोगो लासत
खरशेनाका खाडकेखाला काळीज लेगून भेंसत'

मोगाच्या काळजाआशेचे हे सोबीत वर्णन मनशाच्या काळजान खोल रिगता.

चा. फा. ची ह्या पुस्तकांतली 'मामयेचो मायामोग' ही सगळीच कविता हांगा वरवपासारखी...

माम जेन्ना गोट्याक वेता
अर्दो तांबयो हाडटा
मामी जेन्ना गोट्याक वेता
तांबयो भरून हाडटा.
माम मिसता आवंस्सपणा
अर्दो तांबयो गिळटा
मामी मिसता माया मोगान
आपले इल्ले पिळटा.

हों कविता वाचून कोणांक ती अश्लील काय दिसत. पुण ती मारी काय वायट, श्लील कांय अश्लील हे वाचप्याच्या मनाचेर आसा. कवी मात सामक्या साध्या शब्दांनी अेक मोगाळ कवीत रचून गेला.

'खरस' ह्या आपल्या आनी अेका कवितेंत कवी साव्यो गोष्टी करूंक मेळना जावन ताका कशी खरस येता ताजे सुरबूस वर्णन करता.

'निळनिळे तळे, तळ्यांत ल्हारां उफेवंक आशेलो
आडसर सोण्णा उफेवन गेली, हांव खरशेलो.
जिणयेची नवलां, गुसपटी सवलां समजूक आशेलो
दुवळी समजूक सकली, हांव खरशेलो.

'कोडियाळच्या बशीनी' ह्या कवितेची सुरवात पळेया,

'हांव जेन्ना
कोडियाळच्या बशीनी चडटा
म्हज्या मुरग्यांची
म्हज्या बाळांची
म्हज्या बायलांची
सगळ्यांची आशा सोडटा.

बशींतल्या गर्देचे सगळे रुप ह्या ओळींनी दोळ्यांमुखार येता. 'चार चोंवगा मान ना' ही आनी अेक सोबीत कवीता विचार करपाक लावणी. कवी सांगता

'कोंकणीचो कवी हांव जातात म्हजी सोभाणां
मल्ल्या आदी करोत आसत मड्यावरी रुदाना
तरी वावा आयकात म्ह का
जेवणाक केदी पान ना
चार चोंवगा मान ना

सगळ्यांच्या कानार आयिल्ली चाफांची अेक सुंदर कविता 'आडकुलो गो बुडकुलो' ह्या पुस्तकांत आसा. बटाट रोयल्यार बटाट आनी कांदो रोयल्यार जर कांदोच जाता, जाल्यार अजापान कवी विचारता

भावोजी जर
आमचो जाल्यार
बायक कसो
फिरंगी जाता ?
कसो ? कसो ? कसो ?

ह्या प्रस्नाचे उत्तर दिवपाच्या भानगडीत कवी पडना.

या पुस्तकांतल्यो आनी कितल्योच कविता हांगा बरोव येता. पूण त्या सोबीत पुस्तकाची खरी वोळख ते पुस्तक वाचल्यारूच जातली. कवीचे उत्फरके, उमेदी, उमाळे हांचे दर्शन घेवपाक पुस्तकूच उगडचे पडतले. अेकीकडे कवीन आस्त परगटायल्या-

आमी बाबडी कोंकणी वाळां शिंपल्या तरी चोंय मळां
नेत्रावती जुवारिचां मोग बडो सदा.

'इजाबेलाच्या घोवागेर' कवितेंतले वाय इजाबेल सायबाक होरायता,

सायबा भोगेस सावेरा
मर्याद म्हजो उदय तूं
देवागेले अजाप करून
पोट म्हजे जिरय तूं.

'रात रात रडलां' कवितेंत म्हणटा-

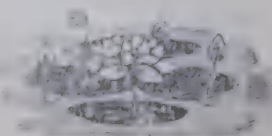
रात रात रडलां, आकांताक पडलां
मळबावेलें नेकेर म्हजे खंयसर तरु झडलां

'आजूचे तशे' या कवितेंत कवी म्हणटा,

पूण गे सांगूक लजशी
हरशीं पोरसांत जायते आसता
फाटीक म्हज्या सैतान लागला
आजूच हितलांत कोलो रिगलां
... ..
... ..
हरशी दुडू खुबसो आसता,
आजूच बाँल्साक बुराक पडला.

या सोबीत पुस्तकाची वोळख करून दिवपाचो हो अेक ल्हानसो यत्न. ह्या पुस्तकाचे प्रस्तावनेंत अेकीकडे डॉ. मनोहरराय म्हणतात, 'चा. फा. चे कवितेचेर उलयत तितले थोडे.' म्हाका दिसता, तांच्या कवितेचेर बरयत तितलेंय थोडें. म्हणू येता, हे अेक अपूर्वायेचे पुस्तक, ज्याका फाव जावन साहित्य अकादमी पुरस्कार धन्य धन्य जातलां.

-५५-

गोंयची संस्कृताय तिगोवपाचे उपाय

— निळकंठ म्हणकार
दवर्ली, मडगांव.

भारतीय संस्कृतायेचो आत्मो आशिल्ली, वेगवेगळ्या प्रदेशाची आनी वेगवेगळ्या रुपांनी दिसून येवपी ही संस्कृताय म्हळ्यार भारतीय संस्कृतायेचीच आंगां जावन आसात.

संस्कारांनी युक्त देश—काल आनी विशिष्ट लोकसमुह (पंगड) हांच्या जिवीत पद्धतीचे दायज वा परंपरा म्हळ्यारच संस्कृताय. मागीर ती खंयच्याय देशाची, प्रांताची आसूं वा खंयच्याय एका विशिष्ट घरांतल्या व्यक्तीची आसूं. ही संस्कृताय सांबाळपाचे काम फाटल्या पिळगेकडल्यान फुडले पिळगेकडेन वता.

खंयच्याय संस्कृतायेच्या फाटलीं दोन परस्पर विरोधी कारणां दिसून येतात. तीं म्हळ्यार मनशाक संस्कृताय घडयता आनी संस्कृताय मनशाक घडयता. मनशानूच मनशाखातीर केल्ली योग्य अशा संस्कारांची वाट म्हळ्यार संस्कृताय. संस्कृताय आमच्या जिवीता—संबंदीचे सगळे नेम थारायता. आमचो भेस, जेवणा—खाणाच्यो पद्धती, आमचे संबंद, आमचें शिष्टाचार, आमचे धार्मिक तशेंच सामाजिक विधी हीं सगळीं कामां आमच्या परंपरेन आयिल्ल्या संस्कृतायेच्या मान्यतायेनच जाता. जसो किते मनीस हो संस्कृतायेन बांधिल्लो आसता. हें बरे संस्कार जण एकल्याच्या जिणेंत नकळत शिस्त घालून दिता.

गोंयांत भुगोलिक कारणाखातीर तांदूळ नुस्तें चड पिकता आनी हाकाच लागून 'शीत—कडी' ही गोंयची प्रादेशीक संस्कृताय. खारट हवेखातीर नाल्लाचे पीक खुप आयिल्ल्यान हांगाच्या जेवणांत आनी हेर रितिरिवाजांनी नाल्लाक प्राधान्य दिल्ले आसा. आंबे, पणस, काजू, सुपारी हीं पिकांय हांगा जाल्याकारणान हांगाच्या लोकांच्या जेवणांत आनी हेर सणांत हे पदार्थ चड प्रमाणात दिसतात.

नाजूक उच्चार आशिल्ली, संवेदनशील आशिल्ली कोंकणी भास ही गोंयची संस्कृताय, गोंयच्या लोकांचो भेस, लग्नां—कार्यां, गोंयचो शिमगो, कालो सारके उत्सव, हांगांची देवळां, घरां हातुंतल्यान गोंयच्या खाशेल्या अस्मितायेची वळख जाता.

सैमाच्या सोबितकायेन नटलेलें आमचें गोंय म्हळ्यार कलेची भूंय जावन आसा. गोंयांत जल्माक येवपी जण एकलो मनीस कलेखातीर भुल्लसून वता आनी आपले खोशेखातीर कलांची जतनाय घेता. गोंयांत कलांचे खरें रूप पळोवपाक मेळटा ते शिगम्याक. म्हळ्यार सदांच्या जिणेंतले दुख, त्रास विसरपाक लावपी असो लोककलांचो उत्सव गोंयचो शिमगो हो गोंयच्या संस्कृतायेचो मुखेल भाग जावन आसा. शिगम्याक लागूनच हांगाच्यो लोककला फुलल्यो. शिगम्यान लोंकांमदली झगडीं—झुजां सोपोवन इश्टागत वाच्यली. पोर्तुगेज राजवट हांगा आयली पूण शिमगो थांबलो ना. आमचे संस्कृतायेचे दायज चलोवपाचो जापसालदारकी आयजमेरेन थांबली ना. गोंयची संस्कृताय तिगोवपाचो यत्न ह्या शिगम्यातल्यान जालो. तरी पूण बदलत्या काळांत आनी परिवर्तनशील समाजांत गोंयची संस्कृताय तिगोवपाचे उपाय लक्षांत घेवन वावरप सामके गरजेचे आसा.

आयज औपचारिक आनी अनौपचारिक शिक्षणांतल्यान आमच्या संस्कृतायेचे जतन करपाची गरज आसा. हातूंत अनौपचारिक म्हळ्यार प्रत्येक घराघरांतल्या आवय—बापायन आनी व्हड मनशांनी पाश्चिमात्य संस्कृतायेचो देखावो करच्यापरस आमचे संस्कृतायेचे आचार—विचार भुरग्यांक शिकोवपाक जाय. पाश्चिमात्य संस्कृतायेच्या देखाव्याक लागून आमच्या संस्कृतायेची लज दिसपीय कांय लोक गोंयांत वावुरतात पूण तांच्यानी हाजेर विचार करपाची सामकी गरज आसा.

मुळावे आनी माध्यमिक शिक्षण घेतना भुरग्यांचेर हे बरे संस्कार नकळत अशे पूण व्हड प्रमाणात जातात. म्हणून अनौपचारिक आनी औपचारिक म्हळ्यार शाळांतल्यान शिक्षकांकडल्यान तशे यत्न जावपाक जाय.

आयच गोंयांत दूरदर्शन केंद्र आसा ह्या दूरदर्शनाच्या माध्यमातल्यान सामाजिक चित्रण घडोवपी बरे संस्कार घडोवपी, संस्कृतायेचे जतन करपी अशो कार्यावळी करपाचे यत्न जावंक जाय.

गोंयांत कलाकृती निर्माण करपी कितलेशेच कलाकार दिसून येतात. तांच्या वेगवेगळ्या कलाकृतीवरवीं गोंयच्या संस्कृतायेचे जतन जावपी अशाच कलेक प्रोत्साहन मेळूंक जाय. नाजाल्यार किळस येवपी अशोय जायराती गोंयांत हांगा थंय दिसून येता आनी हाका लागून भायल्या लोकांच्या मनांत गोंय आनी गोंयच्या समाजाविशींचे वेगळेच विचार येवपाक लागतात. पूण असल्या कृतीचेर सरकारान कायद्यान बंदी हाडपाक जाय.

गोंयची रंगमाची ही गोंयचे आस्तितायेचे एक म्हत्वाचे आंग जावन आसा. गोंयात मराठी नाटकांक व्हडली परंपरा आसा. गोंयच्या हिंदूनीय एका काळार काळाची गरज म्हूण मराठी संस्कृताय आपणायली. गोंयची मराठी रंगमाची अजूनय ही परंपरा सांबाळटा.

गोंयच्या नाट्यकलेचे कल्पनेक मूळ प्रवर्तक अश्यो गजाली म्हळ्यार लोकगितां कांय वाठारांत दिसून येवपी रास, गोफ, धालो, जाग, शिगम्या सारकिल्या वेळार रोमटा मेळाच्या निमतान जावपी खेळ गोंयकारानी ह्या रंगमाचयेची सेवा करूंक जाय, जातूंतल्यान गोंयच्या संस्कृतायेचे जतन जातले.

साहित्य निर्मितीतल्यान लेगीत गोंयच्या संस्कृतायेचे जतन जाता. एका काळार काळाची गरज म्हणून गणैगोंयबाबान आपल्या साहित्य निर्मितीतल्यान हो प्रयोग केलो, अशें आमकां तांच्या साहित्याच्या वाचनावरवीं दिसून येता मोलिपरच्या खेळाच्या आदारान बरयल्ले मोगाचे लग्न, पवनाचे तपले, झिलबा राणो ह्या नाटकांतली पात्रां तांची भाशा ही तर तेन्नाच्या गोंयच्या संस्कृतायेचेच चित्रण दोळ्या मुखार उबें करतात.

समाजाक आवडता तसले पोजडे साहित्य निर्माण करच्या परस सोज्जळ, नितळ उज्जळ, भव्य दिव्य अशा गोंयच्या संस्कृतायेचे चित्रण करपी, संस्कृतायेचे जतन करपाची तीव्र इत्सा अतर्गत मनांतल्यान फुलोवन हाडपी अशे साहित्य साहित्यकारांनी निर्माण करपाक जाय. जाल्ल्याखूय गोंयची संस्कृताय तिगून उरतली.

-✱-

समेस्तांक दिवाळीची परबी

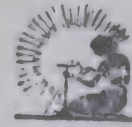

कोंकणीतल्या सगळ्या तरांच्या पुस्तकांखातीर
बरयात वा मेळात

कोंकणी पुस्तक कोठी

नगर, प्रियोळ, पो. म्हाडुळ
गोंय ४०३ ४०४

समेस्तांक दिवाळेचीं हुनहुनीत परबीं !

मावजो फोटो स्टुडिओ

नव्या टेक्नॉलॉजीचेर बऱ्यो
झेराँक्स कापीय काडून मेळटात.

नगरपालिकेलागी,
मडगांव-गोंय

✱ फोन नं. २२२६७

गोंयचें शिक्षण आनी

कोंकणी भास

— महेश पारकार

गोंयांत शिक्षणांचो प्रस्न जेन्ना-जेन्ना उपरासलो तेन्ना कोंकणी भाशेचे नदरेन विचार केन्नाच जालो ना. कित्याक तर ते भाशेचो शिकपाखातीर उपेग करप हे आयजुय गोंयकाराक एक व्हड अजापाची गजाल कशी दिसता. जे भाशेक आयज ती उलयतल्यांमदींच जागो ना, ती भास म्हूण शाळांनी येवपाक आनीक कितलो तेंप लागत हें आयज तरी सांगूक जावचेंलें ना.

प्रस्नांची फाटभूंय

शिक्षणांचे प्रस्ना संबंदान आयज जी परिस्थिती आसा ते फाटलीं कारणां सोदपाक आमकां २९ वर्सां फाटल्यान वचचें पडटलें. धर्मिक मूल्यांचेर आदारील्लें तेन्ना सावनचे गोंयचे राजकारण. आपले राजकी फायदया खातीर ताणी कोंकणी आनीक मराठी भाशांक दोन धर्मीयांचेर थापल्यो. जे कारणान पुराय समाजाचो मानशिक एकचार केन्नाच जालो ना. आनीक हो एकचार सादपाचें एकूच सादन, तें म्हळ्यार कोंकणी भास; जें आयज आसा आनीक ते वेळारूय आसलें. पूण राज्य चलयतल्यांची स्वताचे भाशेविशीं बयर सांगल्या ती नदर! जाका लागून शिक्षणाचे माध्यमाविशीं ना फुडारील्लीं थारली. गोंयकारांच्यो आयज मेरेनच्यो सगल्यो पिळग्यो आपलें शिक्षण हे प्रदेशाक परकी अशा भाशांतल्यान शिकल्यो. एका संसारीक नेमाक त्यो फटवल्यो. ते पासून जावपी फायदयांची जाणविकाय नाशिल्ले गोंयकार आपले नवे पिळगेच्या भुरग्यांक एकदम कोंकणी शिकूक कशे धाडटले? हीवूय बाज आमी पळोवंक जाय.

आयज मेरेन गोंयचे बुदवंत सांगत आयल्यात, तें म्हळ्यार आपले भाशेंतल्यान मुळावे शिक्षण दिल्यार तुमच्या भुरग्यांच्या मनाचो विकास बरे तरेन जातलो. पूण वायट नशिवान हे बुदवंताचेर राजकी हेतान वा हेर कसल्याय हेतान जावदी, 'कोंकणी वादी' असो छाप पडलो. सादारण गोंयकार हो कोंकणी उलयलो तरी ताका कोंकणीवादी म्हटील्ले निखालस मानवना. जातीभायर केल्ले भशेन, हे कोंकणीवादयाकडे पळोवपाची तांगेली नदर उरली. हिन्दू आनी ख्रिस्तावांक दोन भासांचे खाला वेगळावपी तत्वां आयजूय गोंयांत आसात. गोंय महाराष्ट्रांत बालपाचे हेतान ताणी तो वावर सुरू केल्लो. पूण तेंपा प्रमाण ते घाणत रावले. आयज ते रडत-रडत कांय जायना कोंकणीक एक भास म्हूण मानपाक तयार जाल्यात. मळावे भाशेंतल्या शिक्षणीक धोरणांत तर कोंकणी आड आशिल्लो मर्तीतलो घैरांव बरोच पयस जाला. तेंपाप्रमाण जण एकलो गोंयकार आपले भुरग्यांचे शिक्षणाखातीर कोंकणी भास आपणायतलो हे लख दिसता. पूण ते कामांक कितलो तेंप लागत हाचो भंरवसो ना. खरे म्हळ्यार जे सत्य पुखार दिसता ते बटेन बुदवंताचे आयकून वचप हें आमच्याच फायदयाचें. गोंयकाराचे स्वभावाक दुषण दिवचे परस, दुमरो सांगता ते म्हण्णे सटकून ना आपणावप हो मनीस सभावूच हांगा आड येता. देखून सदद्याक तरी कोंकणी बुदवंताक आपले धोरणांक घट्ट धरून फक्त आडुच मारच्यो पडटल्या शो दीसता. पूण ते काम ताणी थांबोवक जायना हेंवूय तितलेंच म्हत्वाचें. इतलो तेंप यत्न करून जे येस कोंकणी म्हालगड्यांनी जिवून हाडलां, आनीक विमूटभर उल्लां ते मेळपाक कितलोसो कळाव लागत? शिक्षणाचे मळार कोंकणी आपणावपाविशी लोकांली मना तयार करचे खातीर साबार यत्नाची गरज आसा हे खरें.

भाशेक पसवण दिवपी खबरी

आयज दूरदर्शनांन जी भुमिका घेतल्या ती कोंकणीचे उदरगतीचे नदरेंन मोव मोलाची आसा. आपलेच भाशेविशीं जे लोकांली नदर हिणपणाची आसा थंय ते भाशेंतल्यान जावपी कार्यावळी तांचे दोळ्यांक कशो बऱ्यो लागत? आयज आमचेच कलाकारांक आमी हिणसायतात. ताका उर्बा दिवपाची सोडून फाटो ओडपी थोभणें मारतात. अशे तरेन कितें कार्यावळी बऱ्यो जांवक पावतल्यो? समजिकायेन तांगेल्यो चुको दाखोवन त्यो सुदरावन घेवंक जाय. नवे-नवे कलाकारांनी फुडे येवन, बऱ्यांतली बरी आपली कला दाखोवपाचे उमाळे तांका येवंक जाय. तेन्नाच आमचे भाशेंत विंगड-विंगड कलाप्रकाराची आनीक साहीत्य निर्मणेची भर पडटली आनीक तिची उदरगत जातली.

धर्मिक खबरींकडेन संबंद लावन आयज मेरेन मराठी मोगी लोक कोंकणीक भेगडायत आयल्यात. देखून थंय तिणें पावप तितलेंच गरजेचें. संस्कृत वैदीक मंत्र सोडून बाकीच्यो आरत्यो, गाराणीं, देवाचो प्रार्थना जंय-जंय रीग मेळटा थंय कोंकणीन पावप हो आयज तेंपाचो उलो आसा. धर्मिक कामाकडेन आमगेल्यो भावना परकी भाशेचे आदारान घट उरील्ल्यान ते भाशेचो मोग आमचे

मतीत उरप सभावीक आसा. जितलो तेंप आमची धर्मीक कामां मराठींतल्यान जायत रावतली तितलो तेंप गोंयकारांक कोंकणीचो मोग काळजांत पावपाक कुस्तार बतलें.

कांय मराठी दिसाळ्यानी कोंकणी आड आयज मेरेन चलयिल्ल्या विखारी प्रचाराक लागून तिचे सुमारा भायर लुकसाण जालें. ते प्रचाराक जाप दिवपी अशें तेच ताकींचे माध्यम नाशिल्ल्यान कोंकणी विशीं जायते फट समज पातळपाक पावले. आयज आमकां 'सुनापरान्तचो' आदार मेळील्ल्यान आमचे भाशेची परिस्थिती कितले नेटान सुदारल्या तें नदरेंत येता कोंकणी वरपाक नेट दिवपी आनीक दिसाळीं वा विंगड-विंगड नेमाळी आनीक नेट लायतलीं हानुंत दुबाव ना. गोंय आनीक गोंयकारपणांचे मुळावण घट करपी वृत्ती आमचे भितर हेच यत्नानी वाडटली.

सरकार जे भाशेंत चलता ती भास शिक्षणांची जाता. आयज सरकारी पत्र वेवहारांत वा हेर कसलेय कामांक चाटये पावलाक म्हण्टात तशी आमकां इंग्लेजीची गरज. पोटाची वेवस्था पळोवपी इंग्लेज शिक्षण सोडून आपले पायांर फातर मारून कोण घेत ! देखून शासन चलयतल्यांनी आपले वेवहारांत कोंकणीचो उपेग सुरू

केन्नार लोक आपशींच ती आपणांयतले. हेर राज्यांनी आपल्यो भासो पुराय तरेन सगल्या पांवड्याचेर लागू केल्यात मागीर आमकांच कित्याक आडखळ येवची ? हातुंतल्यान भायले लोकांचो जो लोट हांगा येता तो व्हड प्रमाणात आडावतलो. ते भायर आपले भुयेंत थीर जाल्ले गोंयकारांमदी एकचाराचें नवे वारें व्हांवतलें.

कोंकणी शिकपाची गरज

गोंयकाराचे शिक्षण तांगेल्या भाशेंतल्यान जावचें अशे म्हण्टना आतां जी परिस्थिती आसा ते विशीं विंतून आमकां मुखावेली पावलां मारचीं पडटलीं. मुळावें शिक्षण जर पुराय कोंकणीतल्यान करतलो जाल्यार मुखेल प्रस्न आसा तो मराठी मुळाव्यो शाळा आनीक थंय शिकोवपी मास्तरांचो. एका रातयांत हांचे कोंकणीकरण जमचेलेंना. इतलो तेंप गोंयांत राबीतो आशील्ल्यान हे मास्तरांक कोंकणी सवकळींची जाल्या कोंकणीचे प्रशिक्षण घेवन, तातुंतल्यो बारीकसाणीं ताणीं मतींत घेतल्यार मुळावें शिक्षण शिकोंवक तांकां तकालस जांव नये. डि. एड्. क कोंकणी अभ्यासक्रम लावन फुडाराचे कोंकणी शिक्षण तयार करूंक जाय. हायस्कूलानी आनीक महाविद्यालयांनी कोंकणी आपणावपी भुरग्याचो आंकडो वाडत आसा. पूण

Help Protect & Preserve the Cultural Heritage

- Goa Archives preserves for posterity the documentary heritage of Goa's past.
- Collections in Portuguese date back to the 15th century.
- It also has Marathi (Modi) - Halkannada and a few Persian documents throwing light on the relations of the Portuguese with Marathas, Hyder-Ali, Tipu, Sundas and Bhonsles of Sawantwadi etc.
- The Collection also contains a few documents in Chinese and Vietnamese scripts.
- Goa Archives has its own well-equipped Preservation Unit for the scientific preservation of documents.
- It also has modern microfilming, photocopying and xeroxing equipment.
- This is your Archives and you can enrich it by donating your valuable collection of private papers.

VISIT GOA ARCHIVES ALWAYS

Issued by :-

Directorate of Archives, Archaeology & Museum

Government of Goa

* Phone : 3232

जो मेरेन इंग्लेजभाशेचो शेक हांगा आसा ते मेरेन कोंकणी भास पुराय शिक्षणांचे माध्यम जांवक कुस्तार. हिन्दी, मराठी भासांची जी गत आसा तीच थंय कोंकणीचीय उरतली. पूण सदचाक जायते इशकोलांनी भुरग्यांक कोंकणी आपणावपा आड इशकोलांचीच प्रशासना आड येतात ही व्हड खंतीची गजाल. तांचे मतींतलो कोंकणी द्वेश तशेंच ती शिकोवंक आनीक एक शिक्षक नेमियार करपाची गरज, ह्यो खबरी तांका तशें करूंक लायतात.

आवय आनीक आवयभास हांचो सामको लागीचो संबंद व्हड-व्हड बुदवंतांनी सांगून दवरला. जल्म दिवपी आवयचे दुदाचेर पोशिल्लो भुरगो आवयभाशेचे आदारान व्हड जाता. एका भशेन जण एका मनशालीं पाळां-मुळां घटमुट करपी ह्यो संसारातल्यो खबरी शिक्षणाचो मुखेल हेत म्हळ्यार, मनशाचे बरे संस्कार करून ताका देशाचो एक बरो नागरिक करप. स्वताचे भाशेंतल्यान शिकल्यार ते संस्कार बरे तरेन जातात. विंगड विंगड भावना मतींत तयार जातात. गोंयकारानी जे तरेन शिक्षण घेतलें ते खातीर ते आपले भुंयेचो मोग विसरले. तातूंत इतिहासांतल्या घडणुकांक लागून आमचे भीतर आत्महीनपणाची वृत्ती पसवली. भुरग्याकूय आमी तेच वाटेन धाडतले? काय तांचे भीतर गोंयकारपण रीगोवन ही भूंय सांबाळपाची जापसालदारकी तांचे खांद्यार दवरतले. गोंयची भूंय सांबाळप, गोंयकारपण रीगवप हातूंत थोड्याक संकुचीतवृत्ती दिसूये. देशाचे एकचारा आड हे विचार दिसपाचीय शक्यताय

आसा. पूण आमी एक मतींत दवरपाक जाय तें म्हळ्यार आमी खरे गोंयकार पयलीं जाले उपरांतुच आदर्श भारतीय जांवक पावतले. प्रादेशीक भाशांक चडांत चड म्हत्व दिवन तांका मान्यताय दिवपा-फाटल्यान सरकारचोय होब हेत आसा. भाशेच्या साहित्यिक गिरेस्तकायेतल्यान जे प्रदेशांत ती उलयतात ते लोकांचे पडबिंब तांतूंत दिसता आनीक आपले भाशेक गिरेस्त करप ते ते प्रदेशांतल्याच लोकांले काम जितली विंगड-विंगड भाशीक लोकांमदीं आपले भाशेक गिरेस्त करपाची र्त लागता तितलें पुराय देशाक सांस्कृतीक तशेंच नैतिक बळगें येता. जेन्ना एकाद्र्या प्रदेशाची भास दुमऱ्या प्रदेशाचेर फोर्सान थापपाचे यत्न जातात तेन्ना समजुचे की ते प्रदेशाची सवस्त नाय इबाडली. हाचे गिरे तट्टीत उदाहरण म्हळ्यार आमचें गोंय. मुखावेलो तेंप हो गोंयचे नदरेन व्हड म्हत्वाची आसतलो. आमची खाशेली अशी जीण जिका आमी केन्नाय अस्मीताय म्हण्टात ती कोंकणी शिक्षणावांगडाच पर्थुन कोमरेतली. सरमिसळ भाशांत शिक्षणाची बेनल गोंयचे समाज जिणेच्या रूखार पसवल्यान तो आयज रोगावलो तशेंच कशाय कसो वाडला. ही विखयाळी बेनल कापून उडोवन ते रूखार कोंकणी शिक्षणाचे सारें घालूंक जाय मागीर पळयात तो रूख कसो पांवडोचार जावन रूखभरें जैतीवंत किर्तीवंत अशी फळां वफळां लागतली.

IRRIGATION DEPARTMENT

GOVERNMENT OF GOA.

PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT OF THE STATE
BY EXECUTING THE DEVELOPMENTAL WORKS UNDER
WATER RESOURCES

Through construction of :

1. Salaulim Irrigation Project.
2. Tillari Irrigation Project.
3. Anjunem Irrigation Project.
4. Command Area Development works in both Anjunem & Salaulim Irrigation Projects.
5. Minor Irrigation Schemes such as Construction of Bandharas, Tanks and Lift Irrigation.
6. Chapoli Irrigation Project.

and

MANY OTHER SCHEMES UNDER WATER RESOURCES
DEVELOPMENT.

Issued by :-

Irrigation Department
PANAJI-GOA

KNOWLEDGE IS POWER

Educational Facilities Provided in the State.

- 1) More than 1250 primary school and 329 secondary schools functioning in the state covering event the backward and remote areas.
- 2) 39 Higher Secondary Schools, 14 Colleges and 4 Technical Institution Catring to the needs of Higher/Technical education.
- 3) Scholarships, Freeships, books grants and other incentive awarded to a large number of economically backward students girl students SC/ST students, Children of teachers freedom fighters and Ex-servicemen.
- 4) Library movementh started- village libraries and taluka libraries opened to encourage reading habit among the students youth and adults.
- 5) Cheap note-books sold at concessional rates to students through school, Co-operative Socities & Sahakar Bhandars.
- 6) Mid-day meals supplied to 20000 children in primary schools.
- 7) Government is marching towards achieving 100% literacy in the next 2-3 years. Literacy percentage even in backward talukas like Canacona, Sangum, Sattari, Pernem etc. is 80% in the age group of 15 to 35 years and 70% in the age group of 0 to 100 years.

Directorate of Education

Government of Goa

PANAJI-GOA,

शितिदान पावल घाल

कु. सुफला शंभू कितनी

मायेस्त पमीना

तुजी मोगान थपथपिल्ली चीट म्हाका शुक्रारा दनपरां मेयळी. जेवतरीच मुखशुद्धेक कितें तोणांत उडयतां न्ही तशे जेवतगीर ती तुजी चीट हांवे खाटीर लंबडत उगडली. चीट वाचतना सदांवरी मायेची ओलसाण काळजाक दिवन गेली ना, कित्याक कोण जाणा? पूण ह्या फावटी तुजी चीट नितळय ना हे म्हजे रोकडेच लक्षांत आयलें.

त्या दिसा आमोरेचेर हे मद्रास कंपनीखातीर वचपाचे आशिल्यान म्हाका तांचें सगळे कपडे, टूथब्रश, सॉक्स, टूथपेस्ट, हे ते सदांवरी बॅगेंत भरपाचे आशिल्यान हांवें तुजे पत्र तशेच दोन वेळा वाचून शोकेसीचेर दवरले आनीक फुडले तयारेक लागलें. हाली तांचे परत परत भायर वचप जाल्ल्यान म्हजी ही धांवपळ सदाचीच जाल्या गो.

सदांच तुजे पत्र येतगीर हांव तुजे आईक फोन करून सांगताच पूण ह्या फावट फोन बेसुद पडिल्यान ते जमले ना म्हूण वतना हाणीं ड्रायव्हराक घेवन तुगेर वचूक सूचयिले. हे गेले ताजे दुसरेच दिसा सलमाची आनी सलीनाची परीक्षाय सोपील्ल्यान म्हजी व्हडली नगंद सलीनाक तर दिदी येवन सलमाक घेवन गेली. घर सामके खावंक येतालें. व्हीसीआरचेर तर नदरच रावना जाली. कांयच काम ना म्हूण हांवें तुजे कुळारा वचपाचे थारायलें आनीक हांव स्वतःच गाडी घेवन गेलेंय बी.

पमी, सदांच तुगेर घर रिकामे. आई बाबा आपले उद्देगांत, भाई, भाभी नोकरेक. धाकलो चड भाभी कुळाराच दवरता. पूण ह्या फावट तुजे घराचे दार सामकें शोकाशोक उक्ते पूण कोण मनशां खंय आसात तें कळनासलें. मो 5 भों 55 करून आंगार येवपी टायगर पायपुसणेन गुल्ली करून न्हीदील्लो. पायणीत व्हालतेरात बाबा कपलार वकल चडोवन दोळे धांपून लवंडलो. वासरेतल्यान भायर येत भाभीन तुजे आईचे फुडोकडेन वोट दाखयलें. तिजे तोंडार नदर गेली. तेन्ना दिसले मायसूनेचे तिडलां जांवये. आईचे कुडीत पावल घालें. तेन्ना दोनी खाटी रीकाम्यो. गुपाट काळोख आनी तुजी आई खंय न्हिदल्या कांयच समजना जाल्यान हांवें हळूच म्हळें, 'आई', तिणे खंयच्यान तरो सोडील्या सुस्कारावांगडा हांवें पावल

दवरलें, इतल्यात भाईन येवन डीम बल्ब पेटयत म्हळें 'आई सुजाना आयलां'

हांव शेंदरेच्या पोतार आईचे कुशीक बसलें, तिणे म्हजो हात दाबत म्हळें, 'प्रकाश लायट वाडय रे ती.' तिजो आवाज सामको बदलीलो दोळे सुजिल्ले. तिका पळयत हांवें म्हळें, 'आई किते जालो मे? सगळी बेजारीली दिसतात. पमी, आईन म्हाका रडत रडत सगळे सांगले. म्हजोय जीव खंती जालो. कूड गर्बगळीत जाली- कांय वेळ तिजेकडेन समजूतेची उतरां उलोवन हांव वचूक उठलें. सदां वतगीर तुजो बाबा म्हाका बदाम दित, भुरगेपणांत म्हाका बदाम कितले आवडटाले हाजी तोखणाय करताले. आई तर मुजरत बशेंन दवरीले खाण हातांत दित फोर्सान खावयताली. भाभीक हांव च्या पीना म्हूण नॅसकाँफी कल्पाचो कोण बोवाळ? पूण आयज देवाच्यातलो देव शेणील्यावरी तांची दशा जाल्ली. आईची दशा पळोवन हांवें तिजेवेल्यान मायेन हात भोवणायलो आनी भरीले दोळ्यांनी हांवें थंयचे काडते पाय घेतले. तुजे वासरेत उबे रावन भावांक भाभी कसलो तरी आग्रो करताली. तांचेकडेन कानार केस काडून भायर पडवेर बशीले बावाकडेनय दुर्लक्ष करून हांव सपसप पावलां उडयत गाडयत बसलें. अेकदाचे तुजे घरच्या कडच्यान हांवें मुटका करून घेतिल्ली. पूण विचारांनी बसकण मारील्ली.

पमी, पमी म्हाका आमचे भुरगेपण येवजले तुका याद आसा, आमचे बादिक सुटी पडल्यार लेगीत आमी खंयच वचनासली दोगांय कितले मायेन रावताली आनी आयज तुजे आईन अितले सांगले तांतूत 'पमी घटस्पोट घेवपाचे विचारांत आसा?' ह्या तिचे उतरांनी म्हजे काळजाक गर्भवायटी लागून सगळे पोखरील्यावरी दिसले. भुरगेपणातल्यानच तुका रांदून वाडचेवेल्यानी खेळूक खूब आवडटालें. म्हजे पापान तुका आनी म्हाका मुंबयच्यान साडयो हाडील्यो. तेन्नाची खूब वेळा म्हाका याद जाता. तू संवसारीक बायल कशी आमचे सगळे वाड्यावेल्या भुरग्यांची आवय जाताली. हांव केन्नाय जाता म्हळ्यार केन्नाय जावंक दिनासलें. वाड्यावेल्या सगळ्या नमू, मोती, यशवंती सगळ्या आमचेपरस तू ल्हान पूण तुवें केन्नाच हट्ट सोडलो ना. आमची मम्मी म्हूण कितलो बरो आमचो सांभाळ करताले? खरेच म्हजे तर तू खूप वेळा केस वळय, न्हाणय, पोव लावन काजळमेरेन घालपाचे काम करतालें.

VOCATIONAL TRAINING PROGRAMME OF RURAL DEVELOPMENT AGENCY-GOA

Rural Youths in the age group of 18 to 35 years are imparted training in vocational courses with the main aim of giving them self-employment.

The courses in which the training is given are :

- 1) Automobile mechanic including driving and repairs and maintenance of farm machinery.
- 2) Welder, turner, fitter and mechinist courses
- 3) Wireman, carpentry, masonry and plumbing courses.
- 4) Nursery, typewriting etc.
- 5) Crafts like doll making, fibre work, bat'c printing, wall hanging, carpets, tailoring, embroidery etc.

These courses are conducted round the year. The trainees are paid stipend at the rate of Rs. 200/- per month and tool kit worth Rs. 500/- is supplied free of charge to each trainee on completion of training. Further, to start self trade/business an amount upto Rs. 20,000/- is given out of which Rs. 3000/- is subsidy and the balance as Bank Loan.

For further details, contact the nearest Block Development Officer or the Office or the Rural Development Agency Goa.

ISSUED BY
RURAL DEVELOPMENT AGENCY
GOA.

तेन्नाच कुशीक बसून आयचो खेळ पळोवपी अण्णा म्हण्टालो, ' हे पोर मुखार संवसार लेगीत भांगराचो करतलें.' आनी आयज हें म्हाका फटच दिसता.

तुका म्हजी भुरगेपणांतल्यान खूब माया. तुजे हट्टी स्वभाव पळोवन तुजी भुरगेपणांत केन्ना कोणे चुक सुदरावपाचो प्रयत्नय केलो ना. पूण तू सुधारपी भुरगे न्ही हे जाणा जावनय हांव तुका खूब मायेन उपदेश करतालें. ना म्हळ्यार म्हजे तू आयकताले बी. आनी आमचे खेड्यांतले ते भुरगेपण. तुका याद आसा पमी, म्हजेकडेन आंबली, चिंचेबट आसत तर फकणांनी खेळांत तू रोकडें दुवाळ्याचे सवंग घेताले मागीर तुजे मावशेवरी तूवें ते ओकारे काडप म्हाका तकले धरूक लावप आनी स्वतःची सेवा करून घेवपाक तुका मजा येताली. मिठांनी, खोखो, लंगडी, खेयटना मात तूं दूसऱ्यांक व्हड समजताले. अकदा क्लासांत त्या हिन्दी विशयाचे प्रसादसरान सगळ्यांक विचारलें. मुखार कोण जातली कोणेकोणे आपणाची इत्सा परगटायली हांवें लेगीत टिचर जावन भुरग्या शिकोवपाची इत्सा आशील्याचे सांगिल्ले. आनी तूवें मात सगळ्या-परस वेगळी इत्सा दाखयली. व्हड उमेदीन तूवें म्हणीले म्हाका याद जाता पमी, ' सर, सर, हांव कोणाची तरी मायेस्त घरकान्न आनी भुरग्याची आवय जावन भांगरासारखो संवसार सांबाळटले. ' इतलेच कित्याक शेजारचे प्रवीणाक केन्नाय खेळटना तुजो घोव कर म्हळ्यार तुज्यो नाका पुडयो कश्यो फुलताल्यो ? आनी म्हाकाच ल्हवू तूं सांगताले, ' तो प्रविण कोणा जाय अबरगत शी. म्हाका गोरो धवो, स्मार्ट आनी बरो भुरगो जाय. पूण राजूक केन्नाय खेळांतलो भाव मान म्हळ्यार तुवे केन्ना मानलोच ना. घोव म्हळ्यार कोण किते ह्या उतरांचो अर्थ कळू लागतरी तूवें राजूक घोव मानपाचे सोडले आनी उपरांत खेळ अशे खेळींच नात.

पमी, भुरगेपणातल्यान तुका घरसंवसाराची उमेद आसा पूण हें अशे कशें जालें ? मॅट्रीकची परीक्षा जाली तेंच दिसांनी म्हाका हांचे घरच्यानी मागणी घाली. आनी तुकाय शिक्षणाचे आवडीपरस घरसंवसाराची आवड हें पळोवन तुजे मायेचे आईवाबान तुका स्थळां सोदपाची सुरवात केली. म्हाका कॉलेज करपाची व्हडवीक म्हूण हाणी लग्नाक कळाव केलो. याद आसा तुका पमी तुजो घोवाचो चांयस् वेगळो आसलो. ताका लागून तुजे बाबाक जांवय सोदपाक खूप खूप कष्ट पडले. जाणा, तू एक दिन ढसढसीत म्हजे-म्हऱ्यात रडील्ले. आपणाक बाबान भुरगो पळयला, ताका खाड ना म्हूण, त्यावेळार तूकां कळीले ताका खाड दवरूक आवडना आनी केन्नाच दवरचो ना म्हूण. आनी हांवें तुका म्हणीले ' आगो इतलो बरो भुरगो हातचो घालय नाका. वायलेचे म्होवाळसाणेन घोव मागीर कितेय करीत.' पूण तुका ते मानवले ना कित्याक तू भुरगे-पणातल्यान स्वतःकच मानपी. पूण तुजे बाबानय जिद्द सोडली ना. ताणे एक दिसा म्हाकाच म्हणिल्ले. ' ह्या पोरान कितलेंय त्रास दिल्यार जातात. पूण हाका जाय पळय तसलोच भुरगो हांव सोदतलो. कित्याक ते हट्टी. मुखावेल्ले सपन साकार जावन ते सुखी जाले म्हण्टगीर म्हजे जल्माचे सार्थक जातलें.' आनीक तशेच केले ताणे. कितलेकडेन सोदले ताणे आनी निमाणे अजित भुरगो तुजे मना-

सारको तुका फावो तसोच वावाचे हाताक लागून फळाकय आयले. आगो किते उणे आसा ताच्यांत ? हुशार, पळोवंक स्मार्ट, खूब समजूतदार मायेस्त, पैशाक पैसो आशिल्लो, हॅन्डसम भुरगो, घराणेंय बरें वयय बरोबर, घरांतली मनशां सामकीच बरी. ह्यापरस आनी कितें जाय आसता चल्यांक ?

लग्नाउपरान्त तुमी रोकडीच जर्मनीक गेली आनी, तूं संवसारात खूपच रमील्लें. याद आसतलीच तुकां पयलेंच फावट तू म्हाका मेळीले तें तुजे लग्न जावन अडेज वर्सांनी मेळ्ळें आनी तेन्ना तूं फकत अजिताची तोडगाय करताले. कुंतलाक तू तोखेंत अजिता-वरीच जावपाची सपना रंगयताले. उपरान्त कुंदन जालो म्हूण म्हाका तुजे पयलेच पत्र आयलें. त्या पत्रांन लेगीत तुवें स्पश्ट बरयिल्लें पमी. 'म्हजो बाबू कुंदन सारको अजितावरी जाला. रून रंग सगळे बापायवरीच घेवन आयला' आनी आज तू अजिताक सोडविट दिवपाचो कसो विचार गो मनाक हाडटा? तुजे आईक पत्रांत बरयलें सगळें समजलां म्हाका आनी तरीच पूण तुका सांगत दिसता पमी संवसार म्हळ्यार अक जगम आमी जगम खातली तर मोंव करून खातात आनी मोव करपाक ताका कितले त्रास सोसचे पडटात ? तें मोव करतना फुटचेना. इडाडचे ना हाची जतनाय घेतात आनी तूं जाणाच पमी जितले जगम मोंव जाता तितले चड गोड आसता. तशेंच ह्या संवसार सांभाळपी बायलांचे संवसार गोड करप तुजेच हातांत आसा, कष्ट, त्रास सोसूनच गोड करपाचें हय चडच त्रास सोसप म्हाका सोसना पूण वोल्ता घेतले बगर हो संवसारा रथ फुडे वचचो ना. जाणा जा. हांगां तुजे घरांतली म्हण्टात तुजे हट्टी स्वभावानच सगळे इबाडलां.

पमी, अजिताकडेन पैसो आसा म्हूण ताचो तुवें कश्या कसोय उपेग करप ? कुंदन, कुंतलाक दोळ्यामुखार हाडून पळय म्हूणो ? हांव तुकाच दोशी थारायना. अजिताचोय गुन्याव आसुये पूण ताकाय जाल्यार समजून कोणे घेवप ? अडवणे वेळार ताणे तुका पैसो येवजून मोड म्हूण सांगल्यार इतलो राग ? बायल म्हूण तुवेच तुका सांगपाचे खर्च करपाक हातभार आपूण लावन बचत करता म्हूण. म्हाकातरी दिसता पमी हो वेळ खूप खूप गरजेचो, येवजून पळय तुजो कुंदन आता णवी शिकता आनी कुंतल सातवी ताका तुमी कांयच लिपोवंक शकनात. जाणा तूं देवाक लिपोवप बरे पमी पूण भुरग्यांक न्ही. आवयचे दोळ्यातल्यान येवपी अमृत काय विखू हे ती भुरगी फक्त आपले रसाळ नजरेनच तुका सांगतली आनी लक्षांत दवर, मनीस जे वातारणांत वाडटा रावता त्याच वाता-वरणाचा ताजेर परिणाम जाता. तेन्ना आतां तूं अजितापासून पैस रावत तर कुंदन, कुंतल किते करतली ? बोर्डर म्हूण रावत पूण हो समाज ताका खंयचे खंयचे नदरेन पळयतली ? खंयशें उतरांनी बाटां दाखयतली हें येवजीला तुवे ? सं डचीट दिल्या आवयबापायली भुरगी म्हूण ताका क्लासांतली भुरगी चाळयतली आनी कांय भुरग्या आवयबापूय ताका काकुळटेने पळयतगीर ताका कितें दिसतले ?

पमी आतां तुवें फकत स्वतःचे सुख येवजूनच योग्य न्ही. तुका सगळ्याचे पळोवचेले आसा. अजित वेळार घरा येना. फक्त कामात

रमील्लो आसता, घरालेगीत काम करता न्हय. म्हाका मान्य आसा ताणे घरा हाडीले कामांत, हिशेबात तूजे लक्ष कित्याक घालना ? ताकाय आधार जावन थोडो वेळ मुसेग मेळटलो. हिशेबांत जर तूवें लक्ष घालीत तर पमी अजितान तुका खंय पैसो केन्ना पैसो कसो उपेगा हाड म्हूण सांगपाची गरज लागची ना. तुकाय पैशाचो व्हालो कळटलो. इतलें १०/ २ वर्सा संवसार केले बायलेंन भुरगीं व्हड जातगीर आपले घोवाक सोडचीट दिवपाचो विशयच बदलतलो.

आगो आजित तुजेकडेन तांबडे नदरेन तूजेकडेन पळयता खरे आसा. तेन्ना तुवें बायल हे विसरुंक फावना. पमी कितलींय फाँवर्ड बायलेंन आपूण घोवाचीं बायल आमी भुरग्याची आवय हे विसरुंक जायना. अजिताचे तांबडे नदरेक तूं तूजी म्होवाळ नदरेन पळय. अजिताची नदर निवळूंकच जाय. ताजे नदरेक तूवें तुजें तांबडे नदरेन पळयत तर ताजी नदर वाडतली आनीक मागीर तुजे बायल-पण खंय उरले ? अजिताक जें मानवना ते तुवें करप न्ही आनी हय पमी तुका जर अजित हॉट ड्रीम्स घेतिल्लो आवडना वा तिगार ओडीलो आवडना, तर तूवें ताका रागान सांगचे परस ताजे भलायकेचो सल्लो दिवन सांगत तर ताका चड मानवतले, अशे म्हाका तरी दिमता. ताका तुवे मेकप, फॅशन केली आवडना न्ह्या ? मागीर तो पळय ताजी आवड सांगता तेन्ना ताजे गोपांत वचून तूं तूज्या आवडी ताका सांगपाचो यत्न कित्याक करना ? तुका जरूर फळ मेळटले.

तुका कलवांत, सेलाक, प्रदर्शनांनी वचपाची आवड आसा मागीर तो आपयता तेन्ना तू कित्याक वचना ? अजित भुरग्याचे गाणत घेतना अजित चुकील्याचे तूवें भुरग्यामुखार सांगून ताजी टीका करप म्हजें मनाक पटले ना. म्हूण घडये त्यादिसा साखर-दांड्यागेर तुजेविना अकलोत्र प्रेजेंट घेवन पार्ले गेलो जांवये तुका ख्यास्त म्हूण. मागीर येतगीर तूवें भुरग्या न्हिदली उठसर येदो बोवाळ करून घर माथ्यार घेवप ? तांतूत त्यावेळार पार्लेग्यान हॉटड्रीम्स घेवन आयिलो म्हूण घडये ताणे तूजेर हात उबारलो जावये. तुमचे लग्नाचें जल्मदिसा अजिताक सुटी घेवंक जमलें ना. आनी घरा येवंक कळाव जालो म्हूण कंतलाक तुजे डॅडीक कशेतरेन फोन करुंक लायलो ? तेय बी सायरीलागी आसतना ?

पमी, पी बाजार करप, बँक वचप. तन्नाच भाजी, फळां, पेपर हाडप, नुमते हाडप सगळे तू करता. अजित केन्नाच वचना आईक बरयला, हाजो अर्थ कितें ? आगो, अजित सकाळी साडे-आठाक वता तो रातचो येता. ताका वेळ कसो मेळटलो ? तें काम तुवें करपाचें. आनी समज तुका वसोवन आपले कामामुखार ताणे हेंय काम करून ताका त्रास जायत ताजी भलायकी इबाडत तर तुका कितें दिसतलें ?

भुरग्याचेर पुराय लक्ष दवरप, ताकाय अपेक्षा आसतात ताच्यो अपेक्षा भंग जावंक जायना आमचे जाण्ट्याच पळय मन दुखता तशेंच तांचेय मन दुखता. निशेणी येता हे लक्षांत फकत

आवयच घेता पमी. आनी तांचेकडेन गोड उलोवन, मायेन जर समजायत तर कुंदन आनी कुंतल बरे वातावरणां वाडटली तांका जायतसो आवयबापायचो मोग मेळटरीच ती रीतीर, उरतली. आनीक तुमी दोगांयनी घटस्पोट घेत तर चार दीस तुजेकडेन चार दीस अजिताकडेन रावप आनी तुमचेच न्ही तर तांचे भावणांचेय मदी फूट येतली जी केन्नाच भरून येवची ना पमी, किते अर्थ उरलो तुजे तें सवसारांत ? कसली गोडी उरली तुजे जिणेत ?

तुजी आई म्हणटाली हाली तू मुद्राम अजिताक आवडना तें करता खंय. हय म्हूणो ? पमी, अेका दिसा घोवाक आवडना म्हूण तुवे जेवणाक सगळे तिकशे जीनस केले. भुरगीय उपाशी. अजित मायर जेवत पूण भुरग्याचे येवजलां तुका ? शेजारचे दादल्यालागी उलयले अजिताक आवडना तर तुवे मुजरत उलोवन व्हडव्हडान हांसप योग्य न्ही अशे तुजी आईय म्हणटाली पमी. भुरगीय बापायवरी तिडकता म्हूण जे तूं आईक बरयता ते कशे तिडकूची ना. तुजे हे वातावरणात हे अशेच घडपाचे गो तू जर आपूण अेका दादल्याची बायल हे समजून वागत तर अजितय निवळून तुजो सवसार भांगराचा जातलो. पमी तुमी दोगांयनी फक्त पंदरा दीस स्वभाव बदलून पळोवचो आनी म्हाका ह्या विटीची जाप धाडची.

तुवें तुका कडकडचा फुलांची आटी शेटीक करपाक लायली तेन्ना अजिताक कित्याक सांगले ना. ते १५-२० हजार तूं तें शेटीक कोणालें दिवंक सोदताले ? अजितान आपणाक सांगनासतना केल्लीं वस्त परत केली म्हूण तुका राग आयलो आनी तूवें रागान रातचो अजिताक कुडीत घेतलो ना म्हूण सांगतना तुजी आई खूप रडली. दोन दीस तुवें अजिताकडेन उलयलें ना आनी भुरग्याकडेन दुर्लश केल्यान अजिताक वरे ना जाले. हे अशे कशे घडटा पमी ? हो संवसार तुजोच म्हूणो ?

पमी आतां म्हजे तुका निमाणे अितलेच मायेन सांगपाचें. हो घटस्पोट घेवन तूं तूजे घरसंवसार इबाडून काबार करतले आनी निमाणे कितलेच शिकले, सवरले तरी तुका ह्या हाय सोसायटीत मान आसचो ना. आनी घटस्पोट घेवन किते करतले ? दुसरो संवसार ? जरूर कलं येता पूण जय तुका १२ वर्साचो संवसार खिणांत सोपावपाची रुच आयली थंय तुजेकडेन नव्यान करु येत ? आनी त्या तूजे सांगात्याकडेन रमतले ? तूं सुखी जातलेशे दिसता ना तुका ? बंद कर हे पत्र आनी पुराय विचार कर तुमकां दोगांकय हांव दोशी थारायना. चडटी देवती ही वाहन चलयतल्यांक मेयटाच म्हूण कोण धीर सोडटा ? हातांतलें वाहन मायर शेवटीता ? होय संवसारा रथ असीच चलत रावपाचो, बोल्तां, चडटी, देवती सांभाळत आनी हातूंतच खरे सुख समाधान आसा. मजा आसता फक्त मर्यादेन रावत तर. ह्या पत्राची जाप विचार करूनच दी वाट पळयता. अजिताक नमस्कार कुंदन, कुंतलाक पापी.

तुजेंच,
सी. मुजाता

कार्ल मार्क्स

इश्टा, हांका तूं अजूनूय अनवळखी
तांच्या दुकांनी बसूनीय.
तरीय तुका तें पायणेंलांत फास्फे बंद करून
होरायतात,
आपलें वजें दुसऱ्याच्या खांदार दवरून,
कित्याक, दुसरो हो सदांच वजे व्हांवोवपी आसा,
उरचो म्हण.
इश्टा, हांगसल्लें जिवित मनशांच्या जिविताखातीर
न्हय,
हें जिवित 'तांच्या' जगपाखातीर
हांचें शोषण तांचे जिवित जालां.
जेन्नां तुजीं लेखणी सत्य मांडटाली
तेन्नां हाणीं तुज्या सगळ्या रस्त्यांक
शिमित्रीकडें बोट दाखयल्लें
आनी आपूण राजरस्त्यावेल्यान धांवले
ह्या मुलूखाचो तखत आपणावपाक
इश्टा, हांका पूण खंय खबर आशिल्ली
तुजी लेखणी ह्या संवसाराची दिकूच बदलतली म्हण.
प्रत्येक शोषीत मनशांच्या ताळ्यांत
तापून पातळ जाल्लें लोखंड वतलें म्हण
संवसार बदलाक तुजें प्रतिनिधीत्व कसाक लागले,
कश्टांच्या सजीव मळ्यांतलें तूं चकचयाळ देणें.
इश्टा, हांगसल्लें उभे मनीस गिळून खावपी

गुपाट काळखांत
म्हाका आयकूंक येताल्यो मनशांखातीर
तुवें वाजयल्यो एकवोटाच्यो शिळोण्यो
मनशांच्या शोषणाची जाण करून दिवपी
आर्त जाणिव.
आनी मानवतेखातीरचे सुरेल क्रांती वाद्य
हांगसर म्हज्या बावून गेल्ल्या अंतकरणाभेरेन.
इश्टा, तुवें ह्या काळखांतल्या कोणांतलें
हुस्नार उकलून धरून संवसाराक दाखयले.
'मानवाखातीर मानवतेक वांचयात'
हो तुजो उलो कानार परतो परतो आपटतालो.
तूं आमच्या हुंडक्यांनी रावलो म्हणोनूच तुका कळ्ळें
आमच्यांतल्या हुंडक्याचें जाळ.
तूं आमच्या कश्टांचो ज्ञेत सांगपी तत्ववेत्तो.
आनी काळखांतल्या मनशाक दाखोवपी
धगधगती चूड.
इश्टा, तुजें खिणाचें अस्तित्व खूपूच उणें आशिल्लें
म्हणोनूच जांवये प्रत्येक घामाच्या थेंब्यांत
म्हाकां तुजें पर्डबिब दिसता.
तुवें मानवतेच्या ताळ्यांतल्यान खरांटून मारिल्ल्या
एकवोटाखातीरच्या उल्याची गाज
अजून म्हज्या अंतकरणांतल्यान
केन्नां तरी उठत आसता.
पूण तेन्ना,
खंयच्या ना खंयच्या राजरस्त्यार
तुज्या लेखणेचो गर्भपात जाल्लो आसता.

— निलबा खांडेकार

The Goa Urban Co-operative Bank Ltd.,

Head Office, Panaji Goa.

WISHES

It's Share-Holders, Dipositors and Constituents

A VERY HAPPY DIWALI

We offer maximum interest on Deposits at 11% p. a. for two years and above

AND

Grant all types of loans and advances at maximum rate of 16½% p. a.

BRANCHES

Panaji-Margao-Ponda-Curchorem-Vasco da Gama-Assolna-St. Estevam-Cavelossim-Market (St Inez)-Panaji-Mala (Fontainhas) Panaji-Porvorim-Nagorcem (Canacona)-Baina (Vasco da Gama)

Head Office Branch (Panaji)-Mapusa).

'We take pride in being partners in your progress and prosperity.'

दोन उतरां

दोन उतरां सांगची आसली तुकां
पूण ओठांतल्यान भायर फुटलीना
दोळ्यांनी सगळे सांगिल्ले तुकां
तेय बी समजोन तुवें घेतलें ना
सांगचे खूब आसले तुकां
पूण दाळ्यांतली दुखां
पुसपाक तुका फावले ना
अशीच जीण म्हजी
दोन उतरां उलोवक आशेलेली
नियतिनुच म्हजे आयकलेना
गुन्याव तुजो कांयच ना
मोनेपणाची जीण ही
सारता रे एकाच आशेर
केन्नातरी सांगतलें
म्हजी दोन उतरां.

— निर्मला भा. देसाय

With Best Compliments From :

**Mondovi Traders
and
Mondovi Ice Plant**
PANJIM-GOA.

Phone : 5171

तोषवोनी सकळांच्या मति । उजळोनी संतोषाच्या ज्योती ॥

पुसानो अंधाराची पाटी । रेखू ललाटी भाग्यलेखा ॥

दीपावली म्हणजे मानवी समाजाच्या संपन्नतेचा तेजोमय अविष्कार. या संपन्नतेसाठीच महाराष्ट्र गेली ३० वर्षे विकासाची एक एक वात लावून सर्वसामान्यांच्या लक्षावधी जीवनज्योती उजळीत आहे. दीन, दलित, आदिवासी या समाज घटकांचे जीवन उजळावे म्हणून गेल्या दोन वर्षांहून अधिक काळात महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री श्री. शरद पवार यांच्या कुशल व गतिमान नेतृत्वाखाली निर्धारपूर्वक पाऊले टाकली आहेत.

दोन वर्षांपूर्वी दिवाळीच्या मुहूर्तावरच लक्षावधी अल्प व अत्यल्प भूधारकांना रु. २०० कोटींच्या कर्जभारातून मुक्त करण्याचा शुभशकुनी निर्णय घेण्यात आला. त्यानंतर गाव हाच विकासाचा घटक मानून रोजगार हमी योजनेचा श्रमशक्तीशी घातलेला समन्वय. लक्षावधी हेक्टर पडीत जमीन लागवडीखाली आणून शेतीवरील भार हलका करण्यासाठी आखलेला फळलागवडीचा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम, आठव्या पंचवार्षिक योजनेत ग्रामोद्योगातून सहा लक्ष लोकांना रोजगार देण्याचा निर्धार, रोजगारात स्त्रिया व अनुसूचित जाती-जमातीतील लोकांना अग्रहक, ग्रामीण भागातील दैन्य दूर करण्यासाठी अविकसित भागात ६५ विकास केंद्रांची निवड व ९४ लघु औद्योगिक केंद्रांच्या स्थापनेसाठी उचललेली पाऊले, मागास भागात उद्योग सुरू करणाऱ्या उद्योजकांना विशेष सवलती तसेच अनिवासी भारतीयांच्या संकल्पित ४७० औद्योगिक घटकांना मंजूरी, गडचिरोली, चंद्रपूर आणि धुळे जिल्ह्यातील आदिवासींच्या जलद विकासासाठी कालबद्ध विशेष कृति कार्यक्रम. कोकण विकासासाठी कोकण रेल्वे प्रकल्पाच्या आर्थिक भाराचा मोठा वाटा उचलून त्यास गती देण्याचा संकल्प तसेच विदर्भ, मराठवाडा, कोकण यांच्याबरोबरच उर्वरित महाराष्ट्रासाठीही वैधानिक विकास मंडळ स्थापण्याचा केंद्राकडे आग्रह, आदि निर्णय महाराष्ट्राच्या सकलजनांचा भविष्यकाळ निश्चितपणे उजळतील.

कृतिशील शासन : महाराष्ट्र शासन

शासनाचे मुखपत्र "लोकराज्य" नियमित वाचा. वार्षिक वर्गणी रुपये २५

महाराष्ट्र परिचय केंद्रातर्फे प्रसारित

डी.जी.आय.पी.आर.

Tourism cum Hotel Industry
plays a vital role in the State's
economy and contributes
substantially towards revival
of art, culture and handicrafts.

Tourism fosters national
integration and international
understanding
leading to World peace.

Tourism is one single industry
which provides the largest
number of jobs.

Tourism is an activity which has
the largest multiplier effect with
respect to the circulation of money.

It is our endeavour to develop
tourism in Goa
on a sound, firm footing and
well planned for the benefit
of all peoples and prosperity
of the local populace.

Issued by :

Directorate of Tourism,

Government of Goa,
Tourist Home, Patto,
Panaji - Goa, 403 001.

Tel : 5583, 4757

Grams : GOAYATRA.

गोंय शेतकी खात्यावतीन

शेतकामत्यांचो उत्कर्श

Redissachol

18. K. Gokuldas Prabhu
Corporation Bank,

M.O. Human Resource Dept.
Mangalore 575 001.

Regional office

Handwritten signature

आमी आदार दितात-

सरकाराच्या अर्थिक आदारान दाळ आनी तेलाबियांचे पिकावळींत वाड करप.
तंत्रीक ज्ञानावरवीं ग्रामीण वाठाराच्या उत्कर्शाखातीर बायोगॅसाची वाड करप.

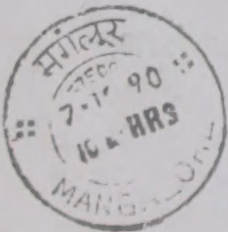
बऱ्या दर्ज्याच्यो बियो, रोपां, फळांची कलमां, किटक नाशक
वखदां आनी नणणी नाशक मेळोवन दिवप.

चड उत्पन्नाखातीर साबार पिकांचेर किटकनाशक वखदां मारप.
पिकाळ जमनीची सुदारणा करचेखातीर मसुरी फॉस आनी पांचवें सारें
ह्या सारक्यो जमीन बरी दवरचेखातीरच्यो वस्तींची पुरवण करप.

शेतकामत्यांक संस्था आनी बिगर संस्थेचें प्रशिक्षण दिवप.

काजू, नाल्ल आदी फळांच्या पिकांचो विस्तार करप.

मेळात : तुमच्या तालुक्याच्या लागसारच्या विभागीय शेतकी अधिकाऱ्याक वा शेतकी
संचालनालय, पणजी.

शेतकी संचालनालय

गोंय सरकार

पणजी-गोंय हांणी उजवाडायलां

